

L'acabament de la seu de Girona. Projectes i fases de construcció de la façana barroca (1680-1733)

Francesc Miralpeix i Vilamala
Departament de Geografia, Història i Història de l'Art
Universitat de Girona
francesc.miralpeix@udg.edu

RESUM

La construcció del frontispici de la catedral de Girona va significar la fi d'un llarg procés de més de tres segles de renovació i substitució de l'antic temple romànic. L'estudi que ve a continuació és una crònica detallada del transcurs d'edificació de la façana barroca —dels diferents projectes, dels requisits, de les opcions estètiques del capítol, etc.— i de la seva peculiar enginyeria financera, al mateix temps que un intent d'actualització, mitjançant material inèdit abundant, de les dades i les interpretacions preexistents.

Paraules clau:
arquitectura, catedral, Girona, Catalunya, barroc.

ABSTRACT

The ending of cathedral of Girona (Spain): Projects and phases of construction of the baroque facade (1680-1733)

The construction of the facade of the cathedral of Girona signified the end of a long process of more than three centuries of renewal and substitution of the old Romanesque temple. The study that comes subsequently is a chronicle detailed of the process of building of the baroque facade —of the different projects, of the requirements, of the aesthetic options of the chapter, etc.— and of its peculiar financial engineering, at the same time that an intent of updating, by means of abundant unpublished documentation, of the data and existing interpretations.

Key words:
architecture, cathedral, Girona, Catalonia, baroque.

A mossèn Gabriel Roura, *in memoriam*

1. Aquest treball s'emmarca dintre del projecte de recerca de la Universitat de Girona HUM2006-12604-C02-01, subvencionat pel Ministeri d'Educació i Ciència. Acrònims utilitzats: ACG (Arxiu Capitular de Girona), ADG (Arxiu Diocesà de Girona), AHG (Arxiu Històric de Girona), AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), AIEG (Annals de l'Institut d'Estudis Gironins). Agraïxo molt sincerament l'ajuda desinteressada que m'han prestat Marc Sureda, Joan Villar, Carles Dorico, Montserrat Moli, Isidre Prades, Gemma Domènech i mossèn Carles Giol.

2. Vegeu, en aquest sentit, els extensíssims reculls de Narcís-Jordi ARAGÓ, *Girona ara i sempre (una crònica)*, Girona, Diputació de Girona, 1982; ÍDEM, «Viatgers i literats entorn de la catedral de Girona», *AIEG*, vol. XLV (2004), p. 113-128, i Manuel MORENO CHACÓN, «La catedral de Girona vista pels viatgers», a *AIEG*, vol. XLV (2004), p. 417-455.

3. J. GUILLÉN TORRALBA, *Un sevillano por Europa. El viaje de Gálvez en 1755*, Sevilla, Cabildo Metropolitano de la Catedral de Sevilla, 1996, p. 317.

4. Antonio PONZ, *Viaje de España*, Madrid, Vda. Ibarra, 1787, p. 107: «El ancho de la tal nave es de ciento y diez y seis palmos. É igual es el de la fachada, que ha sido adornada con tres cuerpos de Arquitectura, dórico, corintio y compuesto. La torre de las campanas es un cuerpo exágono hasta el remate de la fachada, con la qual está alineado, y se eleva despues en la misma figura. [...] Para subir al Templo hay una escalera magnífica igual á su anchura, y consta de ochenta y seis escalones con tres descansos espaciosos, y varandillas, todo de piedra labrada».

5. Antonio CONCA, *Descrizione odepórica della Spagna*, Parma,

els abundants elogis expressats per viatgers i escriptors de tota mena i condició en contemplar la catedral de Girona permeten resseguir aquells aspectes de la seu gironina que històricament han cridat més l'atenció dels qui l'han visitada¹. La monumentalitat del conjunt és, de llarg, l'aspecte més comentat, i de lloances en aquest sentit n'abunden d'ençà les cròniques dels primers viatgers que van veure la façana fins a l'alçada de la tercera «andana»². L'any 1755, el canonge sevillà Diego Alejandro de Gálvez es meravellà de l'escalinata abans que ningú³. Pocs anys després, a banda d'apreciar-ne l'«escalera magnífica», l'il·lustre secretari de la Real Academia de San Fernando, Antonio Ponz, hi observava, amb l'avinença pròpia d'un acadèmic, una gramàtica clàssica de superposició d'ordres, en realitat inexistent⁴. Amb el record fresc de la lectura de Ponz, l'italià Antonio Conca apuntava que l'escala atorgava grandiositat al conjunt de la portalada. I ho deia així: «Della stessa larghezza è la facciata a tre ordini di architettura dorica, cioè corintia e composta. Dal lato sinistro si eleva la torre per le campane, ch'è un corpo esagono simile a quell, che surge dall'opposto lato, ma non oltrepassa come il primo l'altezza della facciata. Questa riceve maggior grandiosità dalla magnifica scala per salire al Tempio, consistente in 86 scaglioni, con tre spaziosi ripiani, e con baluastri, il tutto di pietra lavorata»⁵. D'una manera semblant, veié el conjunt Francisco de Zamora a la fi del segle XVIII: «Fuimos a ver la catedral, cuya escalera magnífica de 96 [sic] escalones, con sus grandes rellanos, es excelente. La fachada de la iglesia no está rigurosamente arreglada, pero el todo forma un objeto grandísimo»⁶. I no gaire diferent fou l'opinió que, al cap de pocs anys, expressaria el francès Alexandre de Laborde: «[La catedral] mostra, amb gràcia, una

façana majestuosa, que s'aixeca sobre tres replans successius, en forma de grans terrasses, que estan decorades amb balustres de granit. S'hi puja per una superba escala de vuitanta-sis graons que té una amplada igual a la de l'edifici»⁷. En canvi, l'exasperat esperit romàntic de l'austrohongarès Schulcz Ferencz li féu veure l'escala com la més bella de totes les europees, fins i tot va arribar a dir que n'era més que la romana de Santa Trinità dei Monti⁸. També la literatura se n'ha fet ressò: la monumental escenografia serví d'escenari per a l'acte XIIIè dels *Episodios Nacionales* dedicats a Girona de Benito Pérez Galdós, el que narra l'enfrontament entre Álvarez de Castro i el metge Pau Nomdedéu entremig de morts, ferits i empestats⁹. Joaquim Ruyra, fins i tot, li donà una dimensió ultramundana: «Jo no he vist enlloc del món cap escalinata tan colossal. Sembla una obra feta per a éssers més forts que els humans. L'esperit s'afadiga només que de concebre l'intent de pujar-la»¹⁰. Rascanyós, Josep Pla despatxà el conjunt amb indiferència: «[...] Aquesta façana em deixa fred. La mateixa esglaonada monumental no m'ha produït mai més que una impressió d'aparatositat superficial»¹¹; i també amb contundència: «¿Com era la façana de la catedral de Santa Maria abans que hi hagués estat afegit el pegat aberrant del campanar, abans que el constructor vigatà posés sobre la façana el desproporcionat, desgraciat barroc, l'extravagància del frontis actual, abans que fos construïda l'enorme i freda esglaonada?»¹². Així i tot, l'escriptor de Palafrugell dissimulava una admiració inconfessable: «Quan arribava a la plaça que hi ha davant la porta i mirava la pedra amb la vista enlaire, la massa pètria em queia més a sobre i em produïa una sensació de petitesa miserable»¹³.

Sense l'escalinata, la façana no ha despertat la mateixa admiració. Per motius ben diversos,

ha rebut més crítiques que no pas lloances, almenys fins abans de l'aparició dels *fast books* turístics dedicats a l'enaltiment del patrimoni local. L'aspecte inacabat que ofería a la fi del segle XVIII no hi deuria ajudar gaire. Jaime Villanueva la despatxava amb un «[...] aunque no está concluida, ni es de las de Herrera, conserva algunos vestigios del buen gusto»¹⁴. Menys benvolent fou la mirada de la generació romàntica. El mateix Alexandre de Laborde traspasà la fina línia divisòria que va de la lloança a la crítica, dient-ne que «[...] no és aquesta part de l'edifici la que plau més. En parlar de la catedral de Tortosa ja hem dit la nostra opinió sobre l'abús que hom ha fet de l'arquitectura grega en la decoració exterior i aquesta no mereix pas ésser menys censurada»¹⁵. Paradoxes de l'època: si Villanueva trobava que allò que la feia més agradable era el ressò del llenguatge escurialenc, Laborde condemnava l'excés d'una gramàtica *a la greca*, en detriment, és clar, de l'arquitectura medieval del temple. Fou Pau Piferrer, però, qui, en la reivindicació del romànic i del gòtic com els estils arquitectònics genuïnament nacionals, carregà més durament contra el frontispici: «Sobre tan respetable altura elevase un frontis moderno, que consta de tres cuerpos; las labores del primero y segundo son de regular ejecución, pero el último degenera un tanto barroco y afeándolo notablemente algunos rollos, que ya de sí raras veces dan gracia á ninguna construcción [...] ¿Cómo no reflexionó el artífice que siempre elevaba un monumento que atestiguaba su poca filosofía, pegando, por decirlo así, un cuerpo greco-romano a un santuario gótico? Esa violenta mutación de carácter confunde monstruosamente todos los siglos, y despoja a un monumento de aquella sublime armonía que le constituye como la expresión de toda una época [...]. Para que nada faltase á su agitada historia, cae el concluirse en manos de un artífice moderno, que cubre, si así se nos permite expresarnos, con un sombrero tricorne la noble estatua gótica [...]»¹⁶. En termes semblants, tot i que amb una prosa encara més vehement, s'expressava Narcís Blanch i Illa: «[...] Siendo en su interior un precioso templo gótico, presenta en su fachada principal severas y mezquinas formas, hijas del arte greco-romano, verdadero emblema del triunfo del arte sobre la imaginación. Al discurrir la vista sobre su conjunto se hiela el corazón, el labio enmudece y el pensamiento rechaza indignado la osadía del que imprimió su mezquino pensamiento en el frontis de aquella hermosa obra de arte»¹⁷.

Amb el pas dels anys, i en especial a partir de la irrupció d'una historiografia d'arrel més positivista, la valoració del temple, en general, i de la façana, en particular, s'anirà construint des de mirades més científiques i documen-

tades. Mentre l'estudi integral de la catedral prendrà rellevància a partir del ressò europeu de l'edició de Schulz Ferencz¹⁸, principalment en clau romànica i gòtica —només cal recordar els estudis de Joaquim Bassegoda, Francesc Miquel i Badia, Joaquim Botet i Sisó o Enric Claudi Girbal—¹⁹, encara caldrà esperar que l'apreciació de l'art barroco esdevingui una realitat al nostre país perquè comencin a aparèixer un seguit d'estudis centrats exclusivament en el frontis i en el campanar. En aquest sentit, l'article d'Àngeles Masià de Ros sobre els escultors Pau i Pere Costa de l'any 1940 dóna el tret de sortida de la historiografia del barroc a Girona²⁰, en sintonia amb els treballs pioners en aquest camp de Josep F. Ràfols i Fontanals o Cèsar Martinell. Encara passarà una mica més de temps fins a l'aparició de la primera recerca centrada exclusivament en la façana²¹. Malgrat alguns errors puntuals, *La fachada de la catedral* (1955), de l'arxiver i conservador del patrimoni catedralici Jaume Marquès Casanoves, s'ha convertit en el treball de referència per a tota la generació posterior d'historiadors que s'han interessat pel tema. En aquests darrers anys, l'agafador segur de Marquès ha servit perquè Carme Narváez i Joan Ramon Triadó²² —i en menys mesura els estudis de Nadal, Espanyol o Sureda, en tant que compendis i guies de caràcter divulgatiu²³— interpretessin alguns dels episodis essencials del procés constructiu, en especial el més controvertit de la participació de l'arquitecte carmelita fra Josep de la Concepció. Així i tot, no s'ha aconseguit esvair alguns interrogants claus, com ara el que afecta l'autoria de la primera traça —si Miquel Llavinà o Francesc Puig—, el de la identitat dels participants en la primera subhasta de l'obra o el de l'aparició de fra Josep de la Concepció. Prova del que dic és la constant confusió de les autories

Stamperia Reale, 1797, p. 221.

6. *Diario de los viajes hechos en Catalunya de Francisco de Zamora* (final del segle XVIII); ed. a cura de Ramon Boixareu, Barcelona, Curial, 1973, p. 309.

7. Alexandre de LABORDE, *Viatge pintoresc i històric: el Principal* (1806), traduït i apèndix d'Oriol Valls i Subirà; notes de Josep Massot i Muntaner, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1974, p. 239.

8. El viatger austrohongarès publicà els dibuixos d'edificis gòtics a Leipzig el 1862.

9. Benito PÉREZ GALDÓS, *Girona*, Madrid, Alianza Editorial, 1982 (Episodios Nacionales, Primera Serie, 7), p. 75-80.

10. Joaquim RUYRA, «La fi del

món a Girona», a *Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1982, p. 354.

11. Josep PLA, *Girona. Un llibre de records*, Barcelona, Destino, 1998, p. 200.

12. *Ibidem*, p. 204.

13. *Ibidem*, p. 200.

14. Jaime VILLANUEVA, *Viaje literario a las iglesias de España*, Madrid, Imprenta Real, 1803-1852, vol. XII, p. 174-175.

15. LABORDE, *Viatge pintoresc...*, op. cit., p. 239.

16. Pablo PIFERRER, Francisco PI I MARGALL, *Cataluña*, Barcelona, Daniel Cortezo, 1884, vol. II, p. 75-110. Vegeu també l'excel·lent recorregut historiogràfic que n'ha fet Marc SUREDA, «La cate-

dral de Girona, matèria històrica: historiografia a l'entorn de la seu (s. XVII-XI)», *AIEG*, vol. XLV (2004), p. 69-109.

17. Text citat del recull de Narcís JORDI-ARAGÓ, *Girona ara...*, op. cit., p. 170 (no he sabut localitzar la referència que dóna l'autor de la citació de Narcís Blanc a la *Revista de Gerona* de 1856).

18. M. SCHULZ FERENCZ, *Monuments d'Architecture Inédits. Premier Fascicule: Gérone*, Leipzig-Paris, 1869.

19. Vegeu-ne el recull detallat i crític que en fa SUREDA, «La catedral de Girona...», op. cit., p. 87 i s.

20. Àngeles MASIÀ DE ROS, «Contribución al estudio del Barroco: Pablo y Pedro Costa en la Catedral de Gerona», *Archivo Español del Arte*, vol. XIV, 1940-1941, p. 542-547.

21. Jaume MARQUÈS CASANOVES, «La fachada de la catedral de Gerona», a *AIEG*, X [1955], p. 285-316. L'article ampliava i interpretava una exposició del mateix autor dedicada a les traces conservades de l'arxiu capitular, de la qual se n'edità un petit opuscle intitulat *Exposición de proyectos y grabados referentes a la catedral de Gerona*, Girona, 1955. Marquès va seguir acudint al tema de la façana en publicacions successives: «Maestros escultores de la fachada Catedralicia de Gerona», *Revista de Gerona*, núm. 8 (1959), p. 81-84; ÍDEM, *Girona vella*, Girona, Ajuntament de Girona, 1979, p. 79; ÍDEM, «Els vitralls de la seu de Girona», *Revista de Girona*, núm. 97 (1981), p. 267-274.

22. Carme NARVÁEZ, *El tracista Fra Josep de la Concepció (1626-1690)*, Barcelona, Curial-Abadia de Montserrat, 2004; Joan Ramon TRIADÓ, «L'obra de la seu: Espai escenogràfic i ideològic a la catedral de Girona», a *La catedral de Girona, l'obra de la seu*, Pere Freixas, Josep Maria Nolla (comissaris), Sala Girona de la Fundació «la Caixa», del 19 de setembre al 30 de novembre de 2003, Girona, Fundació «la Caixa», 2003, p. 145-158; ÍDEM, «La catedral y el espacio urbanístico: el caso de Girona», *Las catedrales españolas: Del barroco a los historicismos*, coordinat per Germán Antonio Ramallo Asensio, 2003, p. 437-450.

23. Joaquim NADAL I FARRERAS, *La catedral de Girona: una interpretació*, Girona, 2002; Pere FREIXAS, Josep Maria NOLLA, *La catedral de Girona, l'obra de la seu*, Sala Girona de la Fundació «la Caixa»: del 19 de setembre al 30 de novembre de 2003 [catàleg], Girona, Fundació «la Caixa», 2003; Joaquim ESPANYOL, *Anatomia de la ciutat històrica*, Girona, Ajuntament de Girona-Lunwerg, 2003; Marc SUREDA JUBANY, *Guia de la catedral de Girona*, Aldeasa, 2005.

Figura 1-1a.
Vista de la façana de la catedral de Girona (1). Vista de detall (1a). Fotografia: Francesc Miralpeix (FM).

24. ACG, Sulpici Pontich, *Repertori per Alfabetic...*, etc., 3 vols. manuscrits, c. 1738; ACG, Sulpici Pontich, *Episcopologi y sèrie de prebendats*, manuscrit, c. 1738.

25. No puc estalviar al lector la bellíssima i ponderada descripció que en fa Josep Pla: «La pedra, de part de fora de la catedral, és molt clara, blanquinosa, lleugerament blava. Tocada de ple per la llum, la seva superfície fa com un formigueig de pastositat. Els dies d'atmosfera grassa i baixa, la llum hi queda lleugerament empastifada; sota la pluja, la pedra es torna lívida i queda com coberta d'una calitja tènue i vaga. En dies clars i secs, els carreus es transfiguren i la seva superfície sembla portar miriades de puntes de mica que lluen entre les seves venes blavoses, vagament rosades» (Pla, *Girona...*, op. cit, p. 200).

26. Segons Jaume Marquès, sant Pere i sant Pau foren escollits en tant que apòstols de l'Església universal; sant Josep com a espòs de la Verge —representada al centre com a titular de la catedral—, i sant Jaume per la seva condició de patró d'Espanya; sant Joan Evangelista ho fou per l'agregació de la basílica menor de Girona a la major de San

de les tres traces conservades: estudis i publicacions recents encara ressusciten l'inexistent N. Gavina de Jaume Marquès, del qual parlaré més endavant.

Paral·lelament, la documentació no ha estat gaire més explorada del que ho havia fet Jaume Marquès. Si n'hagués estat, coneixeríem des de fa temps l'existència d'una traça prèvia, l'execució de dues traces —i no pas una— per part de Miquel Llavina, la transcripció correcta de la informació relativa a fra Josep de la Concepció, l'explicació de la col·locació dels balcons, el contracte on es desvela l'autor de l'escalinata, els tres contractes de les *andanes*, les concòrdies del desmuntatge de la paret romànica i de la construcció del rosetó, els pactes per a l'aixecament de la paret interior, etc. No sé si una explicació de la poca exploració documental realitzada cal buscar-la en el fet que potser durant massa temps s'ha confiat únicament i exclusiva en el buidatge documental realitzat pel canonge arxiver Sulpici Pontich, aplegat en els valuosíssims *Repertori i Episcopologi*²⁴ —i, més en concret, en la veu «Obra» del primer dels manuscrits. S'ha desatès, però, la consulta de documentació paral·lela, com ara els copiadors de les cartes o

els protocols notarials, i no s'han explorat prou a fons les actes capitulars ni els llibres de l'obra. En qualsevol cas, és a partir de les nombrosíssimes dades inèdites, contrastades amb les que ja són conegudes, que em proposo fer un revisió crítica de les aportacions de la historiografia al voltant del procés constructiu de la façana de la seu gironina. El resultat, al meu entendre, és una crònica del procés d'edificació i de l'enginyeria financera de l'obra, alhora que un estudi que vol eixamplar el debat sobre les preferències estilístiques dels ideòlegs del projecte.

La primera andana o cos (1680-1686): del projecte originari a les traces de Miquel Llavina i fra Josep de la Concepció

Tal com la veiem avui en dia, la façana de la catedral de Girona és un gran teló de pedra que s'avança mig metre de la paret que tanca la nau (figures 1 i 1a). La pantalla en qüestió queda delimitada horitzontalment per una poderosa cornisa i verticalment per dues pilastres que s'eleven fins

a la meitat de l'alçada total del frontis; en aquest punt, una cornisa amb mènsules les sega i fa de suport a una falsa finestra balconera, amb un ampit de balustres i un entaulament remuntat per un frontó semicircular, que, alhora, està rematat per una hídria flamejant. En canvi, la portada, a la manera d'un retaule, s'articula en tres cossos verticals i tres d'horitzontals de columnes geminades d'ordre compost amb fornícules entre els intercolumnis. El cimbal, que pràcticament abraça la meitat de l'alçada total del frontis, l'ocupa una gran rosassa flanquejada per estàtues de les virtuts cardinals —l'Esperança a l'esquerra, la Caritat a la dreta i la Fe a sota, inserida al carrer central del tercer cos del retaule. Corona la rosassa una cornisa angular i una filada de set finestres d'arcs rebaixats.

Si la mirem amb més de detall, hi observarem que el primer cos té la particularitat de la gran porta de dos batents al centre, que, vista des del nivell inferior de la plaça, marca l'eix de simetria de la portalada i fixa el punt de vista de l'ascensió. La guarden, a banda i banda, dues columnes d'ordre compost sobre una socolada que es replega per cadascun dels seus extrems, amb la qual cosa es trenca la suau concavitat del perfil general de la planta. Aquest joc d'entrants i sortints dóna ritme al conjunt i altera subtilment la sensació de planor, al mateix temps que la canviant llum del dia s'ocupa d'accentuar els volums mitjançant les ombres projectades sobre el to gris blavós de la pedra de Montjuïc²⁵. El sòcol, a més, permet que es pugui apreciar tot el fust llis de la columna des de qualsevol dels nivells més baixos de l'escalinata. Però cal estar lleugerament desplaçat de l'eix central de la porta per apreciar un altre element: les contrapilastres d'ordre compost projectades damunt el mur, com si es tractessin d'ombres de les columnes. Els caps esculpits en els retombs d'entaulament són l'única concessió decorativa al fris. En canvi, el cornisament és una fina motllura dentellada encavallada per una cornisa amb profusió de permòdols o dentellons, que es repeteixen a l'intradós dels frontons curvilinis entretallats. El segon cos repeteix l'esquema del primer, però aquí l'ordre s'ha escurçat lleugerament, els frontons mig partits prenen una forma onejant i el carrer central queda definit per una fornícula flanquejada per pilastres de decoracions geomètriques i permòdols a manera de capitell. De la base de la fornícula, en sobresurt un pedestal angulós d'una sola peça amb un cap de serafí esculpit al ventre. El tros de mur sobrant entre les pilastres i les columnes apareix emplafonat. Les variacions del tercer cos són semblants a les del cos intermedi: s'ha reduït encara més l'ordre, i els frontons trencats ara senyoregen en forma de voluta. L'acomodament del rosetó en el tercer pis obliga que l'entaulament del carrer central

sigui curvilini, la qual cosa afavoreix que descansi còmodament sobre l'estructura del retaule. Aquí, la decoració de dentellons de la cornisa i dels frontons s'ha eliminat, potser per evitar rivalitzar amb el cordó de mènsules decoratives de l'intradós del rosetó. El carrer central és ocupat per la figura de la Fe, muntada en un basament amb una gerra decorativa a cada costat. A banda de la decoració de flors, garlandes, roleus i gerres, del cimbal en destaca la cartel·la central amb l'any 1733 gravat al centre. Ja he dit més amunt que una cornisa piramidal i una filada de set finestres d'arcs rebaixats completen el conjunt. La descripció de la façana no seria completa sense esmentar les escultures de les fornícules. Atesa la seva contemporaneïtat —foren realitzades entre 1960 i 1962—, només em limitaré a citar-les: de dreta a esquerra i de baix a dalt des del punt de vista de l'espectador, hi trobem les estàtues de Sant Pau i Sant Pere, de l'escultor Josep Maria Bohigues; de Sant Jaume i Sant Josep, d'Antoni Casamor, i de Sant Narcís i Sant Joan Evangelista, de Domènec Fita. La Verge amb el Nen de la fornícula central és obra de Jaume Busquets²⁶.

Hagueren de passar tres-cents cinquanta anys perquè la façana assolís la fesomia que acabo de descriure. Prou temps, fins i tot, perquè la porosa pedra de Montjuïc hagi tingut temps de degradar-se tant com per haver necessitat una restauració integral, realitzada fa ben pocs anys. Ara se'ns apareix sense les veladures i les cicatrius pròpies del pas dels temps, si bé és veritat que aquesta lluentor actual deuria ser la mateixa que apreciarien els homes i les dones que, l'any 1733, la veieren pràcticament acabada. Ens cal encara anar una mica més enrere, fins al 19 de setembre de 1606, per escoltar el tret de sortida de l'aixecament del frontis, el segon i últim que tindrà la seu després de la portalada romànica²⁷. En aquell temps, l'estat de les obres no deuria diferir gaire de les lacòniques observacions que una vintena d'anys abans n'havia fet un frare franciscà: «En esta iglesia hay dos puertas grandes, la una sale a una placita delante del palacio del obispo y esta aún no està acabada. Hay en ella 12 bultos de piedra, de los 12 apóstoles. La otra es llamada la Galilea y esta es la puerta principal, la cual es antiquísima, porque aún es de la obra vieja»²⁸. El juliol d'aquell any 1606, s'havien acabat els arcs ogivals del darrer tram de la volta gòtica, que quedarien lligats a la contrafaçana, la clau dels quals es dedicaria a sant Benet, en honor al bisbe impulsor de les dues últimes tramades, fra Benet de Tocco²⁹. Tot semblava a punt, doncs, per encarar la definitiva construcció de la façana nova, que culminaria, juntament amb la renovació del campanar, el llarg procés de reedificació de la seu endegat els primers anys del segle XIV. No obstant la voluntat de prosseguir les obres —aquell 9 de setembre de 1606 s'hi col·locà

Giovanni in Laterano de Roma —l'advocació de San Giovanni és doble: a sant Joan Baptista i sant Joan Evangelista. Potser per això Marqués es confongué i identificà la figura de Fita com a sant Joan Baptista, error que han reproduït molts altres autors—. L'elecció de sant Narcís és prou òbvia, en tant que patró de la ciutat de Girona. Vegeu Jaume MARQUÈS, *Girona vella*, Girona, Ajuntament de Girona, 1979, p. 68-76.

27. No em sembla que s'hagi d'eleva a la categoria de frontis o façana la paret aixecada a l'alçada del segon tram de la nau que unia la volta romànica a mig enderrocar amb la gòtica a mig construir, coneguda per un procés de 1512-13 i representada al fons de la taula de la *Pietat* de Pere Mates. Al meu entendre, li escuria millor dir-ne *paret* o *mur de tancament*. Justament perquè el capítol no deuria veure gaire clara la possibilitat de poder continuar la volta gòtica amb una certa celeritat, degueren optar per una solució provisional que els protegís de les sempre molestes inclemències meteorològiques. Amb la seguretat de sentir-se aixoplugats, pogueren prosseguir la construcció dels murs perimetrals. A més, la documentació del procés de 1512-13 s'hi refereix literalment com a «[...] paret sobre la obre vella qui monte fins la obra nova [...]». No em sembla, en aquest cas, que «paret» admeti la polisèmia: un mur semblant que, a la fi del segle XVII, tancava parcialment l'espai existent entre el frontis romànic i l'últim tram de la nau gòtica, se l'anomena sempre *paret* i mai *façana*. Per la denominació de *façana gòtica*, vegeu Pere FREIXAS, Josep M. NOLLA, Jordi SAGRERA i Marc SUREDA, «La façana gòtica de la catedral de Girona», *Locvs Amoenus*, 8 (2005-2006), p. 123-132.

28. Anònim franciscà, *Peregrinació de la yda de Cathaluña*, c. 1580, Biblioteca del Palau de Perelada, manuscrit núm. 42050, foli 244. En conec el text a través de MORENO CHACÓN, «La catedral...», op. cit.

29. Benet de Tocco fou promogut a bisbe de Lleida el 1583. L'impuls definitiu vindrà de la mà dels bisbes Jaume Caçador i Claret i Francisco Arévalo de Zuazo. D'altra banda, la clau de volta fou pintada per Joan Andreu, pintor de Girona. Vegeu ADG, *Manuale de Col·lacions*, ref. D-259-01999, folis 67 i 68: capítols entre Josep Ferrer, mestre major de l'obra de la seu i Rafael Andreu. Es coneixen també dos rebuts de 50 lliures i un complement de 5 lliures (ref. D-259-02007, foli 72; D-259-02039, foli 93v. i D-259-02072, foli 113v.).

30. MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 296.

31. El primer a esmentar-ho és MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 298, nota 69. Vegeu ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 31, foli 77, 17 d'agost de 1667.

32. No crec que hàgim de llegir el mot «planta» com a planimetria, sinó com a sinònim de traça o disseny d'un alçat. L'arxiu capitular no conserva cap planimetria aïllada.

33. ACG, *Copiadador de les cartes*, lligall de 1652-1755, carta 1, 24 de setembre de 1668: «Al Exmo. Sor. Marques, Marques, Conde de Trastámara, g^{de} Dios del Consejo de su Mad^e y su embajador ex^{io} en Roma». La carta d'acceptació de Nicolás de Antonio de 21 d'agost de 1668, d'una cal·ligrafia excel·lent, es troba entremig del plec d'ACG, *Lligall de cartes rebudes*, 1668-1669.

34. ACG, *Copiadador de les cartes*, lligall de 1652-1755, carta 3, 24 de setembre de 1668: «A Don Juan de Rochaberti, g^{de} Deu, ar^{da} de Empurdà, de la Sta. Iga. de Girona-Roma».

35. ACG, *Copiadador de les cartes*, lligall de 1652-1755, carta 2: 24 de setembre de 1668: «Al muy Ill^{te} Sor. Don Nicolas Antonio, g^{de} Dios, agente del Rey Nro. Sr. en Roma. Muy Ill^{te} Señor».

36. ACG, *Copiadador de les cartes*, eixides, manual 126 de 1676 a 1682: carta de 4 de juliol de 1680: «Al Dr. Antoni Pasqual guarde Déu molts anys Ard^t y Cange. de la Santa Iglesia de Gerona visitador del Estat Eclesiastich de Madrit».

simbòlicament la primera pedra—, les dificultats econòmiques feren inviable l'empresa. La mort sobtada del bisbe Francisco Arévalo de Zuazo el 1611, impulsor de la prossecució de la construcció del campanar i de l'escalinata, interrompé de soca-rel el ritme inversor dels episcopats anteriors. I sigui, com diu Marquès, per l'esgotament de resultes de l'esforç econòmic realitzat pels fidels o pel desinterès dels bisbes successors —amb l'agreujaent, no ho oblidem, de la Guerra dels Segadors per entremig—, les obres s'interromperen durant tres quarts de segle.

Passades les penúries econòmiques de la Guerra dels Segadors, el capítol recuperà de nou la vella idea de tancar definitivament la paret de ponent de la fàbrica de la seu. Havien passat els pitjors moments del conflicte bèl·lic i seguien convivint amb el campanar a mig fer, amb el cor tapat per la «mulassa» —una denominació ben gràfica de la gran lona que el protegia de les inclemències del temps—, i amb una paret baixa aixecada de manera provisional per reduir l'obertura existent entre el frontis romànic i l'últim tram de volta³⁰. La primera notícia de les intencions dels canonges data de 17 d'agost de 1667: l'acta capitular d'aquell dia d'estiu recull les gestions fetes a Roma «[...] pro frontispitio ecclesiae [...]» i la resolució de demanar a Francesc Frigola la «[...] planta frontispicii ecclesiae [...]» per dipositar-la a l'arxiu³¹. Marquès, donant per fet que aquesta traça havia estat dipositada a l'arxiu, es preguntava si no seria el projecte amb el qual els canonges feren la subhasta de 1680. Ja veurem que no, però no estarà de més deixar plantejada una hipòtesi: no es devia tractar, en realitat, del projecte que hauria guiat l'inici de les obres de 1606? Si van posar la primera pedra, de ben segur que havien de tenir un projecte. En qualsevol cas, en la documentació no hi ha cap més referència posterior a la qüestió de la traça de Francesc Frigola³².

Sí que hi ha més dades, en canvi, de les gestions que els canonges emprengueren a la cúria romana. El 16 de juliol de 1668, el capítol envià una carta a Don Nicolás Antonio, agent general del rei a Roma, perquè emprés la seva influència a la cúria per desmentir uns rumors segons els quals el capítol gironí tenia prou rendes per sufragar en solitari la totalitat de les obres del frontispici. Nicolás Antonio acceptà l'encàrrec el 21 d'agost i el 24 de setembre el capítol li remeté dues cartes més en què insistia en la migrada situació econòmica en què es trobaven. Val la pena copsar-ne el to:

[...] Por cartas de Don Juan de Rocaberti sabemos que su Sand[Santidad] Dios le gde[guarde], esta informado que pudiamos nosotros hazer el frontispicio de Na.Sta.Igla de las comodidades de nuestras prebendas, y de rentas que, le han dicho, teniamos solo para

pleytos y porque, Exmo. Sor., no tenemos, ni el uno ni el otro, que lo azemos constar con autos autenticos remitidos al dicho Don Juan, sup^{mos} la grandeza y piedad de V. Exa. sea servido interceder con su Santidad para que sepa la verdad y se compadesca de Nra.[nuestra] nessecidad, porque corremos grande peligro, que las paredes viejas un dia nos han de coger debaxo. Y Dios Ntro. Sor. Gde. largos años a V. Exa. como deseamos y hemos manester desta Sra. Igda. de Girona [sic] y 7^{bte} [setembre] 24 de 1668./ Exmo. Señor Marques, Marques, Conde de Testamara [Trastámara]. R.l.m.dev.ex^a. sus mas obligados Ser^{dores} el cabildo y canónigos de la Sta. Iga. de Girona/ El Dr. y Cno. Franco Vardier³³.

Aquell mateix dia 24, al canonge ardiaca de l'Empordà, Joan de Rocabertí, síndic del capítol a Roma, se li notificà que insistís per tercera vegada en les gestions i se li remeté una nova carta d'aval, aleshores emesa per la ciutat³⁴. Desconec com s'inicià aquest afer, però algunes deduccions semblen clares: que, en una data imprecisa, el capítol havia demanat rendes a Roma per afrontar la construcció de la façana, que s'havia estès el rumor que el capítol en tenia prou amb les prebendes i rendes que recaptava i que els canonges no estaven disposats que es dubtés de la seva paraula. Una constatació, això no obstant, sembla irrefutable: que la paret provisional amenaçava ruïna: «[...] estamos en evidente peligro que un dia de vientos las paredes viejas que en él estan, no nos cojan debaxo», justificaven atemorits³⁵. El perill que suposava aquest mur sembla el detonant —o l'excusa, si es vol— de la decisió d'acabar definitivament la façana. El 4 de juliol de 1680, pocs dies abans que subhastessin l'obra, demanaren al canonge gironí Antoni Pasqual que fes arribar una súplica al conseller del rei Don Pedro Antonio de Aragon y Fernández de Córdoba en aquests termes: «A vista dels perills y ruina que amenaça la pared que clou lo edifici de esta sancta iglesia a la part de ponent havent resolt ferla de nou, encara que ab pocas comoditats, pero com la necessitat obligue y esta sia causa y casa de Déu, espera en la omnipotencia divina nos ajudara, com a cosa sua lo que noas ha aparegut participar al Excmo. Señor Don Pedro de Aragon, com altant benefactor desta sancta Iglesia. Junt ab esta va la carta per Sa .Exc^o la qual se servira VM. donar a ma propia y per cas poguer ajudar ab alguna paraula en lo qual suplicam, bo estimarem al V.M. com y també que nos dona molts ocasions de son Server [...] 4 juliol de 1680. [...] Los Canges. y Capl. de la Santa Iglesia de Gerona»³⁶. I encara s'hi tornarà a insistir el 1698 de la mà del notari romà Ferrari, contractat pel capítol per justificar davant la cúria romana l'aplicació de les rendes de

la causa pia del Vestuari de Mallorca a l'obra de la façana (apèndix documental IIIa)³⁷.

Ni l'amenaça de ruïna de la paret ni la darrera voluntat del bisbe electe Francesc Pijoan, que, en morir el 1659, nomenà hereva universal dels seus béns l'administració de l'obra del frontispici, foren suficients per engegar la construcció del frontis. El nomenament de quatre canonges comissaris el 28 d'abril de 1673 no amaga les dificultats econòmiques per tirar endavant el projecte, agreujades per les importants sumes que el capítol hagué de pagar entre 1670 i 1680 per sufragar les fortificacions de la ciutat i dels fortins de l'Empordà³⁸. Malgrat que les rendes de la causa pia de Pijoan acabarien convertint-se en una de les principals fonts de finançament de la façana, les 1.200 lliures acumulades el 1680 eren insuficients per finançar la primera «andana»³⁹. És per aquest motiu que, el 6 de juny de 1680, no pas sense oposició, el bisbe Sever Tomàs Auter decidí aplicar la causa pia del Vestuari de Mallorca a la bossa comuna de la façana, amb la qual cosa quedà sumada a la del seu antecessor⁴⁰.

Les actes capitulars dels darrers dies de juny de 1680 es fan ressò de l'adjudicació del primer cos de la façana: el 24 de juny es féu públic el concurs —l'acta diu que els comissaris enviaren cartes a diferents arquitectes de Catalunya perquè es presentessin la diada de sant Joan a Girona, tot i no haver-ne cap constància al copiadorel de l'arxiu—, i el 26 de juny s'atorgà al contractista Francesc Puig. Segons Jaume Marquès —i aquest és un dels aspectes més controvertits del seu estudi—, a la subhasta hi concorregué «[...] un arquitecto de Vich, empresario real, llamado N. Puig, el cual ofrecía construir la obra a destajo por el precio de 20.000 libras, mientras que el empresario de la Catedral, Francisco Puig, pedía 30.000. El día 26 del mismo mes los arquitectos moderaron sus pretensiones y ofrecieron aceptar la obra por 10.000 libras»⁴¹. Podria donar-se el cas que «N. Puig» i «Francesc Puig» fossin, en realitat, la mateixa persona? El document diu literalment que «[...] comparuit unus architector civitatis Vici et Impressarius Regis, N. Puig (dictum fuit venisse aliquos a civitate Barchinone, qui non comparuerunt)»⁴², es a dir, que hi va comparèixer un únic arquitecte de la ciutat de Vic i empresari reial, N. Puig, i que es va dir que n'havien vingut alguns de Barcelona que finalment no s'hi presentaren. El contractista i mestre d'obres Francesc Puig, empresari de les fortificacions reials a Girona, que havia rebut nombrosíssims pagaments del capítol per aquest concepte, era originari de Sant Hipòlit de Voltregà, petit poble de la plana de Vic⁴³. De «N. Puig», en canvi, no se'n coneix cap més referència. No sé, per tant, si es deu a un error del secretari del capítol a l'hora de recordar els noms dels participants —no obli-

dem que els fets estan narrats diacrònicament en passat— o bé si, en realitat, existí un arquitecte de Vic anomenat N. Puig. No seria la primera vegada que el secretari podria haver-se confós: a l'escultor Miquel Llavinà l'antotà com a N. Gavina, amb la qual cosa ajudà a crear, com veurem més endavant, una de les confusions més imbricades d'aquest procés. M'inclino a pensar que, en realitat, fou un error de transcripció, un lapsus del secretari encarregat de la redacció de l'acta.

Tant si es tracta d'un error com si no, de la lectura de l'acta capitular se'n dedueix un regateig entre dos actors: Francesc Puig i un arquitecte de Vic. Ho corrobora la successió de fets que ve a continuació: malgrat que es rebaixessin de 30.000 a 20.000 les lliures de la contracta, el capítol seguia trobant que el preu era excessiu. Finalment, s'arribà a un acord aquella mateixa tarda: «Arquitectores offerunt construere partem frontispicii iuxta pacta contenta in tabba pro decem mille libris monete Barchinonensis»⁴⁴. Fixem-nos que no es parla d'un arquitecte, sinó d'arquitectes, en plural. En realitat, el document ens desvela que l'arquitecte de Vic actuava en nom d'una societat, com, d'altra banda, era ben habitual en les grans empreses constructives. Però la negociació no acaba aquí: abans d'anar a buscar el bisbe al convent dels carmelites per celebrar un capítol extraordinari, els comissaris trobaren que el preu ofert pels arquitectes de Vic —10.000 lliures— s'ajustava a les seves possibilitats econòmiques. Però el bisbe, com a portaveu del capítol, intervingué novament en el regateig final: oferí cinquanta dobles de Barcelona (una doble equivalia a cinc lliures i deu sous) a l'arquitecte que acceptés la *taba* o plec de condicions de l'obra per 8.500 lliures: «Capitulum offert dare quinquaginta duppias Archiitectori qui construet fabricam pro octo mille et quingentis libris Barchinonensis». Francesc Puig —imposant-se als mestres de Vic— acceptà el darrer regateig del bisbe i s'adjudicà l'obra. De 30.000 lliures que demanava inicialment, acabà acceptant-ne 8.500, a part de les 50 dobles del premi (275 lliures aproximadament). No era una tàctica nova, per part seva: el 1673 va adjudicar-se la contracta de les tasques de paleta del baluard del Portal de l'Àngel de Barcelona després de *sisenar* —reduir una sisena part— el preu ofert per P. J. Gallart⁴⁵. En compensació, els comissaris oferiren quatre dobles als oficials de Vic per les despeses del viatge: «Commissariis fuerunt datae officialibus qui a civitate Vici venerant huc ad hunc effectum quatuor duppias»⁴⁶.

La concòrdia no es realitzà de manera immediata. L'acta capitular del 3 de juliol de 1680 recull que només es disposava de 1.400 lliures, quantitat insuficient per fer front a la primera paga de les 3.000 lliures que s'havien acordat verbalment. La solució a la manca de liquiditat passà per

37. ACG, *Lligall de cartes dels segles XVII-XVIII*, carta solta en foli sense data ni any adjuntada a la carta núm. 259, en què el canonge Francesc Dorca dona part al comissari de l'obra, el canonge Guitart, de l'informe del notari romà Ferrari (9 de setembre de 1698).

38. Tot i haver gastat 100.000 rals, el 8 de gener de 1682 el capítol donava 30.000 rals més al rei per fortificar la frontera. ACG, *Copiadorel de les cartes, eixides*, manual 126 de 1676 a 1682, s. f. En el mateix lligall, s'hi conserva una carta amb una memòria detallada de molts dels pagaments efectuats per a fortificacions: «7 de març de 1679. Còpia del Memorial entregat al Pagador General de l'Exèrcit de Catalunya. Memòria de les Partides de diner ab las quals lo capítol i Canongia de la Seu de Gerona ha servit a S(a) Mgt. Per les fortificacions de las fronteras y per les de la present ciutat de Girona».

39. ACG, *Resolucions Capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 180v., 10 de febrer de 1680: «Causa Pia de Pijoan jam habet 1200 ll. ad expendum».

40. ACG, Sulpici Pontich, *Episcopologi y série de prebendats*, manuscrit, c. 1738, foli 222. El bisbe Miquel Pontich el confirmà el 4 d'abril de 1698. Vegeu ACG, Sulpici Pontich, *Episcopologi...*, op. cit., foli 91.

41. MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 297.

42. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1689), foli 220v.

43. Manuel ARRANZ HERRERO, *Mestres d'obres i fusters: La construcció a Barcelona en el segle XVIII*, Barcelona, Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona, 1991, p. 375-376.

44. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 221, 26 de juny de 1680 (citats i transcrits per MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 297).

45. ARRANZ, *Mestres d'obres i fusters...*, op. cit., p. 375.

46. Vegeu la nota 44.

Figura 2.
Miquel Llavina (atribuïda). Primera traça de la façana de la catedral de Girona, que guiaria el començament de les obres del primer cos (1680). Tinta sobre pergami (81 cm d'alt x 57 cm d'ample). Arxiu Capítular de Girona. Fotografia: FM-Arxiu Capítular de Girona (ACG).

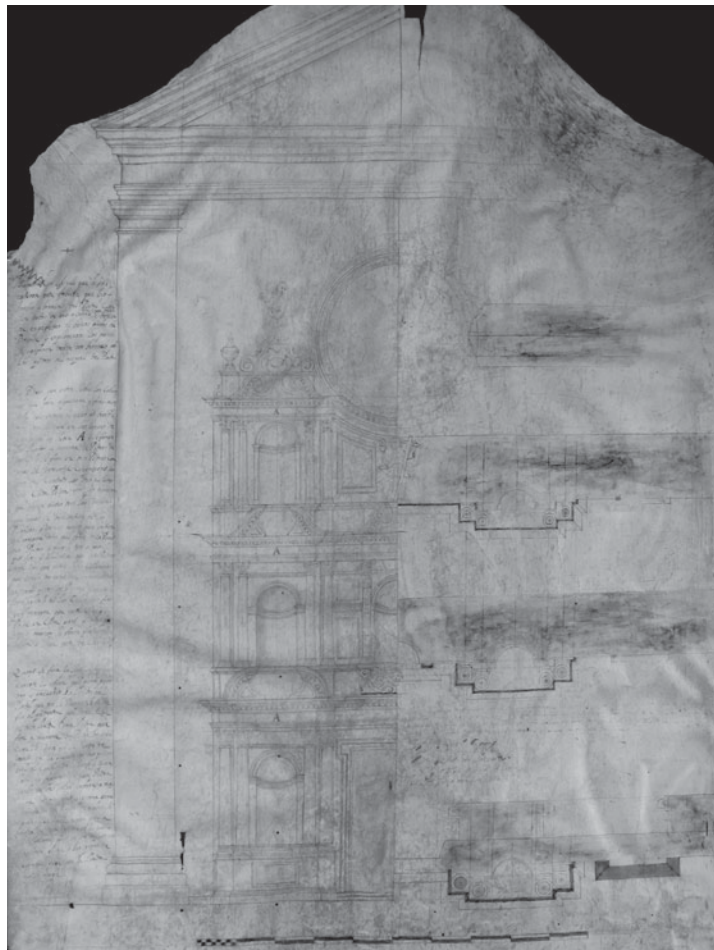

Figura 3.
Fra Josep de la Concepció. Traça de la façana de la catedral de Girona, que guiaria les obres de la primera, la segona i la tercera *andanes* (1681). Tinta sobre pergami (97,5 cm d'alt x 65,5 cm d'ample). Arxiu Capítular de Girona. Fotografia: FM-ACG.

47. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1689), foli 230.

48. Carme NARVÁEZ, *El tracista Fra Josep...*, op. cit., p. 199.

49. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 230.

50. Vegeu, per exemple, NADAL, *La catedral de Girona...*, op. cit., p. 62-63; ESPANYOL, *Anatomia de la ciutat...*, op. cit., p. 23. Hi ha contribuït, també, el fet que Cèsar MARTINELL, recollint les aportacions de Marquès, l'inclougués a l'*Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, vol. II, *El barroc salomònic (1671-1730)*, Barcelona, Alpha, 1961 (Monumenta Cataloniae, vol. XI), p. 47.

51. NARVÁEZ, *El tracista Fra Josep...*, op. cit., p. 201, cita el foli 230 de les resolucions capitulars per fonamentar la identificació de Gavina per Llavina, però aquesta apareix al foli 231, en un text que l'autora no cita.

l'aplicació provisional de les rendes del Vestuari de Mallorca, prèvia consulta a la cúria romana. Mentre es demorava la firma de la concòrdia, el 12 d'agost de 1680 sorgí un problema inesperat: alguns canonges trobaven que el projecte escollit era més adient per a un retaule que no pas per a un frontispici. S'acordà fer un nou projecte, però, així i tot, no s'avingueren a triar-ne un i confiaren en el bon criteri del bisbe Auter, que s'inclinà per la *ignographia* antiga que ja havia estat concordada. Jaume Marquès interpretà malament aquest passatge: cregué que el capítol s'havia decantat per un projecte nou —tot i que el document diu clarament que «[...] si fet electum de prima ignographia quia de antiqua jam est concordatus»⁴⁷— i que aquest acabava en un frontó. En altres paraules, Jaume Marquès pensava que el projecte desestimats era de Francesc Puig —ara sabem que és de Miquel Llavina (figura 2)— i que el que s'escollí fou el del frontó, que llavors atribuïa a un inexistent N. Gavina i que, com veurem més endavant, Carme Narváez restituí correctament a fra Josep de la Concepció (figura 3). De tota manera,

l'error de Marquès de confondre N. Gavina per Miquel Llavina no és atribuïble, com li retreia Narváez, a un lapsus inexplicable de transcripció⁴⁸. El secretari de l'acta capitular del 16 de juliol de 1680 escriu que els comissaris resolgueren «[...] fere factam novam descriptionem dicti frontispicii (quam deformavit N. Gavina)»⁴⁹. L'arxiver i historiador ja esmenà «l'error» del secretari del capítol a l'edició de 1979 de la *Girona Vella*, però això no ha impedit que l'inexistent Gavina ressusciti periòdicament⁵⁰. La segona qüestió és la de les traces. Carme Narváez interpretà bé que finalment s'escollí la traça de Miquel Llavina —i no pas de Francesc Puig—, però no que en fos, com diu, una de nova⁵¹. En realitat, cap autor no ha parat atenció a la redacció de l'acta capitular del 19 d'agost de 1680, que diu així:

DeindeDius. Archid. Regàs alter ex Commissariis pro constructione frontispicii retulet de ordine V. Dois., eis dato die 16 currentis tractase cum Michaelae Lavina causa cum recumpensandi pro labore secunda ignographia per dictum

Lavina liniata, cui bulerunt decem duppias quas noluit acceptare, fuerunt postea promise duodecim duppias, quas etiam excusavit de quo fuit Doius. Ejus., certiorata et ordinavit, eas sua illustrissima dare quas postea faciet dare dicto Lavina per doctorem Alra et si eas excusat, detur ei ignographia per prefatum Lavina elaborata sive lineata et vadat ad bonam crucem. Et sicte manu admodum illustri capituli noluit acceptare solutionem sed de manu doctoris Antonii Alra procuratoris generalis sua Illustrissima Dominationis⁵².

El text és ben clar: Miquel Llavina no estava satisfet amb el preu que se li pagava «pro secunda ignographia», és a dir, per la nova traça que havia fet per encàrrec d'alguns canonges. L'acta capitular del 16 d'agost —on surt per primera vegada el seu nom escrit correctament— ja alertava que «[...] tota difficulta consistit in satisfacendo Michaeli Lavina qui lineavit ultimam ignographiam petit pro labore viginta duppias»⁵³. En resum, Miquel Llavina va fer dos projectes: el que serviria per a la subhasta de 1680, el mateix que alguns canonges trobaven que recordava massa un retaule, però que acabaria guanyant; i el segon, el desestimat pel bisbe i pel qual l'escultor reclamava vint dobles. El primer —l'antic o *prima ignographia*— és el que es conserva a l'arxiu capitular (figura 2 i apèndix documental IIa).

La documentació servada a l'arxiu capitular de la catedral de Girona és molt útil per escrutar el ritme diari de la construcció de la façana, a banda de permetre'ns disposar, gràcies als llibres d'obra, d'una relació molt exacta de les despeses ocasionades. No és la meua intenció, malgrat que els hagi resseguit atentament, anotar tots i cadascun dels petits pagaments efectuats al llarg dels seixanta anys que durà l'obra, però sí la de ressenyar-ne, almenys, els imports més significatius. Entre aquests darrers, hi ha dos grups de documents inèdits molt importants: el primer és un full, en el qual, a manera de resum, s'hi anoten correlativament totes i cadascuna de les partides de diners pagades per l'administració de l'obra pia del Vestuari i que serveix per contrastar les dates i els pagaments amb dues fonts més⁵⁴. La primera, ja coneguda i molt utilitzada, és la veu «Obra» del *Repertori per Alfabetic*, de Sulpici Pontich (c.1738). La segona, inèdita fins ara, és la sèrie de manuals de protocols notariais dels afers del capítol. Desconec per quina raó no s'han tingut en compte, però el cas és que les informacions allí compreses no han estat mai recollides fins ara⁵⁵.

El 19 d'agost de 1680, els comissaris de l'obra i Francesc Puig capitularen la primera andana de la façana de la seu de Girona per 9.000 lliures (apèndix documental Ia). L'endemà mateix, el canonge bossier anotava, a la causa pia del bisbe Pijoan, un

dipòsit a la taula de canvi de la ciutat per valor de 3.275 lliures: 3.000 del primer pagament de les obres i 275 lliures més a compte de la quantitat promesa al mestre de cases en adjudicar-se la subhasta per 8.500 lliures⁵⁶. La concòrdia, això no obstant, fixa finalment el preu en 9.000 lliures, un augment que ja surt esmentat a l'acta capitular del 16 d'agost: «[...] Die 12 currentis decepisse binas descriptiones frontispicii, quas ostenderunt sue Illustrissima Dominatione, ut de suo consensu feret electio, quiba recte perspectis, visum fuit sue Illustrissima Dominatione eligere modernam, facta que electione tractarunt cum architectore et concordarunt ei dare quingentas libras, ultra 8500 ll. in primo tractatu concordatas et sie pretum prima andana est 9000 ll. Barc., non comprehensis quinquaginta duppiis promissis de axaus»⁵⁷.

No crec que s'hagi d'interpretar que la «prima ignographia» escollida sigui diferent de la que s'esmenta ara com a «modernam». Ho podria fer pensar el fet que, en diferents llocs de la concòrdia, s'hi anota la utilització de més d'una traça: «[...] conforme se demostra ab lo perfil o traça nova tant de la portalada exterior o de fora com de la planta també nova ahont ha de carregar tota la obra ques conte en un pergamí y en un paper firmat dels senyors comissaris y de dit Puig»⁵⁸. Més endavant, torna a aparèixer: «[...] y així mateix promet fer les capelles y lo demás segons se veu en la planta vella de pergamí [...] y fara y prosseguira dit Francesc Puig les parets ab carreus en la forma que esta ab dites trasses vella y nova»⁵⁹. I encara una vegada més: «Item promet dit Puig que acabada dita obra entregara y restituira a dit molt Illustre Capítol e o a dit Illustres y molt reveerents senyors comissaris les tres trassas, les dos en pergamí y una en paper que per fabricar dites obres se li son entregades»⁶⁰. L'arxiu capitular de la catedral de Girona només conserva dues traces sobre pergamí: l'atribuïda a Miquel Llavina, signada per Francesc Puig i els comissaris (figura 2 i apèndix documental Ia), i la de 1681 que reformarà el projecte iniciat, darrerament atribuïda a l'arquitecte carmelita fra Josep de la Concepció (figura 3 i apèndix documental Ib). No hi ha cap rastre d'aquest segon pergamí que s'esmenta l'any 1680, com tampoc del paper. Se'm fa difícil pensar que fos el segon projecte descartat, i més encara si tenim en compte que, a la concòrdia, s'hi refereix en el moment que es parla de la paret interior —«[...] promet fer y resseguir de la part de dintra [...] segons se veu en la planta vella de pergamí [...]»⁶¹. En resum: aquesta traça sobre pergamí ha de ser de la paret interior. I si s'hi refereixen com a vella, és probable que pugui tractar-se o bé d'algun projecte de l'any 1606, quan els quedava pendent de tancar la nau gòtica, o bé de la traça que el 17 d'agost de 1667 es recuperà de mans de Francesc Frigola i que presu-

52. ACG, *Resoluciones capitulares*, llibre 33 (1679-1680), foli 231v, 19 d'agost de 1680: «Lineator novae Ignographiae noluit acceptare 10 dupplas».

53. *Ibidem*.

54. ACG, *Administració del Vestuari*, lligall del Vestuari del primer de juny de 1682 a l'últim de maig de 1683. Thesorer Josep Roig [full solt] «Nota de lo que se ha gastat del vestuari per la portalada».

55. El mateix Jaume Marquès s'estranyava de no trobar, en els manuals dels notaris, les informacions ressenyades en la documentació capitular. Hi pot haver una explicació en el fet que els llibres dels negocis del capítol formaven sèries a part i que aquestes no haguessin estat inventariades fins a temps presents.

56. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, folis 27v. i 28. Per fer-nos una idea de la diversitat de proveniències dels fons, 257 lliures provenien de l'administració de l'obra, 550 d'almoines i 646 de l'administració de les capes. Les restants són de la Causa Pia de Pijoan. Vegeu ACG, *Llibre de comptes de varies administracions de l'obra*, 1615-1695, foli xxiiii/Eixidas.

57. ACG, *Resoluciones capitulares*, llibre 33 (1679-1680), foli 231. Els *axaus* són les garanties o avals.

58. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral* (1678-1683), ref. Gi-08-564, s. f., 19 d'agost de 1680.

59. *Ibidem*.

60. *Ibidem*.

61. *Ibidem*.

62. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 242: 14 d'octubre: «Est construentum fundamentum». Francesc Puig resol el conflicte entre els treballadors locals i els estrangers esgrimint l'argument que qui té potestat en aquest assumpte és el capítol i no les ordenances gremials. Vegeu ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 246, 2 de novembre de 1680: «Resolutum querella contra laboratores et domifatores civitates».

63. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 246v, 5 de novembre de 1680: «Relatio visitae D^o. Episcopo pro benedictione prima lapidis in fundamenta. Benedictio primi lapidis ad effectum ponendum in opere novi frontespicii».

64. El 3 de desembre de 1680, Francesc Puig demanà permís per comprar corda i llogar animals forts per poder pujar les columnes de pedra monolítiques. Vegeu ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 33 (1679-1680), foli 252 i 252v, 2 i 3 de desembre de 1680.

65. És veritat, com assenyalava Narváez, que el text del pergami està molt desgastat i que la lectura és dificultosa, però col·locat sota un llum de claror ultraviolada es pot fer una lectura força precisa de l'epígraf i de la data exacta.

66. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 23v, 29 de maig de 1681.

miblement es diposità a l'arxiu —sense descartar, és clar, que pugui tractar-se de la mateixa.

Pel que fa a la concòrdia, no hi ha cap aspecte que s'allunyi gaire de les informacions habituals que apareixen en aquest tipus de contractes: grosso modo, s'insisteix en el fet que se segueixin les orientacions de les traces, es delimita el perímetre de la primera andana, es posa l'accent en alguns elements puntuals, com ara que els fusts de les columnes siguin d'una sola peça o que es brunyeixi la pedra. No estarà de més apuntar que es fa difícil deduir, de la terminologia emprada per referir-se al disseny o model, el significat exacte de cadascun dels projectes: al llarg de l'article es podrà comprovar que s'utilitza indistintament i en sentits no sempre coincidents els mots «planta», «perfil», «*modello*», «*trassa*», «*disegno*» i fins i tot el poc habitual «*ignographia*», aquest darrer més com a cultisme dels canonges —l'utilitzen per referir-se a un alçat i no pas en el sentit estricte que entendríem nosaltres, que és el de planta.

El 5 de novembre de 1680, amb els fonaments començats i després de capejar una vaga de manobres que protestaven per la contractació de «germani laboratores»⁶², es va procedir a l'acte de la solemne col·locació de la primera «segona» pedra⁶³. En els dies posteriors, i fins a fi d'any, els esforços se centraren en les obres de fonamentació i en el proveïment de pedra i materials, una tasca no gens fàcil si tenim en compte el fort pendent que havien de salvar els animals de tir fins arribar al pla de les obres⁶⁴. Les feines no deuriem estar gaire avançades quan, pels volts dels darrers dies de maig de 1681, es procedí a fer un canvi dràstic de projecte. No havia passat ni un any de l'anterior que n'aprovaren un de nou. La historiadora Carme Narváez, recollint unes notes d'arxiu de Carles Dorico, va atribuir-lo a l'arquitecte carmelita fra Josep de la Concepció (figura 3 i apèndix documental IIb). La prova documental, una inscripció en el text que tot seguit comentaré, havia passat desapercebuda per Marquès, que pensava que aquest segon projecte —el del frontó, per entendre'ns— era el de Miquel Llavina i, per tant, d'un any abans. La inscripció, completa i lleugerament diferent respecte a la transcripció realitzada per Narváez, resa el següent:

Esta es la trassa de planta y per fer la pra.[primera] andana y la trassa nova feta per lo pare Joseph de la Concepció carmelita descalç que vuý a 29 maig 1681 esta concertat que sens alterar lo preu haja de fer mestre Fco. Puig en la portalada de la Seu de Gerona segons lo capitulació ab acte rebut en poder de Pere Rosselló nott. Public de Gerona a [19?] agost 1680./ Y axí be que de[u]rá de fer [...] antecedent encara que la [...] sia firmada dels infra [dictos?]⁶⁵.

Figura 4.
Façana de l'església de Sant Feliu de Girona, de Llàtzer Cisterna (1601).
Fotografia: FM.

I encara hi ha una altra font que confirma irrevocablement l'autoria de fra Josep: el 29 de maig, l'administrador del llibre dels comptes de l'obra anotava un pagament de cinquanta cinc lliures a «[...] un pare de St. Joseph per haver corregit la trasa de la fatxada de mestre Puig»⁶⁶.

No hi ha dubte, per tant, que el projecte de l'arquitecte carmelità, com bé diu Narváez, és el subjacent de la façana actual i definitiva: confrontant-la amb la traça, l'autora detecta les grans pilastres dels extrems del pany central, bé que segades pels balcons, els frontons interromputs dels intercolumnis de cada pis i la divisió horitzontal del frontis en tres cossos amb fornícules, ja fixada en el projecte previ de Llavina. No estarà

Figura 5. Charles Cains Renoux (gravat). Sortida de la catedral de Girona del rei Ferran VII el 25 de març de 1814. Litografia (1814?). Fotografia: Col·lecció d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona.

de més afegir-hi el sòcol rectangular damunt el qual descansen les columnes del primer cos, que elimina els entrants i sortints dels plints del primer projecte. Així i tot, a la façana de la seu gironina, l'etiqueta de barroca no li escau pas gens malament, almenys si la hi posem pensant en criteris estrictament escultòrics — o *wölfflinians*, si es mira des de la seva aparença més formal. El primer projecte de frontis de l'escultor Miquel Llavina anticipa clarament l'opció que acabarà guanyant, l'opció ornamental d'una epidermis de volums sobresortints a còpia d'agrupacions de columnes i contrapilastres que divideixen i articulen l'alçat en cossos i carrers, a la manera de les estructures arquitectòniques dels retaules — d'una certa lògica, d'altra banda, si pensem que és el projecte d'un mestre retauler o, en paraules ben trobades de Josep Maria Montaner, d'un arquitecte decorador⁶⁷. Aquesta impressió s'accentuarà encara més amb el disseny del quart cos imaginat per Pere Costa, en el qual prendrà protagonisme una garlanda de flors, de fruits i de llaçades vegetals que es despenja des del capdamunt del frontó triangular a manera de ràfec motllurat que corona el rosetó, rivetejant-lo a banda i banda fins que es fon més avall amb les capricioses decoracions ondulants de les peanyes de l'Esperança i la Caritat (figura 9)⁶⁸.

No sé quina etiqueta estilística s'escauria millor a la façana de la catedral de Girona si s'hagués

executat íntegrament el projecte de fra Josep de la Concepció. És evident que l'ordre gegant de pilastres coronades per un frontó triangular — una solució ben habitual dels projectes de fra Josep —⁶⁹, o l'intens record del lèxic clàssic en els diferents elements arquitectònics de les respectives «andanes», en especial de l'ordre compost de Vignola, posen de manifest una opció més classicitzant que no pas barroca. Curiosament, la versió més fidel al projecte de fra Josep de la Concepció es troba en una litografia de la sortida de la catedral de Girona del rei Ferran VII, el disseny de la qual devem a Charles Cains Renoux (1795-1846), un pintor francès d'història especialitzat en grans perspectives arquitectòniques (figura 5). El centre d'atenció recau en el davallament de la comitiva reial per l'escalinata, una grandiloqüent *mise en scène* que es completa falsejant la fondària real de la plaça, eixemplada per la banda de la casa Pastors (actual seu del palau de Justícia), i la fesomia «verídica» de la façana. La sensibilitat d'un pintor avesat a reproduir escenes històriques en exquisits ambients versallescos deuria impedir-li pintar un teló de fons com el que en realitat era: una façana inacabada de regust barroc que aigualia l'escenografia de la parada reial. En un moment en què l'arquitectura francesa mirava intensament cap als models de la Grècia clàssica, Renoux va «acabar» la façana amb un gran frontó, donant-li l'aire de

67. Sobre la pràctica dels escultors com a mestres d'arquitectura, consultiu J. M. MONTANER, *La modernització de l'utilitatge mental de l'arquitectura a Catalunya (1714-1859)*, Barcelona, IEC, 1990, p. 71-72.

68. No sé si Juan Agustín Ceán Bermúdez pensava en la façana gironina quan observava en Pere Costa que «[...] la gresca de Churriguerra [referint-se a la vessant més decorativista de l'art] també havia hecho progresos en él». Vegeu J. A. CEÁN BERMÚDEZ, *Diccionario de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*, Madrid, Imprenta Vda. Ibarra, 1800, vol. I, p. 366.

69. Per exemple: el projecte de la façana de la parroquial de Tàrraga (1672), la façana principal de l'hospital de Reus (1674) o el projecte no portat a terme de la façana de la catedral de Vic, entre altres.

70. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 23v., 29 de maig de 1681: «He pagat de ordre dels Srs. Comissaris de la fabrica de la fatxada a un pare de St. Joseph per haver corregit la trasa de la fatxada de mestre Puig. Sinquanta Sinch lliuras».

71. AHCB [Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona], *Deliberacions, Consell de Cent II-118*, 1609, foli 25 de febrer, foli 68. Cit. de Maria Antònia PERELLÓ, *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 24.

72. AHCB, *Deliberacions, Consell de Cent II-176*, 1667, 30 d'agost, foli 178. Cit. de Maria Antònia PERELLÓ, *L'arquitectura civil...*, op. cit., p. 24.

73. Joan BOSCH, «L'art del retaule: els recursos inventius», a *L'època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'història de l'art a Catalunya*, Valls 1, 2 i 3 de juny de 2006, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2007, p. 192.

74. El 17 d'agost de 1667, el capítol reclamà a Francesc Vives un projecte de façana que custodiava a casa seva. Podria tractar-se del projecte de 1606? Vegeu ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 31, foli 77, 17 d'agost de 1667: «[...] Planta sive la piana [?] frontispitii ecclesiae quam recuperavit a Dmo. Francisco Frigola. Fiat resolutum quod deposita in archivio».

75. Vegeu les darreres consideracions de FREIXAS-NOLLA-SAGRERA-SUREDA, «La façana gòtica...», op. cit., p. 127-128 (amb bibliografia adicional), al voltant de la possibilitat que la nau romànica fos de volta única. Sobre aquesta qüestió, en parla àmpliament M. SUREDA I JUBANY, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Girona, 2008, p. 314-336 (agraïeix a l'autor que m'hagi facilitat la lectura del capítol).

76. Vegeu Marià CARBONELL, «L'arquitectura a l'època del barroc», a *L'època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'història de l'art a Catalunya*, Valls 1, 2 i 3 de juny de 2006, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2007, p. 17-30. L'autor fa unes interessants reflexions sobre els límits de la terminologia (i del concepte) barroc aplicada a la nostra arquitectura i sobre el que l'autor anomena «[...] la disyuntiva entre professionals de la traça», referint-se a la dicotomia existent entre tracistes independents i mestres de cases a la fi del segle XVII. Aprofito per expressar els meus dubtes sobre l'adscripció que Carbonell proposa —manté, de fet, la interpretació tradicional— del pintor Antoni Viladomat amb Bibiena i

temple clàssic —o renaixentista, si es vol— que fra Josep havia imaginat un segle i escaig abans.

No és en va que subratllo el vessant més decorativista de la façana: sóc del parer que, malgrat que la traça de fra Josep acabés guiant el projecte, el primer disseny de Miquel Llavina mai no es va oblidar del tot. D'entrada, només respectant els volums i les proporcions del primer projecte de Llavina, es podia demanar al contractista Francesc Puig que l'executés «sens alterar lo preu» i no pas, com havia llegit Narváez, «que se altera lo preu». Pels canonges, el disseny de fra Josep no era *ex novo*, sinó una traça que corregia la preexistent —«[...] per haver corregit la trasa de la fatxada de mestre Puig», en paraules seves⁷⁰. Per tant, retocava l'anterior en tant que en simplificava el disseny i n'assegurava una guia més precisa per als mestres de cases, gràcies a les seccions verticals i a les indicacions anotades al marge (apèndix documental IIb). S'entendrà millor si acudim a un fragment d'una disputa de 1609 dels mestres de cases barcelonins, que diu així: «[...] Lo officio de mestre de cases no sols consisteix en lo picar la pedra, obrar de paleta y treballar manualment, emperò consisteix mes y es de maior primor y de maior industria lo trassar linies y consertar y ordenar todo lo demás»⁷¹. Comparem ara les dues traces: la de Miquel Llavina (figura 2) és un alçat sense cap indicació; en canvi, la nova traça de fra Josep (figura 3) és una guia precisa per al contractista, amb alçats frontal i lateral i plantes per a cada cos. Atesa la complexitat de l'obra, la traça i les indicacions al marge del pergami deurien constituir una guia precisa de gran ajuda, feta per una persona «[...] eminent y practica y de experiència en lo art de mestre de cases»⁷².

Així i tot, fra Josep de la Concepció respectà un projecte, el de Llavina, que s'inspirava clarament en la veïna façana de Sant Feliu que Llätzer Cisterna havia projectat a principis de segle XVII (figura 4): fixem-nos en com n'aprofita l'articulació de l'alçat en cossos, els frontons fragmentats, les fornícules entre els intercolumnis, les pilastres monumentals del perímetre —un detall que mai no s'ha subratllat— i, en línies generals, l'esquema de façana retaule amb rosetó, tot plegat articulat per la sintaxi *vignolesca*. Deuria ser un llenguatge que no li era estrany: a l'inventari de béns de l'escultor, hi figuraven un Vignola, un Palladio i un Dietterling, a banda dels tractats de Juan de Arfe i de Diego de Sagredo, entre altres⁷³. A grans trets, allò que fra Josep retoca de la traça de Miquel Llavina es podria circumscriure a les decoracions de regust manierista de les peanyes de les fornícules i dels frontons fragmentats. Això no obstant, no vol dir que no els acabés de convèncer la primera proposta de Miquel Llavina. El capítol li encarregà una segona traça, que no hem conservat, buscant una solució diferent a un projecte de façana que els

recordava massa a un retaule. Penso, però, que no els preocupava tant l'aparença escultòrica i ornamental com que no hi veiien una fesomia de frontis adequada per a una catedral, com sí que tenia, en canvi, la propera església de Sant Feliu. No és ara el moment de citar *in extenso* la rivalitat entre les dues esglésies veïnes, però seria interessant fer-nos la reflexió següent: és casualitat que el capítol decidís emprendre la façana l'any 1606, just acabada la façana de Sant Feliu? Quin projecte haurien escollit, llavors?⁷⁴. El segon projecte de Miquel Llavina encara els degué convèncer menys. El bisbe, a qui acudiren per arbitrar la disputa estètica, es decantà finalment pel primer projecte de Miquel Llavina, el que els recordava un retaule. No passà ni un any que els canonges partidaris d'un projecte més ambiciós es conjuressin per revisar el projecte escollit. Fra Josep de la Concepció els assegurà una proposta que s'ajustava a totes les seves voluntats: alterava poc el disseny previ de Miquel Llavina —només alguna correcció classicista, si se'm permet expressar-ho així— i alhora atorgava al conjunt la monumentalitat deguda i reclamada. Per entendre'ns, era com assistir a la resurrecció del vell debat de la continuació de la fabrica en tres trams o en un de sol, més alt i més ample i solemne⁷⁵. Però el nou disseny tampoc no els desarrelà de la seva natural tendència a l'ornamentació: ben aviat volgueren que els retombs d'entaulament es decoressin amb caps esculturats i que les mitges taronges de les fornícules s'estriessin amb petxines (figura 6), tal com apareixien —caps i petxines— a la veïna façana de Sant Feliu⁷⁶.

Aquell any 1681 acabà de transcórrer amb les obres a bon ritme. Amb l'any nou, però, les bones perspectives s'esfumaren: el 8 de gener de 1682, el capítol, tot i recordar les aportacions fetes en els últims anys per fortificar l'Empordà, les penes passades pel robatori de les rendes per part de les tropes franceses i l'esforç de reparar una façana de la catedral «[...] que no se ha podido, ni se pueda differir mas por amenazar ruina total», es veié obligat a desemborsar 30.000 rals per fortificar la frontera⁷⁷. L'elevada suma deixà pràcticament en bancarrota l'administració de la fabrica de la façana. Una carta al bisbe de Tortosa, fra Josep Fageda, suplicant un donatiu per continuar les obres és ben eloqüent de l'exhausta situació econòmica en què es trobaven:

Al Illim. Señor Don Fra Joseph Fageda, guarde Déu molts anys, Bisbe de la Santa Iglesia de Tortosa del Consell de sa Magestat. Per no ofendrer a la experiencia que tenim de la moltas honras y merces rebudas de V.S. Ill. tant en lo temps que fonch prelat desta Santa Iglesia com apres, nos consideram obligats haver de participar a V.S. Ill. la resolució que prengueram dos anys haura de comensar la

Figura 6.
Joan Alesma i Esperança. Detall d'un cap esculturat d'un dels retombs de l'entaulament del primer cos (1686). Fotografia: FM.

portalada de la iglesia per perfeccionarla y per evitar la ruina que amenasavan las parets de dita portalada donant a preu fet de nou milia lliuras lo primer pis de dita portalada que no arriba a la tercia part de la obra, la qual gracias all Señor se va encaminant per estar ja previnudas las pedras necesarias per las columnas y per lo portal principal y comensarse ja de asentar y acabat aquest preu fet restaren ab empenyo de proseguir fins a perfeccionar tota la obra per la qual haurem de empenyar la Admin.^o en quantitats considerables per trobarse endarrerida a ocasió de las guerras pasadas y aixi representam al V.S.Ill. que si tindra gust V.S. Ill de ajudarnos ab algun socorro per dit effecte a més que sera obra pia sera també animarnos molt y aumentar los motius de servir a V.S. Illm.^a y de de dexar en memoria per a nostres successors los pretextos tant rellevants de imitar-nos de Sup[licar] als Señor sia servint concedir a V.S. Ill. molts augments de gracia es esta vida y molts graus de gloria en la esdevenidora com desitjam junt ab moltas rahons del mayor agrado de V.S.Illsma. a que poder obtenir ab prompta voluntat desta Catedral Iglesia de Gerona. 15 janer de 1682. Sos mes certs servidors capellans de VSill. Los canonges de la Santa Iglesia de Gerona⁷⁸.

L'aportació de Fageda es pot conèixer gràcies a una carta del 7 de setembre de 1682 del capítol al canonge gironí Francesc Noguer i Barceló, en què se li demanava que, quan tingués les 50

dobles regalades pel bisbe, les diposités a la taula de canvi. La donació, però, ja havia quedat compromesa el 12 de febrer. Aquell dia, el capítol li envià una carta per agrair la seva generositat i per explicar-li en quin estat es trobaven les obres:

Al Illim. Señor Don Fra Joseph Fageda, guarde Déu mls. añs, Bisbe de la Santa Iglesia de Tortosa del Consell de sa Magestat. Tenim rebuda la de V.S.Illma. de 31 del mes passat y en ella experimentam de nou la molta honra se serveix fernes V.S. Illma. axi ab lo aplauso nos manifesta de quens siam empenyats en la fabrica de la portalada de Ntra. Iglesia, que gracias al señor comensa ja de encaminarse y estan ja treballats los dos montants del portal principal cadascun de una pessa sola, com també ab la quantitat nos diu V.S. Illma. manara donar per a poder concorrer ab dita fabrica, que si V.S.Ills. es servit la rebrà en Barc. lo Dr. Franc^o Noguer y Barceló Cange. [...] y de tot fem la deguda estimacio, y donam a V.S. Ill. las degudas gracias, y ya que nos concideram impossibilitats de poder recompensar tanta mercè per lo menos acudirem al Señor suplicant sia servit per la deguda retribucio concedint a V.S.Ills. molta vida y salut y lo premi desta bona obra, y restam nosaltres com sempre ab desig de moltes ocasions del servei [...]. 12 febrer de 1682. Sos mes certs servidors capellans de VSill. Los canonges de la Santa Iglesia de Gerona⁷⁹.

L'estiu d'aquell mateix any, el bisbe de Girona, Sever Tomàs Auter, aportà 50 dobles més al finan-

la cort arxiducal. Els darrers estudis, que confirmen la no-presència de Viladomat en aquest entorn, de Conxita Monfuleda, aporten una mica més de llum sobre aquesta etapa, en concret sobre les tasques de Rudolph a Barcelona, sobre la relació de Pere Crusells amb la cort i sobre la col·laboració del pintor Josep Loiga. També Carles Dorico ha subratllat la relació —o el coneixement de l'obra— de l'escultor Pau Costa amb Conrad Rudolph, del qual en tenia unes «mans». Vegeu, respectivament, Conxita MOLLFULEDA, «El govern de Carles III. Barcelona cort reial», a *Catalunya durant la Guerra de Successió*, Agustí Alcoberro dir., vol. I, *Àustries contra borbons*, Conxita Mollfuleda coord., Barcelona, Ara Llibres, 2006, p. 198-234. De la mateixa autora, a qui dono les gràcies per deixar-me'l consultar, vegeu el treball inèdit de doctorat *L'art a la cort barcelonina del Rei Carles III, Arxiduc d'Àustria (1705-1713)*, maig de 2003 (treball de doctorat inèdit); i encara l'article «In futuri operis signum. La piràmide de la Immaculada i el setge de Barcelona de 1706», a *Congrés internacional l'Apostol catalana i la Guerra de Successió (1705-1707)*, Barcelona-MHC, 2005, vol. III, p. 3-36. Carles DORICO, «Somni de sant Josep/ Esposoris de sant Josep/ Mort de sant Josep. Pere Costa», a *Alba daurada. L'art del retaule a Catalunya: 1600-1792 circa*, catàleg d'exposició, Girona, Museu d'Art de Girona, 2006, p. 280.

77. ACG, *Sèrie Correspondència*, Eixides, Manual 126 (1676 a 1682): 8 de gener de 1682. Carta del capítol en resposta a una carta del rei demanant ajuts per fortificar la frontera.

78. ACG, *Sèrie Correspondència*, Cartes Eixides, Manual 126 (1676 a 1682): 15 de gener de 1682.

79. *Ibidem*, 12 de febrer de 1682.

80. ACG, Sulpici Pontich, *Episcopologi i sèrie dels prebendats*, foli 103: «D.F. Severus Thomas Auter [...] Per la obra del frontispici o portalada no sols aplicà el vestuari a 6 de juliol de 1680 foli 222 res., sinò també pagà per dit effecte 50 doblas a 28 juliol 1682, foli 137, però encara desde Tortosa offerí 100 doblas a 4 agost 1698, foli 97 res. Y se cobraren en força de clausula de son testament y se diu a 18 maig 1701, foli 18».

81. Joan BUSQUETS I DALMAU, *La Catalunya del barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real: 1626-1683*, Girona, Ajuntament de Girona, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, vol. 1, p. 561-562.

82. Francesc Pijoan († 1659) fou «bisbe electe», morí esperant les butlles de la seva ordenació. Va ser vicari general durant els bisbats de Parcero i de Cardona. ACG, Pontich, *Episcopologi*, folis 86-87.

83. Vegeu, per exemple, Montserrat MOLI, «Arquitectura i urbanisme a Girona durant el segle XVIII. Les propostes il·lustrades de Francisco Zamora», a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 15 (1988), p. 84.

84. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 39v: «Item als 21 Mars 1682 he deposades axi mateix de ordre de dit molt Illtre. Capítol en presència dels Srs. Canonges comisaris de la Portalada en dita taula de la pnt. Ciutat y giradas a dit Francesc Puig en descarrech y a bon compte de dita segona paga del preufet de dita portalada y ab expressio de las mateixas rahons contingudas en altres partidas. 1100 ll.».

85. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700: «Despesas Extraordinarias per la portalada de la Ceu que se esta fabricant», foli 57, 17 de setembre de 1682: 500 lliures; ÍDEM, foli 57, 12 de gener de 1683, 450 lliures; ACG, *Administració del Vestuari*, *Llibre de comptes del Vestuari*, 1644-1689, foli 253, 16 de setembre de 1683, 550 ll. (aquest pagament també el trobareu recollit a AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral, 1683-1686*, ref. Gi-08-565, 29 de setembre de 1683, època de Francesc Puig per valor de 100 dobles); AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral, 1683-1686*, Gi-08-565, 20 d'abril de 1684, època de Francesc Puig per valor de 1200 ll.; ACG, *Administració del Vestuari*, lligall d'anys diversos: «Vestuari del primer juny 1682 al últim maig 1683. Despesas Extraordinaries del Vestuari», 8 d'agost de 1684, pagament de 1120 ll. a Francesc Puig [darrer pagament]; ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 91, 30 de maig de 1686. «Item als 30 de maig per medi de la taula de la present ciutat he pagat als tudors

çament de l'obra⁸⁰. És interessant deturar-nos per un instant en el paper que tingueren els bisbes en la promoció de l'obra, ja que en molts casos representa una radiografia exactíssima del nivell de relacions existents entre el capítol i els mitrats, que, com és sabut, no sempre foren fluides. Quan el capítol buscà desesperadament finançament extra per tirar endavant les obres, els bisbes gironins Josep Ninot i Francesc Dou ja havien traspasat. Descartaren dirigir-se al bisbe andalús Alfonso de Balsameda, que, tot i que encara vivia, deuriem recordar el seu conflictiu pas per Girona. Un record semblant els deuria quedar de Josep Fageda, però, així i tot, hi acudiren: el quadrienni de l'episcopat d'aquest jerònim de la Murtra, nomenat bisbe de Girona el 1660 per Felip IV, fou molt tempestuós, fins a l'extrem que les diferències entre ell i el capítol pel tema de la provisió de les capellanies i de les rectories acabaren al Tribunal de la Rota amb intercessió del virrei i del rei⁸¹. En canvi, una vegada més, els canonges confiaren en la generositat del dominic Sever Tomàs Auter, promogut a bisbe de Tortosa el 1685. Si el bisbe electe Francesc Pijoan fou el vertader precursor de l'acabament de la façana gràcies al fet de constituir l'obra del capítol com a hereva del seu copiós llegat⁸², Sever Tomàs Auter fou qui donà l'empenta definitiva al projecte. Fou ell qui posà la primera «segona» pedra, qui, arribats a un atzucac, prengué la decisió de corregir la traça inicial per una de nova i qui hi aportà diners el 1682, en un moment en què el capítol es declarava exhaust. No és en va, si se'm permet dir-ho així, aquesta reivindicació dels bisbes Pijoan i Auter, ja que sovint ha estat el franciscà Miquel Pontich que s'ha emportat els honors de ser reconegut com un dels més grans benefactors de l'encàrrec artístic catedralici⁸³.

de Francisco impuber fill i hereter de Francisco Benatges botiguer de Girona nou centes y sinch lliures dotze sous y quatre diners que juntas ab tres centes coranta y quatra set sous y vint que he pagat dit die y any per medi de la taula de Gerona als dits tudors de diners de la Causa Pia del Sr. Bisbe Pijoan fan suma de mil dos centes sinquanta lliuras que dit die y any los he pagat per la taula y son a compliment de las nou mil lliuras que lo molt illustre capítol prometé pagar a Franch. Puig mestre de cases per lo preufet de la fabrica de la primera andana del Portal o Frontispici major que dit Puig se obliga fer com consta ab acte rebut en poder de Pere Rosselló not. A 19 agost 1680 de las quals mil dos centes sinquanta lliuras lo dit Franc. Puig feu consignació al dit qo. Francesch Benatges a cobrar aquellas del dit Molt Illtre Capítol com cosnta ab acte de consigna rebut en poder de dit Pere Rosselló nott. a 10 de janer

1685 y de las ditas dos centas sinquanta lliuras han firmada època en poder de dit notari dit die de 30 maig 1686 dich. 905 ll.».

86. Aquests pagaments es troben detallats, amb els manaments transcrits, a AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral, 1683-1686*, ref. Gi-08-565, s. f. 23 d'abril de 1683; ÍDEM, s. f., 31 d'agost de 1683; ÍDEM, s. f., 13 de novembre de 1683; ÍDEM, s. f., 16 de gener de 1684; ÍDEM, s. f., 17 de maig de 1684; ÍDEM, s. f., 12 de novembre de 1684.

87. AHG, Pere Rosselló, *Tercer llibre de Testaments 1678-1683*, ref. Gi-08-581, foli 283v, 23 d'abril de 1685: nomenà marmessors Miquel Puig, prevere rector de Jorba (Vic), Ambrosio Bursana Cortel, mestre general y enginyer major de l'exèrcit de sa majestat al Principat de Catalunya; Francesc Benages, botiguer de Girona, Francesc Bou,

I, tanmateix, potser seria bo recordar que acabà una escalinata que trobava indecorosa —no deixa de ser paradoxal que fos un franciscà qui es queixés de la indecent pobresa de l'accés al temple el dia de la seva rebuda—, però que bona part de la qual ja estava començada i definida sota l'episcopat del bisbe Arévalo de Zuazo a principis del segle XVII. No seria del tot exacte negar l'empenta que donà Pontich a la construcció gironina, però no estarà de més subratllar que els diners de Pontich finançaren bàsicament les empreses artístiques del seu orde: les esglésies de Sant Francesc i de Santa Clara de Girona i els convents franciscans de Barcelona, Tarragona, Reus i Escornalbou. Al cap i a la fi, no oblidem tampoc que la font primària per a l'estudi dels bisbes gironins és l'*Episcopologi* redactat pel canonge Sulpici Pontich, *nipote* del bisbe.

Gràcies a la injecció de capital, les obres i els pagaments prosseguiren amb normalitat. El 21 de març de 1682, el capítol estengué 1.100 lliures a Francesc Puig a compte d'una part del segon pagament del preufet de l'obra⁸⁴. Els imports restants es repartiren d'una manera gradual fins al 30 de maig de 1686, a mesura que s'ingressava moneda provinent de les rendes i de les prebendes de les causes pies de Pijoan i del Vestuari de Mallorca, principalment⁸⁵. Durant aquest interval de quatre anys, hi hagué dos successos que, d'alguna manera, afectaren la construcció de la façana. El primer és de naturalesa històrica: el maig de 1684, les tropes franceses comandades pel mariscal Bernardin Gigault, marquès de Bellefonds, assetjaren Girona. Per això, no ens ha d'estranyar que, des de l'abril de l'any anterior, Francesc Puig repartís el seu temps entre les obres de la façana i la direcció de la refortificació del fortí del Conestable. El capítol, que havia promès 3.000 lliures al rei per aquest concepte, li estengué pagaments el 23 i el 30 d'abril, el 13 de novembre de 1683, i el 16 de gener, el 17 de maig i el 12 de novembre de 1684⁸⁶. El segon és d'índole humana: Francesc Puig atorgà testament el 23 d'abril de 1685. Tot i no haver-hi la publicació de l'acta notarial, el fet que el darrer pagament el cobrés el fill del botiguer gironí Francesc Benages, procurador del mestre d'obres, fa pensar que Francesc Puig morí al cap de poc de testar⁸⁷.

Les obres de la primera andana deuriem estar pràcticament acabades quan Monsenyor Nicolini anotà, en el seu dietari de viatge, que a Girona «[...] estaban haciendo una fachada nueva, de una piedra gris que se dejaba pulir como si fuera mármol»⁸⁸. Efectivament, el pagament de 6 lliures i 8 sous el 26 d'agost de 1684 a l'estanyer Joan Gifreu «[...] per lo valor de sexanta quatre lliures de plom que ha posat en los golfos més alts de dita portalada»⁸⁹ i l'acord del capítol del 10 de gener de 1685 per adquirir fusta de pi melis de Tortosa per fer les portes —tot i que no es realitzarien fins al 1707—⁹⁰, són dades indicatives de l'avançat estat de les obres

abans del setge de Bellefonds. Una informació paral·lela, per bé que molt valuosa, ens ajudarà a situar amb exactitud les notícies que s'estava treballant a les últimes filades. Segons Jaume Marquès, l'1 de maig de 1685, el capítol debaté, una vegada acabades les dues fornícules laterals, sobre les estàtues que les havien d'ocupar⁹¹. Guiant-se per les figures dibuixades a la traça de Miquel Llavina (figura 2), Marquès deduí que les iconografies de les figures de la primera i la segona andana serien les dels quatre sants doctors d'Occident —sant Ambrós, sant Jeroni, sant Agustí i sant Gregori. Al tercer cos, hi aniria sant Tomàs d'Aquino i sant Bonaventura. A la fornícula central, també hi apareix dibuixada la Verge amb el Nen, i tot i la possibilitat que la representació quedi suficientment justificada pel fet que la catedral està dedicada a santa Maria, no és del tot improbable la hipòtesi de J. R. Triadó, que explica la seva presència com una aplicació de les directrius del tractat *Instruktionen fabricae et supellectilis ecclesiasticae* (1577), en què Carlo Borromeo, al capítol III del llibre II, recomana que damunt la porta principal de les esglésies es representi la Mare de Déu amb el Nen en braços⁹². Deixant de banda el fet que si les estàtues figuren a la traça de Miquel Llavina és perquè en algun moment es degué preveure que fossin aquestes i no unes altres, el cas és que es fa molt estrany que es debatés fer-les quan la façana era a mig construir. Hi ha una explicació: Marquès és confongué. L'acta capitular diu així:

«[...] pro ornamento et pulchritudine frontispicii nostra cathedralis ecclesia, esset bonum (ut dicunt opifices) erigere octo figuras, super octo columnas que inspiciuntur erecta in conspectu tanta Tabica[?]: quo descriptio non adinventur, neque attenditus in planta originali dicti frontispicii, et sie nostris expensis erunt faciendo dicta figura, casu quod sit ad placitum vestra dominationis. Resolutum fuit: relinquatur totum bona directioni. D.D. Commissarioirum qui concordent manufacturam dictarum figurarum cum architectoris, et postea concludant materiam ut appareat convenientur pro bono ornamento tanti frontispicii. Domini autem commissarii sunt Regas, de Burgues, Verneda et Prats»⁹³.

És a dir: fer vuit figures sobre vuit columnes. Així mateix ho havia anotat Sulpici Pontich al *Repertori*⁹⁴. Es tracta, en realitat, dels vuit caps que decoren les seccions d'entaulament a sobre de cadascuna de les vuit columnes del cos (figura 6). Aquests caps, proposats pels «opifices» per a més ornament —com, d'altra banda, ja trobem a la façana de Sant Feliu—, els esculpí el picapedrer i mestre de cases Joan Alesma i Esperança, sovint citat com a mestre Esperança: «Item als 20 janer

1686 per ordre y polissa dels señors commissaris de la portalada he pagat a mestre Sperança deu dobles per los treballs dels caps ha treballats per la Portalada que estan a la sima de las columnas ultra del preufet per adorno se han fet fer y posar consta de la polissa signada ab la lletra B. Dich. Joan Alesma y Esperança 55 ll.»⁹⁵.

El 13 de març de 1686, tres mestres picapedrers de Girona —entre els quals és probable que figurés Joan Alesma— visuraren l'obra⁹⁶. El 10 de maig següent, l'obra quedà finalitzada i aprovada. Mentrestant, el dominic Miquel Pontich havia ocupat la cadira episcopal en substitució de fra Tomàs Sever Auter, nomenat bisbe de Tortosa⁹⁷.

La segona andana (1691-1698): l'escalinata i l'arribada de Bartomeu Soriano

El dia que el pare franciscà rossellonès Miquel Pontich va pujar penosament fins al replà del capdamunt de l'escalinata per signar la presa de possessió de l'episcopat, es va comprometre a fer un accés decent a la seu. El 14 d'abril de 1690, davant el capítol, va expressar la voluntat de sufragar pel seu compte l'acabament de les escales, a més de proposar unir el cor amb el presbiteri i costejar la totalitat del cost de la cadira episcopal i de les reixes⁹⁸. No fou, com moltes vegades s'ha dit, ni Francesc Puig —per raons òbvies—, ni Miquel Llavina, ni cap dels Soriano l'autor del celebrat projecte. En realitat, les escales foren contractades el 15 de juliol de 1690 per Pere Cases, contractista de Vic i futur sogre de l'escultor Pau Costa (figura 7 i apèndix documental IVa i IVb)⁹⁹.

mestre de cases de Barcelona, i Josep Avallà, pagès de Barcelona. Llegà 200 lliures a l'església de la Gleba de Sant Hipòlit, el seu poble natal, per acabar de construir el retaule major.

88. J. GARCÍA MERCADAL, *Viajes de extranjeros por España y Portugal*, II, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1999, p. 683. És interessantíssim l'informe tècnic de l'estereotomia de la façana gironina realitzat arran de la restauració realitzada pel mestre picapedrer Rodrigo de la TORRE MARTÍN-ROMO. S'intitula «Los trabajos de cantería de la fachada barroca y los trabajos de reposición en piedra natural» i es pot consultar a <<http://fuses-viader.com/obres/rehabilitacio/catedral-grn3.html>>. Sobre l'aspecte marmori de la pedra de Girona, Rodrigo de la Torre apunta: «El aspecto más característico de la obra desde el punto de vista del material empleado, la

“pedra de Girona”, es que es considerada por los constructores un mármol. “Mármol”, en el lenguaje de un cantero no tiene que corresponderse necesariamente con la definición petrológica, sino que designa una piedra dura, de grano fino, susceptible de pulimento y valorada por su acabado de color, dibujo o vetado. Cuando los canteros antiguos trabajaban un “mármol” preferían evitar o reducir al mínimo las juntas, porque encontraban que afeaban la obra. Por ello en nuestra fachada hay una tendencia general a los despieces grandes, y a los elementos monolíticos, como pedestales, fustes, jambas y dinteles, al menos hasta la tercera cornisa [...]».

89. Els *golfos* o gafes eren les peces de ferro cilíndriques que servien per engranparan dues peces de pedra o més. Per la referència, vegeu ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 81v.

90. MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 299.

91. *Ibidem*, p. 299-300.

92. Joan Ramon TRIADÓ, «L'obra de la seu. Espai escenogràfic i ideològic a la catedral de Girona», a *La catedral de Girona, l'obra de la seu*, Pere Freixas, Josep Maria Nolla (comissaris), Sala Girona de la Fundació «la Caixa»: del 19 de setembre al 30 de novembre de 2003, [catàleg], Girona, Fundació «la Caixa», 2003, p. 156-157.

93. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 35 (1684-1686), s. f., 1 de maig de 1685.

94. ACG, Pontich, *Repertori...*, op. cit., foli 285. Marquès esmenà el seu error a «Maestros escultores de la fachada...», op. cit., p. 83.

95. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 95. Causa de Pijoan. Despeses extraordinàries, s.f., 20 de gener de 1686.

96. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 90, 13 de març de 1686.

97. Vegeu la possible localització del sepulcre d'alabastre del bisbe a la catedral de Tortosa a Joan Hilarí MUÑOZ, «Possible troballa de fragments del sepulcre de fra Sever-Tomàs Auter, bisbe de Tortosa», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, núm. 80, 2004, p. 97-112.

98. MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 299-300.

99. ADG, *Notaria*, ref. G-141-02997, folis 1 i 2v. (modificació al foli 37v. i 38v.). Vaig localitzar la referència gràcies a l'inventari en línia de l'Arxivi Diocesà de Girona, emprés pel doctor Josep Maria Marquès i Planagumà (†). Crec que és de justícia atribuir-li la troballa del document, malgrat que no el donés a conèixer. D'altra banda, el 4 de març de 1691, Pere Cases i Joan Alesma signaren un acord amb Miquel Simon, pagès de Montjuïc, per la pedra que necessitarien per construir l'escalinata, si bé el contracte està cancel·lat per comú acord el 30 de maig del mateix any. Vegeu AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1691, ref. Gi-08-520, s. f., 4 de març de 1691. Les obres deuria estar enllestides pels volts del juliol de 1694, moment en què el capítol instituí dos aniversaris solemnes en favor del bisbe Pontich com a mostra de gratitud per haver còstegjat l'accés a la seu (MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 300 i doc. XII). El protocol de l'AHG ja l'havia localitzat Carles Darico, que fou qui avançà l'autoria de les escales. Vegeu Carles DORICO, «1663-1692. Els anys de joventut de l'escultor vigatà Pau Costa», *Ausa*, XVII núm. 136 (1996), p. 33.

100. Vegeu, en aquest sentit, Joan Ramon TRIADÓ, «La catedral y el espacio urbanístico: el caso de Girona», a *Las catedrales españolas: Del barroco a los historicismos*, Universidad de Murcia, 2003, p. 437-449. Al marge de les comparacions que l'autor fa amb les grans intervencions de la Roma renaixentista i barroca, potser una mica allunyades del marc artístic català —sobretot quan els referents seleccionats són les escales del Campidoglio, de Piazza Spagna o de l'accés a la mateixa *piazza obliqua* de San Pietro—, són interessants les hipòtesis sobre la possibilitat de la coneixença, per part de l'autor, de l'escalinata obliqua dels tractats d'Alonso de Vandelvira, *Tratado de Arquitectura* (1575-1591) i del mateix Caramuel.

101. Una síntesi sobre la figura de Pere Cases i la relació amb Joan Alesma la podeu trobar, amb bibliografia, a Teresa AVELLÍ, «Noves aportacions al catàleg d'obra de Jacint Morató Soler: el retaule major de Sant Lluç de Girona», *Locus Amoenus*, 8 [2005-2006], p. 181-182. Vegeu també Dorico, «1663-1692...», op. cit. p. 32 i s.

102. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1693-1697, Gi-08-568, 24 d'abril de 1693.

Figura 7.
Pere Cases. Escalinata de la catedral de Girona (1690-1694). Fotografia: FM.

El contracte de l'escalinata, primer pactat per 6.000 lliures, però finalment computat a tant la cana de pedra i altres elements (balustres, cornises, boles, etc.), revela un aspecte, al meu parer, poc tractat: em refereixo a la constatació que abans de l'escala nova n'existia una altra. Fins a quin punt condicionà la nova, ha estat un aspecte molt menor per a la historiografia. Però la capitulació amb Pere Cases deixa ben clar que la nova escalinata es regí pel model del primer replà ja construït: «Item es pactat que dit Pere Cases haja de fer todas las gradas, vasas, cornisas dels balustres y los pedestals boxardats i axi y conforme esta la obra que vuy se troba feta y los balustres y los poms que se hauran de assentar sobre los pedestals, tallentats. Lo demás dels replans de dita escala, com també los carreus que faltaran en las parets dels costats fins la vasa dels balustras aja de ser Bruquejat, conforme se troba en la paret de present feta, excepto los Baluarts, que ha de fer de Obra Rustica en la testera y costats, axí conforme se troban y estan obrats los dos Baluarts de la escala començada (cfr. apèndix documental IVA)». No és la meua intenció —ni dispenso de prou espai per fer-ho—, entrar a analitzar a fons l'escalinata, però és evident que si el tram d'escala preexistent guiava el nou —a pesar que Pere Cases havia d'evar-lo—, potser no estarà de més preguntarnos en endavant com era el primer tram realitzat en temps del bisbe Arévalo de Zuazo. I encara una altra qüestió: Pere Cases emprà el tractat de

Juan Caramuel *Arquitectura Civil recta y obliqua* (1678) per als elements oblics?¹⁰⁰. Es guia per tractats d'estereotomia —de *biaix i montea*—, més habituals de la tradició local? Com adaptà l'arquitectura obliqua al baluart preexistent?

La presència de Pere Cases a Girona podria no haver estat casual, atesa la seva relació professional prèvia amb fra Josep de la Concepció —de 1672 a 1688 participa en les obres traçades pel carmelita del convent de Sant Josep i del Palau Episcopal de Vic i de l'església de Torelló¹⁰¹. Tres quarts del mateix es podria pensar de Bartomeu Soriano, mestre de cases de Sant Pere de Riudebitlles que guanyà la subhasta de la segona andana de la portalada, que, entre 1693 i 1701, dirigí les obres del campanar de Vilanova i la Geltrú, una altra obra emblemàtica del tracista. En qualsevol cas, el cert és que Joan Alesma —el mestre de cases que ja havia intervingut a la façana—, Pere Cases i Bartomeu Soriano es retrobaran més d'una vegada. L'any 1691, Cases i Alesma crearan una societat per realitzar les obres del castell de Berga; Cases i Soriano, conjuntament amb els mestres Joan Boria, Joan Oliveres i Llàtzer Carreres, faran el mateix per la contracta del mig baluard de Sant Agustí de Girona¹⁰². Però, sens dubte, la societat que més m'interessa subratllar és la formada per Soriano i Alesma per a la construcció de la segona *andana* de la façana.

Efectivament, dos mesos abans de signar-se l'acord per construir l'escalinata, el capítol firmà

el preufet de la segona *andana* per un valor total de 8.333 lliures (apèndix documental Ib). Traspasat Francesc Puig, s'emportaren la subhasta als mestres de cases Bartomeu Soriano, Joan Alesma, Pere Garau, Jaume Boxó i Pere Bets, amb el primer al capdavant. En aquesta ocasió, les actes capitulars no recullen cap comentari sobre el procés. En canvi, els llibres de comptes de l'obra estipulen un pagament molt interessant: el 7 de maig, l'administrador Josep Regàs pagà 50 lliures a «[...] Banet Juli y a sos companys mestres de cases de la ciutat de Barcelona per lo gasto y treball sels ha ocasionat de venir en la present ciutat quant se dona la segona andana de la portalada»¹⁰³. Hagués estat interessant saber què hauria fet decantar el capítol per Bartomeu Soriano i no per Benet Juli, un contractista de molta fama que havia acabat de realitzar les obres d'ampliació de l'església de Santa Maria de Mataró, projectades per l'enginyer milanès Ercule Turelli¹⁰⁴.

La concòrdia de la segona andana fixa que Bartomeu Soriano, mestre de cases de Sant Pere de Riudebitlles, del bisbat de Barcelona, i els altres mestres continuïn l'obra «ensamblant (*sic*)» els carreus al «bussell (*sic*)» per damunt de la cornisa —és a dir, encaixant-los mitjançant una motllura o bossell. Les condicions del contracte no varien gaire respecte a les del primer preufet, exceptuant les indicacions específiques per al carrer central: «Item ve també comprendre dita segona endana en lo mig y sobre y en lo dret del Portal, y sobre la cornisa de la Primera endana ja feta un serafí ab sa tovallola ab fruites lo qual ha de bolar en fora a manera de receben o peanya y sobre del dit serafí han de fer una peanya per asiento de la Imatge de Nostra Senyora ab sa pastera, vasa, pilastres, capitells, corculla o patxina ab set costelles y resalts y de cada costat de dita pastera han de fer un pilastre en cada part ab sos resalts y ab tot lo demás que esta delineat y explicat en dit perfil o planta»¹⁰⁵. Les traces, aquesta vegada, són dues. La de fra Josep que ja havia guiat el primer cos: «[...] conforme se demostra ab lo perfil o trassa nova tant de la portalada exterior o de defora com de la planta també nova ahont ha de carregar tota dita segona endana ques conte en un pergami»¹⁰⁶; i una de nova de la paret interior: «Item prometen en fer y prosseguir de part de dintre en esta forma so es que sobre los pilastres que se troban ja fets han de fer un capitell del modo son los capitells de les capelles y sobre dits capitells han de principiar y fer continuar y acabar los archs de las dos capellas y del Portal de dit frontispici ab llurs cruseros, ab sinch claus en lo crusero del Portal y los demes cruseros de las dos capellas ab una clau en cada crusero ab sos formarets arrimats a la paret y ab tot lo demás sera necessari y se troba delineat y apuntat en la trassa que per est effecte se ha fet nova en pergami firmada de dits senyors

comissaris y de dits mestres»¹⁰⁷. Un pagament anotat al llibre de l'obra el 16 de maig de 1691 desvela que l'autor fou Joan Alesma: «Item als 16 de dit [1691] he pagat a mestre Joan Alesma y Esperança onse lliures en virtut de polissa dels Srs. Comissaris de la Portalada y dihuen son per lo treball de fer una traça del frontispici de part de dintre de la iglesia que ha de fer de ordre de dit Srs. Comissaris antes de donarse la segona andana de la portalada a preufet»¹⁰⁸. La traça de la paret interior no es conserva.

Com a fets excepcionals d'aquesta segona etapa, si se'm permet dir-ne així d'algunes notícies que trenquen la monotonia dels pagaments fraccionats, hi ha la proposta del 4 de maig de 1694 de Bartomeu Soriano, que diu que «[...] en la clau de l'arc del portal major (i de las dos capellas del costat) segons la *taba* no hi ha de obrà imatge alguna [no] estaria mal si V.S. disposa ordenar que lo que se diga fer per estar ara en estat de ferse. Resolutum se fessen in ditas claus unes imatges de St. Narcis, de St. Juan [?] boni viri»¹⁰⁹. Tot i disposar del vistiplau del capítol, aquesta vegada la proposta dels mestres de cases no reeixí. Les obres del segon cos es feren a bon ritme i sense gaires sobresalts. Només l'atac i el setge posterior del duc de Noailles de juny de 1694, en el context internacional de la Guerra dels Nou Anys (1688-1697), posà algun entrebanc a l'empresa. En aquest sentit, deuria haver-hi ordres d'agilitzar les obres abans de l'imminent setge a la ciutat, ja que, des del mes de maig, es registrava un augment de l'activitat. Mestre Esperança, en aquest sentit, demanava diners per poder pagar els oficials que treballaven a la portalada els dies de festa¹¹⁰, que en aquell mes i any s'esqueien l'Ascensió i la Pentecosta —el 20 i el 30, respectivament. La rendició de la ciutat i l'ocupació francesa posterior, que comportà l'exili del bisbe Miquel Pontich, no impediren que l'obra continués. Entre el juliol de 1694 i el setembre de 1697, quan se signà la pau de Rijswijk, les tropes franceses veieren com la segona *andana* de la façana s'anava enlairant i com Bartomeu Soriano refeia els trossos de balustrada de l'escala malmesos per les bombes¹¹¹. Pels volts del maig de 1696, la segona andana pràcticament deuria estar acabada. El 31 de maig, s'anoten despeses de 600 teules per «cobrir lo frontispici» i un pagament de 30 lliures al notari Roig per treure els diferents actes de la portalada i posar-los al llibre de la causa Pia de Pijoan, incloent l'època pel compliment de la feina¹¹². Aquell mateix dia, mestre Garau cobrava 30 lliures per «[...] traurer lo salobre, repassar, netejar y tornar brunyir la andana primera»¹¹³. Pocs dies després, a la reunió capitular de 8 de juny de 1696, es tractà sobre la petició de Joan Alesma de cobrar l'última feina, que interpreto que podria tractar-se de la seva participació a la paret interior i no pas a la tota-

103. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 262v., 7 de maig de 1691.

104. Vegeu les darreres novetats sobre el temple i el projecte de Turelli a Agàpit BORRÀS, «Ercule Turelli. Milà+Toló+Mataró+Pamplona+San Sebastián», a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 90 [gener de 2008], p. 34-56.

105. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, s. f., 5 de maig de 1691.

106. *Ibidem*.

107. *Ibidem*. Les capelles són les de l'Anunciació i de la Concepció, amb retaules de Pau Costa.

108. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 163, Causa Pia de Pijoan, 16 de maig de 1691.

109. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 41 (16 de gener de 1694-17 de desembre de 1695), foli 38.

110. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 41 (16 de gener de 1694-17 de desembre de 1695), foli 38, maig de 1694.

111. MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 300, nota 79 (cit. d'ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 222, 31 de maig de 1695, 35 lliures a Bartomeu Soriano).

112. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 237v. i ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 241, respectivament.

113. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 251.

114. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 37, 8 de juny de 1696: «Solvatur quidquid debetur magistro domorum Esperança».

115. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 44.

116. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 272v: «Als 2 abril 1698 he pagat a Mestre Boris fuster i Llorens Martí mestre de cases de Gerona en virtut de una polissa firmada dels Srs. Comissaris de la portalada 5 ll. 10 s. [...] las quals son per lo treball de reconeixer la segona andana de la portalada».

117. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 91v, 12 d'abril de 1698: «Reconoscantur opera de la Portalada (in frontispicio). D. Idem quod magister domorum Soriano instat complementum solutionis de la andana frontispicii ecclesia. Resolutum. Recognoscatur opera, et illa recognita, detur satisfactio petita». L'època queda recollida a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 278.

118. Les dates i les quantitats satisfetes es poden resseguir gràcies a les èpoques, moltes de les quals citava, sense haver-les localitzat a la notaria, Sulpici Pontich; i a les entrades registrades als llibres d'obra. També es poden contrastar amb el document abans citat del Vestuari (cfr. nota 54). Totes les èpoques les estenen Bartomeu Soriano, Joan Alesma, Jaume Boxó, Pere Garau i Pere Bets. Són les següents: AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, 26 de maig de 1691: època de 500 ll. (el mateix pagament a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 163v, Causa Pia de Pijoan: «Item dit die [27 maig] dipòsit de 500 lliures»); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, 7 d'agost de 1691: època de 500 ll. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 163v, Causa Pia de Pijoan: «Item dit die [27 maig] dipòsit de 500 lliures»); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, 6 d'octubre de 1691: època de 502 ll, 6 s, 3 d. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, Causa Pia de Pijoan, foli 174, 6 d'octubre de 1691); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, 4 de desembre de 1691: època de 560 ll. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, Causa Pia de Pijoan, foli 174, 4 de desembre de 1691, dipòsit de 560 lliures); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1690-1693, ref. Gi-08-567, 12 de febrer de 1692: època de 611 ll, 9 s, i 3 d. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, Causa Pia de Pijoan, foli 174, 12 de febrer de 1692, dipòsit de 611 ll, 9 s, i 3 d.); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 4 de

litat de l'obra¹¹⁴. El capítol li respongué que ho faria quan hagués estat visurada, però l'11 d'agost acceptà la seva petició¹¹⁵. L'obra no es visuraria definitivament fins al 2 d'abril de 1698. Aquell dia, mestre Boris —el fuster de confiança dels canonges— i el mestre de cases gironí Llorens Martí cobraren les habituals 5 lliures i 10 sous de la tasca de jutjar la feina, d'acord amb els pactes estipulats entre els mestres de cases i el capítol¹¹⁶. Deu dies més tard, el 12 d'abril, els canonges, reunits en sessió capitular, es mostraren satisfets amb la tasca de Soriano i el seu equip i els estengué les darreres 763 lliures, 13 sous i 7 diners¹¹⁷. La segona fase havia començat el 1691 i quedà oficialment liquidada el 28 d'abril de 1698¹¹⁸.

La tercera andana (1698-1708): Bartomeu Soriano i els balcons

El 4 d'abril de 1698, el bisbe Miquel Pontich confirmà l'aplicació de les rendes de l'almoïna del Vestuari de Mallorca —una causa pia fundada el 1245 pel canonge Bernat de Vilafreser amb les rendes de la conquesta de Mallorca obtingudes pel bisbe Guillem de Cabanelles— a l'obra del frontispici. La insistència en aquesta qüestió no era circumstancial: les rendes de la causa pia del vestuari, al costat de les del bisbe Pijoan, suposaven la font d'ingressos principal per finançar les obres. Per aquest concepte, el capítol ingressà 15.881 lliures entre 1689 i 1701, i 12.245 lliures més entre els anys 1705 i 1715¹¹⁹. Unes quantitats gens insignificants, doncs, per no defensar-ne la continuació de l'aplicació davant la cúria romana l'estiu de 1698. Segons es desprèn d'unes cartes del canonge Francesc Dorca, síndic del capítol a Roma, adreçades al canonge Guitart, comissari de la façana, l'ardiaca de Besalú Benet Vadella pretengué posar fi al segrest de les rendes del vestuari¹²⁰. Des de Roma, Francesc Dorca maniobrà ràpidament i hàbil per frenar les pretensions de l'ardiaca: «[...] nos ha aparegut convenient

dilitar y demanar recuissorias y compulsorias per aprovar que la obra es pobra lo molt han patit las mensas episcopals y capitulars ab estas guerras y la necessitat de acabar la obra comensada y per est efecte havem donat memorial a la Congregació que tindra dissapte als 3º [...]»¹²¹. La carta de 9 de setembre mostra més clarament els moviments realitzats per Dorca, consistents a guanyar-se el favor del bisbe de Vic —Dorca era originari de Sant Feliu de Torelló, del bisbat de Vic—¹²² i a encarregar una instrucció a un notari romà anomenat Ferrari: «Remeto junt ab esta la carta pro informatione, dirigida al Sr. Bisbe de Vich [Nota al marge: de la qual també envio copia] la part contraria també la envia, si y avia modo seria bo ferli pagar part de las expensas se oferiran fer ab dit informe; sera menester ingeniar-se ab lo Sr. Bisbe de Vich. Tot estriba en lo que escrigui per lo correu passat, so es en fer constar la nesesitat de fer dita fabrica y los pocs medis de la obra y molt han patit tant la mensa capitular com la Episcopal y generalment tots los beneficis a ocasió de la guerra remet exa instruccio ha fet nostre advocat Ferrari, no es nessesari se procura tot lo que diu dita instruccio procuraran se procura lo ques puga no la traduïda en catala pues no mancara aquí qui la entenga y referint-me a dita instruccio no sem ofereix dir altre»¹²³. Sortosament, la llarga instrucció redactada pel notari s'ha conservat i és un testimoni impagable de les argücies legals previstes per defensar un assumpte de vital importància per al capítol gironí (apèndix documental IIIa). Val la pena llegir-ne alguns fragments:

«In 7º luogo si cerca quanto si e speso sino al presente delle rendite del vestiario della fabbrica o di altri emolumenti. In questo parerebbe bene oltre la prova transmettere lo stato presente della facciata et in che forma deve perfettionarsi con la sua pianta e delineatione [...] In 9º luogo si da la facolta al Delagato di far depositare in avvenire di tutte le rendite del Vestiario In questo si avverta che si bene

juny de 1693: època de 550 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 27 d'agost de 1693: època de 550 ll. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 189v, 29 d'agost de 1693, 550 ll. per dipositar a la taula de canvi); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 27 d'agost de 1694: època de 825 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 7 d'abril de 1694: època de 300 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 2 de maig de 1694: època de 700 ll.; AHG, Pere Rosselló,

Llibre..., 1693-1697, ref. Gi-08-568, 8 d'octubre de 1694: època de 707 ll, 11 s., 3 d. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 220v, 8 d'octubre de 1694, 707 ll, 11 s. i 6 d. dipositades a la taula de canvi); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 26 de desembre de 1694: època de 812 ll. i 6 s. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 221, 26 de desembre de 1694, 812 ll, 6 d. i 1 s. dipositades a la taula de canvi); AHG, Pere Rosselló, *Llibre...*, 1693-1697, ref. Gi-08-568, 14 d'agost de 1695: època

451 ll. (també a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 236, 14 d'agost de 1695, 451 ll. portades a taula de canvi del comú).

119. Aquestes quantitats es desprenen de les anotacions de l'administrador de les rendes del Vestuari. Vegeu ACG, *Administració del Vestuari*, lligall d'anys diversos: «Vestuari del primer juny 1682 al últim maig 1683»: [Full solt] «Fruits de la Isla de Mallorca en moneda mallorquina». En aquest mateix lligall, s'hi troba una relació de tots els pagaments efectuats a

l'obra de la façana (cfr. nota 54).

120. Benet Vadella, ardiaca de Besalú, tenia el benefici de l'almoïna del Vestuari. Actuà de procurador del bisbe Antoni de Bastero a Roma i, més tard, fou regent i secretari del cardenal Benet de Sala. Vegeu aquestes dades i més sobre la seva persona i sobre el seu decantament per la causa de l'arxiduc Carles a Francesc FELIU, *L'obra filològica d'Antoni de Bastero i Lledó. Edició de la Història de la Llengua Catalana*, Universitat de Girona, Tesi doctoral, Edició digital (<http://www.tdx.cat/TDX->

la lettera parla di depositare in avvenire per suggire le dispute si procuri che non resti denaro in predi dell'atrasato accio non si pretenda che quello cada sotto il deposito si procuri subito d'extraerlo in pagamento delli artisti et operarii che faranno creditori di questa opera ó altra»¹²⁴.

Això no obstant, el 15 de setembre de 1700, la Sagrada Congregació va donar la raó a Benet Vadella i va manar la restitució de totes les quantitats a l'obra pia i que aquesta en endavant quedés sota el control d'uns altres prelats aliens al capítol. El capítol, evidentment, hi va recórrer, però perdé novament al cap de tres anys i es veié obligat a complir la sentència: disposava de vint anys per liquidar el deute contret amb l'administració pietosa. Vadella, com li recordaria una carta anònima emesa pel capítol el 1729, «[...] no hauria volgut escorxar los pobres, de que feya la apariència de voler vestir [...] però vingué tot bé al odi y malizia ab que vostè ha procurat sempre lo extermini de nostra Iglesia»¹²⁵. Només la Guerra de Successió i la repressió borbònica posterior contra els partidaris austriacistes —Benet Vadella, en paraules del bisbe Miquel Joan Taberner al rei, era dels més desafectes al nou règim— van donar aire al capítol en aquest afer: el papa Benet XIII va emetre un quirògraf condonat-los el deute i unint la causa pia i les seves rendes a la mensa capitular¹²⁶.

Uns quants mesos abans de l'afer de les rendes del vestuari, la sessió plenària del capítol de 5 de maig informà que mestre Bartomeu Soriano no faria la tercera andana per menys de 8.000 lliures. El desig de prosseguir l'obra deuria ser tan viu, que solament dos dies després, el 7 de maig, les dues parts es presentaven a cal notari Pere Rosselló per signar una capitulació que els comprometria en la construcció del tercer cos del frontispici (figura 8 i apèndix documental Ic)¹²⁷. Aquesta vegada, Bartomeu Soriano féu societat amb els seus fills Josep i Joan. Se'ls donaren dues traces: la de l'alçat de fra Josep de la Concepció i la de la paret interior

Figura 8. Agustí Soriano. Disseny provisional del quart cos de la façana de la catedral de Girona (1729). Paper pintat a l'aiguada (36,5 cm d'alt x 47,3 cm d'ample). Arxiu Capitular de Girona. Fotografia: FM-ACG.

de Joan Alesma, que els serviria per completar les finestres del trifori i la cara interior de la rosassa. Com a elements nous, el contracte estipulava que havien de fer la peanya central del tercer cos, on anirà col·locada una virtut; els «taulons» —dentellons— de sota la cornisa; una figura «[...] de un àngel aportant una creu y un calser ab la figura de una hostia tallant la pedra del angle de la grossura que requirira per afer lo relleu y per a que encaixe dintra la paret a efecte que la figura tinga tota la firmesa que requereix per la duracio y perseverancia de restar immobil segons demana la Arquitectura», que correspon a l'estàtua de la Fe¹²⁸; que la pedra fos de les canteres de Pedret, i que l'obra estigués acabada en quatre anys. El 9 de maig, reberen les primeres 250 lliures d'un total de 8.000 que cobrarien de la manera habitual de pagaments fragmentats i dilatats al llarg de l'any¹²⁹. El 4 d'agost de

ll. (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 278: «Despeses extraordinaries de la Causa Pia de Pijoan»: època de 400 ll.); ÍDEM, 9 de febrer de 1699: època de 55 ll. a Bernardí Alsina com a procurador de Bartomeu Soriano (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 296, 9 de febrer de 1699: època de 55 ll.); ÍDEM, 29 de març de 1699: època de 319 ll. i 13 s. Bartomeu; ÍDEM, 22 de maig de 1699: època de 550 ll. (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 297v: època de 550 ll.); ÍDEM, 25 d'agost de 1699: època de 300 ll., 3 s. i 7 d. (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 324v: època de 300 ll., 3 s. i 7 d.).

AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1699-1702, ref. Gi-08-570, 4 desembre de 1699: època de 367 ll., 10 s. i 8 d. (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 305 v: època de 367 ll., 10 s. i 8 d.); ÍDEM, 6 de febrer de 1700: època de 475 ll. (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 394v: època de 475 ll.); ÍDEM, 26 de maig de 1700: època de 264 ll. (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 327v: època de 264 ll.); ÍDEM, 23 de juliol de 1700: època de 1.100 lliures (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 14: època de 1.100 ll. pagada amb diners del Vestuari); ÍDEM, 21 de febrer de 1701: època de 568 ll., 6 s. i 8 d. (el mateix pagament desglossat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-1700, foli 327v: època 368 ll., 6 s. i 8 d.; i ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1679-

0521108-155312», p. 669-671.

121. ACG, *Lligall de cartes s. XVII-XVIII*, carta número 257 [anotació manuscrita], 26 d'agost de 1698.

122. No he pogut esbrinar quin paper hi tenia el bisbe de Vic, però sembla clar que era important decantar el seu posicionament cap a la postura defensada pel capítol gironí. De tota manera, podria ser que tingués a veure amb el càrrec d'auditor de la Rota que Antoni Pasqual, bisbe de Vic, havia ocupat fins 1684. Per la dada biogràfica de Dorca, extreta de

l'Episcopologi de Sulpici Pontich, vegeu Javier Antón PELAYO i Montserrat JIMÉNEZ SUREDA, *La memoria de pedra. Les làpides sepulcral del pla de la catedral de Girona*, Girona, Diputació de Girona, 2005, p. 199.

123. ACG, *Lligall de cartes s. XVII-XVIII*, carta número 259 [anotació manuscrita], 9 de setembre de 1698, 9 de setembre de 1698.

124. ACG, *Lligall de cartes s. XVII-XVIII*, manuscrit adjunt sense data a la carta número 259 [anotació manuscrita] de 9 de setembre de 1698.

125. La narració dels fets de Benet Vadella i les citacions han estat extretes de Montserrat JIMÉNEZ, *L'església catalana sota la monarquia dels borbons. La catedral de Girona en el segle XVIII*, Girona, Ajuntament de Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 190-202.

126. *Ibidem*.

127. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1697-1699, ref. Gi-08-569, s. f., 7 de maig de 1698.

128. AHG, Pere Rosselló, *Lli-*

bre del capítol de la catedral, 1697-1699, ref. Gi-08-569, s. f., 7 de maig de 1698. En el llibre de NADAL, *La catedral...*, op. cit., p. 22, s'atribueix erròniament la Fe a Pere Costa i la tercera andana a Agustí Soriano.

129. Si no s'indica el contrari, els pagaments els rep Bartomeu Soriano. La primera citació correspon als documents notariais; la citació entre parèntesis són de la documentació de l'arxiu capitular. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1697-1699, ref. Gi-08-569, 9 de desembre de 1698: època de 400

1700, foli 333. 21 de febrer de 1701: «Diners de la Causa Pia de Pijoan»: època de 200 ll.); ÍDEM, 9 de juny de 1701: època de 291 ll. i 10 s. (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 36 v.: època de 291 ll. i 10 s.); ÍDEM, 5 de juliol de 1701: època de 165 ll. a Josep Soriano com a procurador del seu pare (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 36 v.: època de 165 ll.); ÍDEM, 30 de juliol de 1701: època de 616 ll. i 4 d. a Josep Soriano com a procurador del seu pare Bartomeu Soriano (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 37: època de 616 ll. i 4 s.); ÍDEM, 28 d'octubre de 1701: època de 337 ll. i 15 s. (el mateix pagament a ÍDEM, foli 37v., 20 d'octubre de 1701: època de 337 ll., 15 s. i 8 d.); ÍDEM, 17 de desembre de 1701: època de 145 ll. i 34 s. (el mateix pagament a ÍDEM, foli 38: època de 145 ll., 3 s. i 7 d.); ÍDEM, 16 de febrer de 1702: època de 349 ll. i 11 s. (el mateix pagament a ÍDEM, foli 39v., 15 d'abril de 1702: època de 327 ll.); ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 54, 9 de juliol de 1702: època de 88 ll., 19 s. i 6 d.; ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 22v., «Rebut extraordinari de la Causa Pia de Pijoan», 20 d'agost de 1702: època de 100 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1699-1702, ref. Gi-08-570, 15 de desembre de 1702: època de 300 ll. (el mateix pagament a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 54v., 15 de novembre de 1702: època de 300 ll.); ÍDEM, 15 de desembre de 1702: època de 300 ll.

AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 7 de febrer de 1703: època de 255 ll. a Bartomeu Soriano i el seu fill Josep Soriano, provinents de la subvenció del bisbe Miquel Joan de Taberner i Rubí; ÍDEM, 6 de juny de 1703: època de 200 ll. (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 55v.: època de 200 ll.); ACG, *Capsa diversos papers de l'obra (1701-1710)*: 6 de juny de 1703: segona època de 100 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 26 de gener de 1704: època de 180 ll. a Bartomeu Soriano i Josep Soriano (el mateix pagament a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 73v.: època de 180 lliures.

130. ACG, Pontich, *Episcopologi...*, op. cit., foli 103, i ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 97v.

131. ACG, Pontich, *Episcopologi...*, op. cit., foli 99. Sobre la vidriera i la participació del mestre vitraller Francesc Saladruga i la dilatació de la tasca encomanada

1698, la maquinària financera del capítol es posà en marxa: Sever Tomàs Auter, una vegada més, oferí 100 dobles des de Tortosa estant, quantitat que el capítol cobrà el 18 de maig de 1701¹³⁰. Potser per no ser menys, l'estiu d'aquell any el bisbe Miquel Pontich en donà 200 per restaurar la vidriera gran del presbiteri dedicada a sant Miquel, que les bombes del setge de 1694 havien malmès¹³¹.

Potser el dia que es disposi d'una biografia completa dels Soriano, d'altra banda tan necessària, es podrà saber si, entre els darrers dies de 1698 i la primavera de 1699, s'absentà de Girona. El cas és que, durant aquests mesos, estengué èpoques en nom seu Bernardí Alsina i que el capítol es reuní per decidir si el cap de família dels Soriano continuava com a mestre major de les obres de la catedral¹³². Salvat aquest contratemps, els maldecaps relacionats amb l'obra es multiplicaren a mesura que s'obriren nous fronts: al de la vidriera —el juny de 1699 asseguraven que no la podien continuar, perquè no trobaven ferrers disponibles—, s'hi sumava la voluntat de tirar endavant les portes amb les rendes promeses pel bisbe Auter des de Tortosa, que, com hem vist, encara trigarien a arribar. Entre obres de la façana, les reparacions de l'escala i de la vidriera, els plets per les rendes del vestuari i l'activitat quotidiana, s'arribà a la tardor de 1700. Com ja havia passat anteriorment amb el canvi dràstic de projecte, el 20 de novembre de 1700 es tornà a obrir el debat per alterar el disseny general del frontis. A partir d'aquell dia de novembre, el projecte de fra Josep perdé bona part del seu sentit original. Bartomeu Soriano va introduir-hi una modificació substancial: afegí dos balcons a banda i banda i a mitja alçada del fust de cadascuna de les pilastres projectades per fra Josep als extrems del perímetre mural. Han estat molts i variats els intents dels historiadors de raonar aquesta estranya elecció. El mateix Marquès no acabà de trobar-hi mai una explicació lògica: l'any 1959 apuntava la possibilitat que servissin per obrir el trifori a l'exterior,

pel bisbe, vegeu MARQUÈS, «Els vitralls de la seu...», op. cit., p. 273.

132. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 114v., 28 de març de 1699.

133. Jaume MARQUÈS, *Girona vella*, op. cit., p. 70.

134. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 42 (1695-1701), foli 165v., 20 de novembre de 1700.

135. La idea dels balcons la reprendrà Josep Morató i Codina en el disseny de la façana de la catedral de Vic, remodelada entre 1781 i 1803. A banda i banda del segon cos, flanque-

jant la rosassa, dues balconades insinuen el lloc de pas cap a un fals trifori, que, en realitat, fan de finestrals per il·luminar les naus laterals. La mateixa idea, malgrat que molt més rebaixada pel desplegament decoratiu que recobreix tota la façana, la trobem en les balconades finestra que Josep Morató Sellés dissenya per a l'església de la Santa Cova de Manresa (1759-1763). I encara d'una manera més simplificada, als balcons de ferro forjat de la façana de l'església de Tossa de Mar (1769, Josep Cases).

136. Vegeu l'afortunada expressió del secretari capitular recollida a Marc SUREDA, «La catedral i la Ciutat: dels orígens medievals

malgrat que anys més tard optà per no atorgar-los cap utilitat concreta i decantar-se per llegir-los com una funció purament estètica per fer «més ventruda la silueta i augmentar-ne els clarobscurs»¹³³. Carme Narváez, subratllant el profund desviament de l'ortodòxia *frajosepista*, els trobava ridículs i aberrants per a la gramàtica clàssica. En la mateixa línia que Narváez, s'havia expressat uns quants anys abans Joan Ramon Triadó a l'*Època del Barroc*, tot i que, més recentment, hi ha tornat per veure'ls com a «[...] elements que configuren l'escenografia descendent creant una unitarietat amb l'interior». L'explicació és més senzilla. L'acta capitular del 20 de novembre de 1700 diu que els canonges acorden fer els dos balcons perquè «[...] conveniet de ornatum totius frontispicii»¹³⁴. Curt i ras, els canonges tornaren sobre les passes de les seves decisions anteriors: els balcons conferien un aspecte més decoratiu a la façana. I potser aquest «totius» s'hauria d'interpretar en el sentit de l'adjectiu «ventruda» que hi aplicava Marquès, és a dir, d'estendre's a tota l'amplada de la paret¹³⁵. És la mateixa lògica que dos segles abans havia mogut els canonges a fer una font amb sortidors i petxines al bell mig de la plaça dels apòstols, justificant-la *pro decore ecclesie*¹³⁶. Sóc del parer que els dubtes constants dels canonges sobre aquesta qüestió es degueren, en gran part, a una manca de costum a l'hora de mantenir un projecte tancat i de confiar-hi del tot. Venien d'una tradició en què les grans empreses artístiques es dilataven durant segles, en què els projectes s'executaven al ritme del comptagotes de les aportacions econòmiques. I, és clar, mentrestant, els gustos i les necessitats canviaven. Val a dir en favor d'ells, però, que emprengueren l'obra en un dels moments més convulsos de la història catalana i gironina: abocats a començar-la perquè la paret antiga amenaçava ruïna, de la Guerra de Devolució a la Guerra de Successió hagueren de fer front a quatre setges i a importantíssimes despeses de fortificació de la ciutat.

al segle XVIII», a *Església, societat i poder a Girona: Segles XVI-XX*, Girona, Ajuntament de Girona (Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, SGDAP), 2007, p. 37-92. De tota manera, no s'ha de descartar del tot que els balcons també complissin amb una funció pràctica. Segons explica Lambert Font, els balcons, a banda de comunicar amb el trifori interior —l'obertura es pot apreciar si contemplem la balconada des d'un angle amb prou perspectiva—, és probable que es preveïés que comunicuessin amb una galeria superior, ja que hi ha l'arrencada de dos graons i unes pilastres. Això implica, de fet, retornar al debat del model de façana: el

projecte de Fra Josep no contemplava la galeria superior, però sí l'anterior de Miquel Llavina. Vegeu Lamberto FONT, *Gerona. La catedral y el Museo Diocesano*, Gerona, Editorial Carlotomago, 1952, p. 18.

137. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 43 (30 de març de 1701-7 d'abril de 1703), foli 83.

138. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 29 de maig de 1705: època de 114 ll. d'un total de 532 ll. a Bartomeu Soriano (el mateix pagament a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 97v.); ÍDEM, 30 de juny de

L'abril de 1701, s'hi començà a pensar i no degué ser fins al 1702 que es tingué una idea prou exacta sobre com havien de ser les balconades, ja que el 28 de gener d'aquell any el canonge Regàs apuntava a la sessió capitular que «[...] ostentavit *architypus frontispicii magnarum fenestrarum*»¹³⁷. Els pagaments pels balcons, però, no apareixeran en la documentació capitular fins al 1705 en forma de dues èpoques de 114 i 418 lliures¹³⁸. Es fa estrany aquest retard, perquè el 24 de març de 1703 la tercera «andana» de la façana estava acabada i a punt de ser visurada¹³⁹. Com abans ho havia estat el primer cos i més tard el segon, els canonges veien i jutjaven el projecte parcialment i no pas com un tot. I, en aquell estadi, la façana — a la qual se li afegí una cornisa de teules per protegir-la de la pluja — els deuria crear una impressió prou satisfactòria. Així i tot, els treballs continuaren un any més, ja que es registren pagaments per aquest concepte fins al 10 de març de 1704, en què Joan Alesma i Esperança rebé 4 dobles a compte de reconèixer l'obra¹⁴⁰. El capítol, en sessió capitular de 24 de març de 1703, decidí encomanar una altra visura, proposant que un «[...] religiosus Sti. Josephi in hac facultate architectura maxime peritus et i[foradat] posset si placet v^a doioni [dominationi] dictam constructam fabricam examinare»¹⁴¹. Desconeixien potser que fra Josep de la Concepció havia mort? Quin altre religiós del convent de Sant Josep tenia fama de «maxime peritus»? Potser fra Jaume Ribot?

L'any 1705, l'alçada de la nova façana començava a sobrepassar la de la vella paret romànica, que, al mateix temps, recordem-ho, sustentava una paret provisional. És per aquest motiu que B. Soriano rebé 3 lliures i 8 sous per obrir tres finestres a la primitiva paret, solució eventual que garantia l'entrada de llum natural a la nau mentre no estigués enllestida la gran rosassa¹⁴². Segurament per la voluntat del capítol d'agilitzar les obres — la Guerra de Successió havia convertit Girona en plaça austriacista i la promesa d'un nou

conflicte bèl·lic era a tocar —, el 28 de juny de 1705 es capitulà la contractació de la rosassa interior a la societat de mestres de cases formada per Bartomeu Soriano, Joan Alesma, Antoni Cisterna, Francesc Ferrer, Francesc Cuquet i Francesc Padrijas (apèndix documental Id)¹⁴³. Alhora, un segon equip comandat per Bartomeu Soriano començà a alçar la carreuada interior, no pas sense haver-ne disputat prèviament l'adjudicació (apèndix documental Ie). En la primera subhasta del 17 de novembre de 1704, s'atorgà el preufet de la paret interior als mestres de cases Bartomeu Soriano, Jaume Bages, Josep Cisterna, Antoni Cisterna, Jaume Boria, Bernardí Alsina i Pau Huguet¹⁴⁴, però un mes més tard, un grup de mestres encapçalats per Josep Tarragó, Josep i Joan Mir rebaixaren el preu de la cana ofert pels anteriors en una sisena part, tancant-la a 4ll 15s i 19d. La contracta, finalment, se l'emportà, igualant l'oferta nova, l'equip de Soriano menys Antoni Cisterna i Bernardí Alsina, que es retiraren¹⁴⁵. Tot plegat és simptomàtic de la rivalitat que existia entre els mestres de cases locals, al mateix temps que subratlla el paper de les obres de la catedral com a motor econòmic per a la ciutat de Girona. Una altra prova d'aquesta intensíssima activitat és la contractació del mestre de cases Jaume Mir per refer i arreglar la capella de la Mare de Déu del Claustre el 4 d'agost de 1704 i la subhasta de la construcció de l'aula capitular, adjudicada l'1 d'abril de 1705 a Pere Garau i el seu fill homònim, de la qual es conserva un dibuix de l'anomenada «volta grassa»¹⁴⁶.

A partir de maig de 1707, la carreuada central de la paret interior deuria estar suficientment enlairada per començar l'assentament de l'arrencada de la curvatura de la rosassa, guiant-se, si fem cas d'un pagament registrat el 20 de juliol de 1708, per una traça de Bartomeu Soriano no conservada¹⁴⁷. Entre maig de 1707 i abril de 1708, els pagaments per totes dues obres s'alternen a bon ritme, segurament animats pel soroll de fons del conflicte bèl·lic¹⁴⁸. El capítol deuria tenir

Suriano onse lliuras per la trassa de la O del frontispici de la Iglia. en virtut de polissa dels Srs. Comissaris signada de n° 1. 11 ll.».

148. Pagaments per la meitat interior de la rosassa:

AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 30 de juny de 1705: època de 418 ll. a Bartomeu Soriano a compte de la meitat interior de la rosassa; ÍDEM, 8 de novembre de 1706: època de 200 ll. de Joan Alesma, Antoni Cisterna, Francesc Padrijas i Francesc Ferrer a compte de la meitat interior de la rosassa (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 118); AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 11 de juliol de 1707: època de 110 ll. a Joan Alesma, Antoni Cisterna, Francesc Cuquet i Francesc Padrijas (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, despeses extraordinàries de la Causa Pia de Pijoan, 11 de juliol de 1707); Pontich, *Repertori Alfabètic*, op. cit.: època de 8 de setembre de 1707 de 200 ll.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 10 de novembre de 1707: època a Joan Alesma, Antoni Cisterna, Pau Huguet i Francesc Padrijas de 200 ll. (el mateix pagament anotat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, despeses extraordinàries de la Causa Pia de Pijoan, 10 de novembre de 1707); ÍDEM, 21 de desembre de 1707: època a Joan Alesma, Antoni Cisterna, Pau Huguet i Francesc Padrijas de 540 ll., 9 s. i 4 d. (el mateix pagament anotat a ÍDEM, foli 144); ÍDEM, 13 de febrer de 1708: època de Joan Alesma, Antoni Cisterna, Pau Huguet i Francesc Padrijas de 200 ll. (el mateix pagament a ÍDEM, folis 176v.-177); ÍDEM, 30 de març de 1708: època del preufet de Joan Alesma, Antoni Cisterna, Pau Huguet i Francesc Padrijas de 300 ll. (el mateix pagament a ÍDEM, folis 176v. i 177); ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177, rebut de la Causa Pia de Pijoan: època de 2 d'abril per valor de 200 ll. a compte de la meitat de la rosassa; ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177, rebut de la Causa Pia de Pijoan: època de 28 d'abril per valor de 154 ll. i 4 s.; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 18 de maig de 1708: època de 365 ll. i 11d. a compliment del preufet estipulat en 2.035 ll., 6s. i 3d., estesa a Joan Alesma, Antoni Cisterna, Pau Huguet i Francesc Padrijas (el mateix pagament recollit a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177). El mateix 3 de març de 1708 se'ls descompten 9 lliures i 16 s. per danys.

Pagaments per la carreuada interior de la façana:

1705: època de 418 ll. pel mateix concepte (el mateix pagament a ÍDEM, foli 115v.).

139. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 43 (30 de març de 1701-7 d'abril de 1703), foli 200: «Tertia andana frontispitii jam terminata est et examinata».

140. ACG, *Capta diversos papers de l'obra (1701-1710)* [paper solt]: «Señor Dr Anto. Bastero sacrista mayor y cange. se servira pagar com administrador de la obra de la seu de ordre dels Srs comissaris de la portalada de la catedral, quatre doblas a mestre Esperansa per los treballs a tinguts en regoneixer la fabrica de la tersera andana, qd. de orde

del molt Illtre. Capítol. Lo regonagué a 10 mars 1704/ Lo Adm y Cange Regas Coms./ Francese de Puig comissari/ Narcís de Font y de Llobregat Coms.».

141. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 43 (30 de març de 1701-7 d'abril de 1703), foli 200.

142. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 96v. El 9 de desembre de 1704 s'anota el pagament per 60 vidres veneciens portats des de Barcelona per a aquest concepte.

143. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, s. f., 28 de juny de 1705. Capitulació

per valor de 2035 ll., 6 s. i 3 d. Vegeu també MARQUÈS, op. cit., malgrat que no coneixia la capitulació del notari.

144. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, s. f., 17 de novembre de 1704. Subhasta i preufet de la paret interior de la façana de la catedral de Girona. Vegeu també MARQUÈS, op. cit., malgrat que no coneixia la capitulació del notari.

145. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 17 de desembre de 1704.

146. AHG, Pere Rosselló, *Lli-*

bre del capítol de la catedral, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 4 d'agost de 1704; ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713 [full solt]: «Primer preufet de la Aula Capitular. Tabba del preufet de la obra se ha de fer per a donar principi a la aula capitular, 1 abril 1705». La segona fase de l'aula capitular comprengué la realització de les parets i l'escala. La subhasta es féu el 13 de juny de 1706 i s'adjudicà a Pere Garau menor. No s'acabà de pagar fins al juny de 1714 (el document és a continuació de la primera taba).

147. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 184, 20 de juliol de 1708: «Item als 20 juliol 1708 he pagat a Me-

AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1703-1705, ref. Gi-08-571, 17 de desembre de 1704: època de 200 lliures a compte de la primera paga del preufet signat el mateix dia; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 29 de maig de 1707: època de 200 lliures de Josep Cisterna, Jaume Boria, Pau Huguet, Bartomeu Soriano i Miquel Coll (el mateix pagament consignat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, despeses extraordinàries de la Causa Pia de Pijoan, s. f., 29 de maig de 1707); AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 18 de setembre de 1707: època de 200 ll. (el mateix pagament consignat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 143v.); AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 15 de gener de 1708: època de 161 ll. i 15 s. de Josep Cisterna, Pau Huguet, Bartomeu Soriano i Miquel Coll (el mateix pagament consignat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, Despeses extraordinàries de la Causa Pia de Pijoan, 15 de gener de 1708: «A Bartomeu Soriano i demás 161 ll., 15 s. i 4 d. de la carreuada»); ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177, despeses de la Causa Pia: 9 de febrer de 1708, 200 lliures a Alesma, Cisterna, Padrijas i Huguet; ÍDEM, folis 176v. i 177, 300 ll. als mateixos mestres; AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 2 d'abril de 1708: època de 200 ll. de Josep Cisterna, Pau Huguet, Bartomeu Soriano i Miquel Coll (el mateix pagament consignat a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177); AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 28 d'abril de 1708: època de 162 ll. i 11 s. a compte del total de 1.129 ll. i 9 d. (el mateix pagament a ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, folis 176v. i 177). Se'ls descompten 4 lliures 18 sous per alguns danys ocasionats en la construcció.

149. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 47 (27 d'abril de 1707-10 d'abril de 1710), folis 38v. i 45 respectivament.

150. Vegeu, respectivament, ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 167, 11 de desembre de 1707; ÍDEM, foli 144, 1 de gener de 1708; ÍDEM, foli 167v., 12 de febrer de 1708.

151. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 47 (27 d'abril de 1707-10 d'abril de 1710), foli 57, 26 de gener de 1708: «Demolito parietis ecclesiae». Marquès, basant-se en les notes de Sulpici Pontich, en fa esment.

152. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 47 (27 d'abril de 1707-10 d'abril de 1710), foli 64, 2 de

pressa: el 7 d'agost de 1707, proposaren repassar els acords amb els mestres de la façana per saber amb més exactitud quan finalitzarien les obres —els quatre anys inicials s'havien convertit ja en nou—, i el 22 d'octubre prengueren la decisió de suspendre l'ornamentació de l'església que cada any es feia per la festivitat de sant Narcís i dedicar els diners a la fàbrica de l'obra de la façana¹⁴⁹. Els 2.000 rajols comprats a Jaume Bonadona l'11 de desembre de 1707 per tapar la rosassa, les 82 lliures i 10 sous pagades a Bartomeu Soriano per mudar les fonts baptismals de davant la galilea romànica a la capella de sant Julià i santa Basilissa, penúltima de l'angle sud-oest, i les 1.200 teules adquirides el 12 de febrer de 1708 al rajoler Bonadona per «cobri la paret nova», indiquen que les obres de la tercera fase tocaven a la fi¹⁵⁰. En aquest moment, el capítol decidí emprendre tres operacions de gran envergadura: la demolició de la paret vella, la pedra de la qual serviria per construir les voltes de la capella de Nostra Senyora dels Claustres¹⁵¹, l'enllosat de la nau, factible a partir del moment que s'alliberés l'espai de la paret romànica¹⁵², i la construcció de les grans portes de pi de melis¹⁵³. El 26 de gener, es donà el tret de sortida a la demolició de la paret vella —que no garantia, encara, l'entrada de llum, ja que el mestre fuster de la catedral Josep Boris col·locà una finestra a la rosassa major i dues més, una a cada banda, als balcons—¹⁵⁴ i el dos de març a l'enllosat, capitulat per Jaume Mir i Joan Alesma¹⁵⁵. Les obres degueren anar ràpid, ja que el 27 d'abril de 1708 el paviment rebia el vistiplau dels canonges¹⁵⁶. El 25 de setembre de 1708, s'hi feien els darrers retocs: Jaume Mir reparava l'enllosat malmès per les obres i Antoni i Josep Cisterna i Pau Huguet cobraven per l'enllosat del

març de 1708: «Pavimenta ecclesiae (inuenta paries antiqua)». Marquès, basant-se en les notes de Sulpici Pontich, en fa esment.

153. Es faria llarguíssim anotar tots i cadascun dels pagaments de les portes. Em limito a consignar que eren de pi de melis de Tortosa i que les repussà de llautó i taxtes el manyà Damià Alsina. Tots els pagaments es poden resseguir al llibre de comptes de l'obra dels anys 1700-1713.

154. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, foli 168, 25 d'abril de 1708: «25 lliures a Josep Boris fuster per tapar la O del frontispici de la Iglesia y posar la finestra ab lo gorniment de vidres»; ÍDEM, foli 168 i 168v.: «Item als 29 de dit [abril 1708] e pagat a Pere Mauri Serrador de Girona vint y set lliuras sis sou [...] per nou cayrats que tot ha servit per la teulada que se ha feta sobra la obra nova del frontispici

davant del portal major¹⁵⁷. El darrer pagament de l'enllosat exterior es realitzà el 12 de febrer de 1710 —la tardor de 1709 s'havien col·locat les dues pedres grans on carregarien els corròns de les portes. El Nadal de 1710, el duc de Noailles estava acampat amb el seus exèrcits a la plana de Cervià. El setge era imminent.

La quarta i última andana (1728-1740): del dibuix d'Agustí Soriano al nou projecte de l'escultor Pere Costa

Entre els episcopats de Josep de Taverner i Dardena (1720-1726) i Baltasar de Bastero (1729-1745), la seu veié com un gran nombre d'altars s'embellien amb sumptuosos retaules sufragats amb les rendes dels canonges. Durant aquest període, s'hi aixecaren els retaules de Sant Iu i Honorat, ja començat el 1709 per iniciativa del canonge Ignasi Bofill; de Sant Miquel Arcàngel, impulsat pel canonge Miquel Català el 1715; de Sant Narcís, esculpit entre 1718 i 1724 amb els diners del canonge Narcís de Font i Llobregat; de Nostra Senyora dels Dolors, de la mà del canonge Cristòfor Pagès; de Sant Rafael, feliçment recol·locat en una capella de la nau, pagat per Manuel Gaietà de Ferrer; o de Sant Pere i Sant Pau, finançat amb un llegat del canonge Pere Perramon. S'hi aixecaren, al mateix temps, dos altars a les noves capelles de la contrafaçana: el de l'Anunciació, costejat amb les lliures del canonge Jaume Codolar entre 1710 i 1717, i el de la Concepció, començat el 1710 i plantat definitivament el 1719 per desig del canonge Cristòfor Rich¹⁵⁸. La majoria dels mobles, com és sabut, foren encarregats al cisell de l'escultor Pau Costa, ajudat i substituït, quan li sobrevingué la mort mentre treballava a Cadaqués el 1726, pel seu fill Pere Costa i Cases¹⁵⁹. Darrere els escultors, hi vingueren dauradors com els Soler Colobran, esplèndids a saber maquillar la rudesia de la fusta —només cal comprovar els daurats i les colradures del recentment restaurat retaule dels Dolors—, i pintors com Antoni Viladomat i Manalt, les obres del qual, en combinació amb les talles dels Costa, convertiren el retaule de Sant Narcís de la capella de Sant Andreu en un dels productes barrocs més fins del nostre país. *Ad maiorem gloriam* dels canonges¹⁶⁰, els retaules de les capelles de la catedral posaren una nota de *varietat* al gris monocrom de la nau.

L'acta capitular del 12 de novembre de 1728 rebel·la que els fons de la causa pia del vestuari i de la causa del bisbe Pijoan, segurament pels anys de la Guerra o qui sap si pels interessos particulars dels mateixos canonges, estaven desatesos.

de la Portalada per tapar la porta gran fins sian fetas las portas novas y las portas dels balcons».

155. AHG, Pere Rosselló, *Llibre del capítol de la catedral*, 1706-1708, ref. Gi-08-572, 4 de març de 1708. La pedra havia de ser de les pedreres de Pedret, tallada i buixardada. Podien aprofitar la pedra vella i havien de fer els graons i l'enllosat de les capelles de la contrafaçana.

156. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 47 (27 d'abril de 1707-10 d'abril de 1710), foli 80v., 27 d'abril de 1708: «Pavimentum ecclesiae (recognoscatur)».

157. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1700-1713, Causa Pia de Pijoan, despeses extraordinàries, foli 192, 25 de setembre de 1708: 133 ll. i 6 s. a Jaume Mir; ÍDEM, foli 192, 16 de desembre de 1708: «100 ll. a Antoni Cisterna, Josep Cisterna

Per fer-hi front, es nomenaren tres nous comisaris —els canonges Vilabella, Vivet i Arquer—, per tal de desencallar la situació i per fer front a les noves reivindicacions del díscol ardiaca de Besalú Benet Vadella¹⁶¹. Des del seu exili romà, Vadella revifà el recurs del 1700 contra l'aplicació de les rendes del vestuari a l'administració de l'obra, al·legant la necessitat de destinar les rendes per fundar una casa de pares de la missió, que vestirien pobres i que, al mateix temps, impulsarien exercicis espirituals a tota la diòcesi. Eren arguments poderosos que el capítol només pogué afrontar amb la inclusió del monarca en el domini directe de les rendes de Mallorca. Aquesta part del procés es dilatà del 1728 al 1733, el mateix temps que durà la construcció de la quarta andana¹⁶². El 29 d'octubre de 1729, el canonge Miquel Bacó sortí escollit com a nou administrador de l'obra del frontispici, amb la ferma voluntat de reprendre l'acabament del projecte del frontis¹⁶³. Dit i fet, el 15 de novembre de 1729 —no el 25, com deia Marquès— s'havia trobat prou diners per pactar el preufet del quart cos de la façana amb Antoni i Josep Cisterna i Francesc Ferrer. La suma ascendia a 2.000 lliures barceloneses. L'acta diu així:

Habítam fuit Cap^{um} in Choro post Comp^{um}. P^c. D^{mo} dⁿ Ant^o de Bastero Sac^a majore et cang. V.G. et Off. et D^{mi} Commis Portalate dixerunt: Quod die 15 currentis mensis in publica subastatione datum fuerat pretium factum quarte andane dicte portalate magistris Antonio Sisterna, Joseph Sisterna et N Ferrer pretio 2000 ll et erant in Ecclesia cum firmandum debitam obligationem de dicto pretio facto. Resolutum: ingredientur eum Nott^o et testibus et firmetur dicta obligatio et dicta factum fuit patet in posse Ignatii Roig et nota quod dicti magistris obligati fuerunt dictum opus facere juxta omnes circumst^{as} in tabbla et planta contentis et capitulum se obligavit eis solvere dictas 2000 ll. juxta modum in tabba contentum; et nota etiam quod dicti magistris pro securitate dederunt cautiones quas capitulum aprobavit, et quia non erant presentes commendatum fuit Notto. Quod eorum firmam acciperet¹⁶⁴.

Es fa difícil saber amb més exactitud la lletra menuda de la concòrdia pactada amb els mestres de cases, perquè, a diferència de les andanes anteriors, no s'ha conservat el manual del notari Ignasi Roig, substituït de Pere Rosselló al capdavant dels negocis del capítol. Marquès apuntava que el preufet incloïa la construcció del cos, les estàtues de la Fe —en realitat, deuria voler dir la Caritat, perquè la Fe ja havia estat encomanada a Bartomeu Soriano— i l'Esperança,

la rosassa i la vidriera. Dedueixo que Marquès es basava en la interpretació de la informació d'una traça pràcticament inèdita —coneguda però mai reproduïda— d'Agustí Soriano (figura 8 i apèndix documental IIc)¹⁶⁵. L'elecció del disseny d'Agustí Soriano per continuar les obres podria haver-se degut al fet que, des de 1720, era el mestre d'obres municipal, sense descartar la probabilitat que pesés el parentiu amb l'anterior mestre d'obres major Bartomeu Soriano, el seu pare¹⁶⁶. M'ho pregunto, de fet, perquè el seu disseny per a la quarta andana no passarà a la història dels grans projectes¹⁶⁷. Més aviat sembla una traça limitada a donar continuïtat a les idees ja conegudes: ressuscita, per exemple, la rosassa amb l'intradós dentellat projectat per Miquel Llavinà, en contra de la motllura llisa aplicada per fra Josep de la Concepció al seu projecte. Pel que fa a la resta, és interessant remarcar-ne la solució de continuïtat de les pilastres extremes, que també apareixeran delineades en el projecte de Pere Costa. El primer pagament, indicatiu que es donà el vistiplau a una solució que en podríem dir barata i poc compromesa amb l'ambició artística preexistent, es registra el 16 de desembre de 1729 a nom dels mestres de cases Antoni i Josep Cisterna i Francesc Ferrer¹⁶⁸.

El projecte, si és que se'n pot dir així, d'Agustí Soriano va tenir una vigència molt efímera: el 3 de febrer de 1730 el capítol es repensà la seva elecció inicial i acceptà un nou projecte entregat per Pere Costa i Cases, fill de l'escultor Pau Costa —màxim responsable de la renovació dels retaules de la seu gironina— i nét del mestre d'obres Pere Cases, autor del projecte de l'escalinata (figura 9 i apèndix documental IId)¹⁶⁹. Les raons del canvi són clares:

i Pau Huguet del preufet del tros d'enllosat de davant del portal major. 110 ll. a 23 de febrer de 1709 pel mateix concepte».

158. Sobre la promoció artística d'aquesta etapa, és imprescindible consultar l'estudi, massa sovint obviat, de Joan BOSCH BALLBONA, «Pintura del segle XVIII a la seu de Girona: d'Antoni Viladomat i de les suggestions de la pintura barroca italiana», *Estudi General*, X (1990), p. 141-166.

159. No és l'objectiu d'aquest estudi, ni tampoc m'hi sentiria preparat, abordar la biografia de Pau i Pere Costa. Remeto el lector als treballs, amb àmplia bibliografia complementària, que els ha dedicat des de fa anys el seu màxim expert Carles Dorico. Així i tot, no els puc estalviar, per la novetat que representen, la consulta del llibre de Joan BOSCH, *L'esplendor de Santa Maria d'Arenys de Mar*,

catalana..., op. cit., p. 197-201.

163. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 264.

164. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 268v., 15 de novembre de 1729. En dóna la referència MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 303 citant Pontich, *Repertori...*, op. cit., vol. II, foli 287.

165. El capítol li pagà la traça el 28 de setembre de 1732: ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1727-1733, foli 577: «Als 28 setembre de dit any 1732 tinch pagat a Agustí Soriano mestre de cases de ordre dels Srs.: Canonges Comms. De la fabrica del frontispici del portal major de la Iglesia, onse lliuras y quatre sous per lo treball del dissenyo y planta que feu de la portalada. 11 ll. 4 s.».

166. Algunes notes biogràfiques sobre Agustí Soriano les trobarem, amb bibliografia complementària, a Gemma DOMÈNECH, *Oficis i arts de la construcció a Girona: 1419-1833: Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors: la Confraria dels Sants Quatre Màrtirs*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 2001 (Institut d'Estudis Gironins; 17). Vegeu també, tot i que més centrades en l'activitat de Francesc Soriano, les informacions aportades per Maria GARGANTÉ, *Arquitectura religiosa del segle XVIII a la Segarra i l'Urgell: Condicionants, artífexs i pràctica constructiva*, Barcelona, Fundació Noguera, 2006, p. 344 i s. Vegeu també Montserrat MOLI, «Arquitectura i urbanisme...», pàssim i, de la mateixa autora, «Història dels ponts de la ciutat de Girona: La reconstrucció del Pont Major (1731-1763) i l'inici de la urbanització de la ciutat», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 32, p. 48 i nota 46.

167. És ben lluny, en qualitat dibuixística, dels casals dibuixats per ell mateix a la *Descripció verdadera de la capilla que pretenden hazer los Carmelitas Descalzós de la ciudad de Gerona...* (Arxiu Històric Municipal de Girona, 1735), publicat a Montserrat MOLI, «La Gerona ideal de Carlos de Borbón en 1731», a *Tiempo y espacio en el arte: Homenaje al profesor Antonio Bonet Correa*, Madrid, 1994, p. 383.

168. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1727-1733, *Despeses extraordinaries de dita Caspa Pia* [de Pijon] f. 284, rebut de 500 lliures.

169. Les dades bàsiques d'aquest projecte es troben a Jaume MARQUÈS, «La fachada...», op. cit.; i a Jaume MARQUÈS, «Pedro Costa Casas: Antecedentes familiares y actividades profesionales», *AIEG*, XI (1956-1957), p. 349-358.

Barcelona, Pòrtic, 2004. Sobre el retaule de Sant Pere i Sant Pau, n'explica la seva peripècia Teresa AVELLÍ, «Noves aportacions al catàleg d'obra de Jacint Morató Soler», *Locus Amoenus*, núm. 8 (2005-2006), p. 173-203.

160. Manllevo la feliç expressió de Joan MOLINA, «De genere militari ex utroque parente. La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gótica de Gerona», *Anuario de Estudios Medievales*, 37/1 (juliol-desembre de 2007), p. 770. M'atreveiria a dir que l'intensíssima promoció artística d'aquests anys només és comparable —en ambició, impuls i diners invertits— al moment de l'arrencada de la capçalera gòtica.

161. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 187.

162. Cfr. JIMÉNEZ, *L'església*

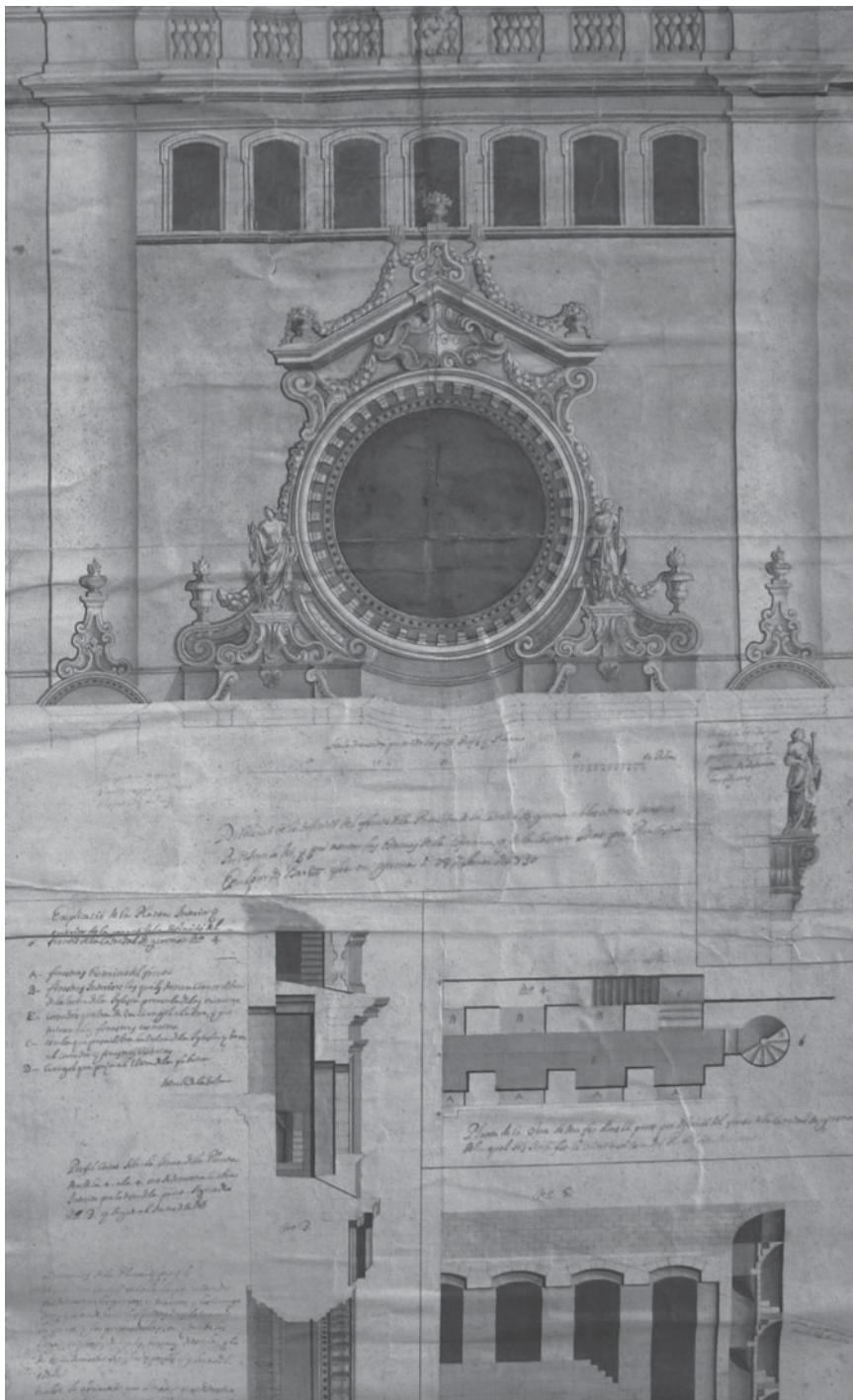

Figura 9. Traça parcial de la façana de la catedral de Girona, que guiaria les obres d'acabament del frontis (1730). Tinta i aiguada sobre paper (90 cm d'alt x 40 cm d'ample). Arxiu Capítular de Girona. Fotografia: FM-ACG.

170. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 287, 3 de febrer de 1730. En dona la referència MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 302.

171. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seny, 1727-1733, Despeses extraordinàries de dita Causa Pia* [de Pijoan] foli 284 (Cfr. MARQUÈS, «Pedro Costa Casas...», op. cit., p. 356).

172. Extrec les dades sobre Pere Costa dels articles citats de J. Marquès, d'Àngeles MASIA DE ROS, «Contribución al estudio del Barroco: Pablo y Pedro Costa en la Catedral de Girona», *Archivo Español del Arte*, vol. XIV, 1940-1941; de Carles DORICO, «El retaule major de Sant Sever i la darrera estada de Pere Costa a Barcelona (1754-1757)», *Locus Amoenus*, núm. 3 (1997), p. 123-145; ÍDEM, «Una

traça de Pere Costa per al retaule de l'església de la Pietat de Vic», *Ausa*, XVIII-142 (1999), p. 341-363; ÍDEM, «Somni de sant Josep/Esposoris de sant Josep...», op. cit., p. 272-282; Maria GARGANTÉ, «L'església parroquial de Tàrraga durant els segles XVII i XVIII: del classicisme de fra Josep de la Concepció al Barroquisme de Pere Costa», *Urtx*, núm. 17 (abril de 2004), p. 184-207.

«Deinde de Communi Consensu Cap^{um} fuit factum Ord^{um} d/ Et 10 Commisariis Portalatam majoris hujus Eccl^e proposuerunt: Quod ad finalisandam portalatam facta fuerat nova idea juxta quam in pretio facto quod de presenti laboratur aliqua sunt addenda et aliqua omittenda et pro meliorationibus ut supra faciendis poterit dari magistris domifactoribus tale pretium factum habentibus id quod per magistros peritos discurretor esse congruud et sic proponitur V^{re} D^{mi} an sit finalisanda dicta Portalata juxta novam ideam supra relatam. Resolutum. Derelinquantur omnia in manu D^{norum} Comm^{is}»¹⁷⁰.

El 10 de febrer es registra un pagament «[...] al senyor Pere Costa Arquitecto trenta tres lliuras dotze sous, quals se pagan per dos perfils, o plantas ha fetas, lo un del remato de la portalada, y lo altre en los adornos que podan ferse en las dos pilastras y pago en virtud de pòlissa dels senyors comissaris de la portalada»¹⁷¹. L'elecció de Pere Costa era un risc. Si bé és veritat que era l'aposta per un escultor amb una gran formació, el seu currículum com a tracista d'arquitectures encara trigaria uns quants anys a consolidar-se —la portalada d'accés al cor de la parroquial de Tàrraga (posterior a 1742), la reforma del cor i del presbiteri de la Catedral de Girona (1752?) o el projecte de la façana del convent de Sant Agustí de Barcelona (1754) són de més tard. L'avalarien, en canvi, l'alt grau d'estima i respecte professional que li tenien els canonges, fins al punt que li encarregarien la vidriera major, i la seva innegable fama de bon escultor, acreditada en els treballs realitzats durant aquella dècada al retaule de Sant Pere i Sant Pau i de Sant Rafael de la catedral o als retaules de Sant Bartomeu de les monges agustines de Perelada (1726), de la sagristia de la cartoixa de Montalegre (1726) i del major de l'església del convent de Sant Jaume de Jonqueres (1721-1723)¹⁷². Aquesta darrera faceta, la d'un escultor de prestigi amb bones aptituds per a l'arquitectura, en realitat és la que buscaven: el capítol no pretenia un acabament purament arquitectònic i sí, en canvi, una rematada que millorés —*pro meliorationibus*, diuen— la idea preexistent. A efectes pràctics, volia dir renunciar al frontó de fra Josep de la Concepció i decantar-se per l'opció d'adornament a la qual s'havien mantingut sempre fidels. S'hi afegiria, per ordre ascendent, una gran garlanda i un petit frontó a manera de visera del rosetó, set finestres i una balustrada amb boles de remat. Cap autor, però, no ha parat atenció a un detall: tant el projecte de Pere Costa, com el petit disseny sobre paper d'Agustí Soriano, realitzat un any abans que el definitiu de Costa, seguien incloent la continuació de les pilastres gegants, bé que desdibuixant-ne l'ordre toscà. Per què les varen suprimir? Trencaven potser el desplegament decoratiu?

La quarta andana és l'únic dels quatre cossos que s'acabà en el termini estipulat. La data gravada

de 1733, pintada per Anton Soler i Colobran¹⁷³, precisa amb exactitud l'any d'acabament del frontis modern. Però no tot vingué de cara: el 19 d'agost de 1730 sorgiren divergències en el preu. Segons l'acta capitular d'aquell dia, els mestres de cases Antoni i Josep Cisterna i Josep Ferrer no estaven d'acord amb el preu pactat¹⁷⁴. Els canonges els havien ofert 3.700 lliures, la qual cosa millorava en 1.700 lliures el contracte anterior. A l'acta de l'endemà, s'hi explica la naturalesa de l'error. Segons el text, els mestres de cases no es van explicar del tot bé en demanar 3.700 lliures més sobre el preu anteriorment convingut; o bé els canonges no van entendre que s'hi havien de sumar. Sigui com sigui, aquell mateix dia pactaren el preu en 5.000 lliures —ja els n'havien donat 502— i es comprometeren a tenir la feina feta en tres anys¹⁷⁵. S'estipulava, a més, la possibilitat de poder fer entrar les estàtues que havia d'esculpir Pere Costa per l'interior de la rosassa¹⁷⁶, suposo que aprofitant alguna de les bastides existents.

Deixant de banda la cornisa, la feina grossa estava en el treball de la decoració vegetal al voltant de la rosassa; la resta era bàsicament carreuada. Mentre els pagaments als mestre de cases s'anaven produint¹⁷⁷, símptoma inequívoc del bon ritme de les obres, Pere Costa començà a esculpir les virtuts. L'1 de juny de 1731 ja en deuria tenir un model, perquè els canonges demanaren als comissaris de l'obra si el podien examinar per segona vegada, petició que fou denegada al·legant que ja se n'havien encarregat —*jam sunt onerati*— els canonges comissaris de l'obra¹⁷⁸. Amb el vistiplau dels comissaris, Pere Costa rebé, a finals de juny de 1731, el primer pagament de 88 lliures d'un total de 105 dobles (una dobla equivalia a 5 lliures i 12 sous) per les dues estàtues¹⁷⁹. Però Pere Costa es retardà: el 17 de maig de 1732, els mestres de cases acusaren l'escultor de no tenir les estàtues enllestides i a peu d'obra¹⁸⁰. El retard els impedia entregar la feina a temps i els diluïa la possibilitat de poder-les pujar per l'interior, ja que els ferrers havien començat a fer la quadrícula metàl·lica que havia de sustentar els vidres de colors del gran vitrall. El capítol comprovà que els empresaris deien la veritat i els prometé que, si no acabaven l'obra al cap d'un any, com estava estipulat, no se'ls tindria en compte el retard. Al mateix temps, enviaren una carta requisitòria a Pere Costa a través del canonge Vilabella, on se li demanava que justificués el retard en l'entrega de les estàtues¹⁸¹. Pere Costa hi respongué el 10 de juny: s'excusà pel retard dient que estava perfeccionat les estàtues i, al mateix temps, potser preveient que no les tindria enllestides, recomanava que es pugessin per la part de fora, com així succeí si fem cas del tancament de la rosassa el 23 de juliol de 1732¹⁸².

L'absència de cap altre pagament relacionat amb Pere Costa féu pensar a Àngeles Masià que la tasca escultòrica de Costa consistí en la realització

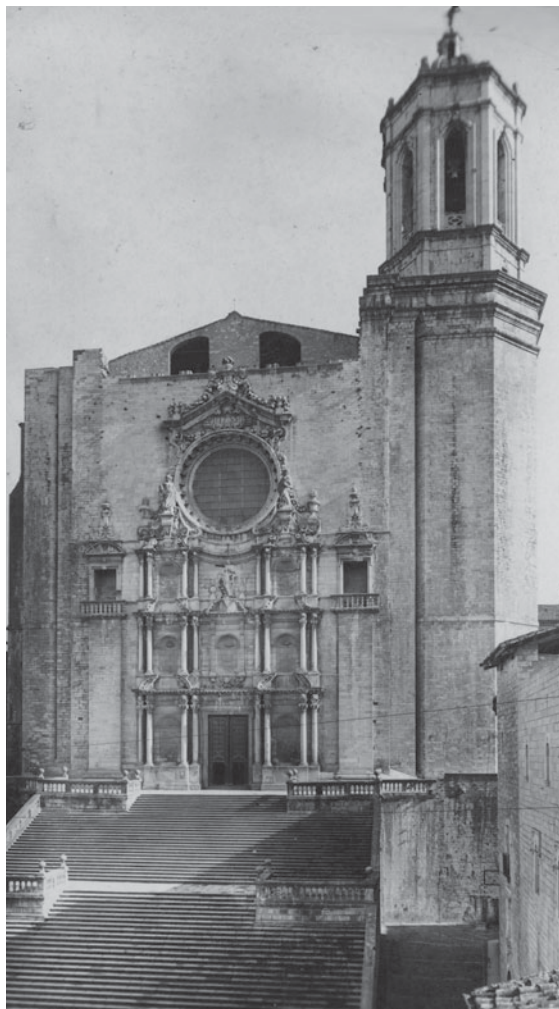

Figura 10. Fotografia general de l'estat de la façana abans de les reformes del bisbe Cartañá. Fotografia: Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.

de les dues virtuts¹⁸³. Això no obstant, Masià descobreix una carta de 29 de setembre de 1732 en què Pere Costa deia, a banda de patir una infecció d'orina severa, que havia encarregat l'Esperança a l'escultor Bonifaci, és a dir, l'havia subcontractada a Lluís Bonifàs i Sastre, avi de Lluís Bonifàs i Massó: «[...] Tanbé me ha fet relació de la estatua de la Esperança, de la qual quedo content, lo que nom esperava menos, pues sé la abilitat de dit Bonifaci» (apèndix documental Va)¹⁸⁴. El petit pagament per

1730 he pagat a Antoni Cisterna y Joseph Cisterna, pare y fill, y Francisco Ferrer tots mestres de casas de Girona sinch centas dues lliuras tres sous y un diner a bon comte de las sinch mil lliuras del preu fet de la portallada del portal major de la Seu de Gerona, segons lo nou pacte ultimament firmat entre lo molt ilustre capitol de una part y los dits mestres de casas de altre als 23 agost del corrent any en poder de Ignasi Roig notari de Gerona y de la recepcio de las 502 ll. 3 sous 1 diner»; ÍDEM, 376v., 6 de gener de 1731: àpoca de 502 ll., 3 sous i 6 diners; ÍDEM, 376v., 21 de maig de 1731: àpoca de 500 ll.; ÍDEM, foli 470, 5 de setembre de 1731: àpoca de 311 ll., 4 s. i 5 d.; ÍDEM, foli 479, 14 de desembre de 1731: àpoca de 287 ll., 12 s. i 11 d.; ÍDEM, foli 474, 31 de desembre de 1731: àpoca de 396 ll., 16 s. i 1 d.; ÍDEM, foli 573, 27 de juliol de 1732: àpoca de 351 ll. i 1 s., 7 d'octubre de 1732: àpoca de 262 ll., 11 s. i 7 d., 28 de gener de 1733: àpoca de 390 ll., 7 s. i 6 d., 7 d'abril de 1733: àpoca de 84 ll., 23 d'abril de 1733: àpoca de 156 ll.

178. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 27v., 1 de juny de 1731.

179. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu, 1727-1733*, foli 474. Despeses extraordinàries de dita Causa Pia: «Als 21 juny 1731 tinc pagat a Pere Costa vuitanya vuyt lliuras moneda Barcelona a compte de las cent y sinch sobreditas en que es ajustat ab ell lo preu fet de las duas estatuas Esperansa y Caritat per lo frontispice de la portallada / dic 88 ll. Vera Pere Costa Escultor». Els pagaments es repetiran el 19 d'agost de 1731 (108 lliures, foli 474), el 31 de desembre de 1731 (196 lliures, foli 474), el 8 d'octubre de 1732 (8 lliures i 8 sous cobrats per Francesca Bonifàcia, muller del coc del bisbe, en nom de Pere Costa), 19 de gener de 1733 (112 lliures, foli 578). Tots els pagaments apareixen recapitulats a la darrera pòlissa de 7 d'abril de 1733, en què se li paguen les 75 lliures i els 12 sous restants.

180. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 94v.

181. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 95v.

182. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 100.

183. MASIÀ DE ROS, «Contribució...», op. cit., p. 546.

184. Dono les gràcies a Carles Dorico i a Joan Bosch per fer-me conèixer l'existència d'aquesta carta, invisible als meus ulls. ACG, *Capça de papers diversos de l'obra (1731-1742)*, 29 de setembre de 1732.

173. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu, 1727-1733*, foli 578, 1 de febrer de 1733.

174. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 337-337v.

175. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 338 i 338v.: «De equivocati-one in opere frontispicii». En

dóna la referència MARQUÈS, «La fachada...», op. cit., p. 303.

176. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 52 (24 d'abril de 1726-19 de març de 1731), foli 338v.: «Instrumentum po fabrica frontispicii sive portallate huius ecclesiae».

177. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu, 1727-1733*, *Despeses ordinàries de la Causa Pia*, foli 376v.: «Als 30 agost

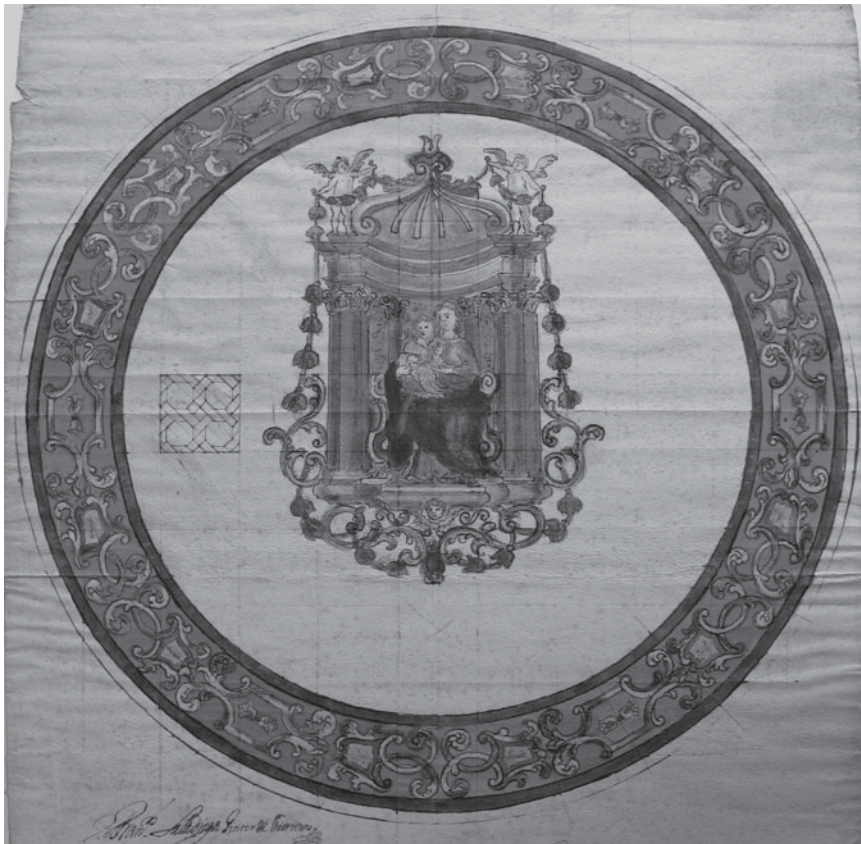

Figura 11. Francesc Saladriga. Projecte de la vidriera de la portalada major de la catedral de Girona (1730), no portada a terme (57,5 cm d'alt x 44 cm d'ample). Arxiu Capitular de Girona. Fotografia: FM-ACG.

185. ACG, *Llibre de comptes de l'obra de la seu*, 1727-1733, foli 577v. Pagament a l'administrador Joan Rich de 2 lliures i 5 diners.

186. El 12 de desembre de 1732 i el 10 de gener de 1733 es dirigeix al capítol fent esment de diverses qüestions del retaule, una de les quals té a veure amb un plafó sobre el martiri de sant Pere. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 128 i 132v.

187. ACG, *Resolucions capitulars*, llibre 53 (28 de març de 1731-6 d'abril de 1735), foli 178.

188. Entre les pertinences de la casa que tenia a Pedret, hi havia nou quadres grans sense marc, una imatge de Crist i una talla de Nostra Senyora del Roser. No tenia cap llibre. AHG, Ignasi Roig, *Manual de 1733*, 31 d'agost de 1733. Inventari de béns d'Antoni Cisterna.

189. Ara que l'autor també veia records de l'arquitectura de Luigi Vanvitelli a la façana, prou estranys si tenim en compte que les dues traces que guaiaren els mestres d'obres són d'abans que Vanvitelli naixés.

190. Tota l'església de Sant Feliu es fortificà als segles xv i

les despeses de fer arribar una requisitòria a Pere Costa enregistrat el 4 de gener de 1733 «[...] per que vingues en esta de Gerona a treballar una de las dos sobre mencionadas estatuas que faltava»¹⁸⁵ confirma la seva intervenció en una única estàtua i és indicatiu de la insistència del capítol per acabar l'obra, al mateix temps que posa de manifest la intensa activitat del taller de l'escultor, que treballava simultàniament en el retaule de Sant Pere i Sant Pau¹⁸⁶.

Pere Costa entregà definitivament les dues figures l'abril de 1733. Un parell de mesos després, l'acabament de la façana s'interrompé sobtadament: les actes capitulars del 3 de juny d'aquel any recullen una recomanació del canonge Bacó, segons la qual la cornisa que restava per fer presentava algunes deformitats i corregir-la i deixar-la enllestida segons el projecte de Pere Costa costaria un preu desorbitant¹⁸⁷. La resolució fou contundent: se suspengué la continuació de l'obra. La fotografia de la façana d'abans de la represa contemporània dels treballs mostra amb exactitud fins on s'arribà (figura 10). La nau estava tancada, alguns canonges clamaven per la renovació del cor i altres començaven a insistir en la necessitat de completar el campanar. A tot plegat, s'hi deuria afegir que Antoni

Cisterna, el mestre d'obres major, morí aquell mateix estiu¹⁸⁸.

Si s'hagués prosseguit el projecte de Pere Costa, s'hauria posat de relleu la profunda modificació de la proposta de fra Josep de la Concepció, que guià les obres entre 1681 i 1708. Si la primera gran transformació del projecte del carmelità fou la inclusió dels balcons, l'eliminació de les pilastres i la substitució del frontó per les finestres cimeres representen l'allunyament definitiu del projecte de 1681. Com els balcons, les finestres han plantejat serioses dificultats interpretatives als historiadors, fins al punt que Joaquim Espanyol les arribà a veure com «[...] una teoria de finestres d'estil inclassificable»¹⁸⁹. La majoria d'autors, però, les han enteses com una tipologia derivada de l'arquitectura civil, del tipus emprat a les cases consistorials de Tàrrrega o de Cervera. No s'ha pas de descartar que en derivin, però abans hauríem de reconèixer que ja les havia projectat Miquel Llavina, malgrat que Pere Costa, com havia fet fra Josep amb la decoració de peanyes i frontons, n'eliminarà els afegits decoratius d'eco *dietterlinesc*, si se'm permet evocar-los així, i n'augmentarà el nombre. És més: Jaume Marquès havia apuntat que aquest «estrany» coronament recordava —una vegada més!— la solució de Llätzer Cisterna per a la façana de Sant Feliu. No sé si les tres finestres de Sant Feliu obeeixen a una finalitat estructural —a ventilar les golfes, per exemple— o si són purament decoratives o bé si tenen una funció defensiva¹⁹⁰, però el cas és que són anteriors a la seva aplicació en l'arquitectura civil siscentista. I no només apareixen a Sant Feliu, sinó també a moltes façanes d'esglésies de la diòcesi gironina que havien estat reformades a la segona meitat del segle XVI: a Sant Martí Vell, a Fornells de la Selva, a La Pera, a Bordils, a Bescanó, a Palafrugell o a Cassà de la Selva. En qualsevol cas, si és veritat que les finestres són el reflex de la sedimentació d'un element arquitectònic, no ho és menys que la tipologia retardatària de façana retaule amb rosetó i finestres cimeres —amb torre campanar en un dels costats—, és una clara derivació d'un model de la fi del cincents, només que traspassat a escala més gran i disfressat amb elements decoratius. És, en definitiva, l'esquema que els canonges del capítol gironí, molts dels quals oficiaven en aquestes parròquies, tingueren present. És probable que el canvi «radical» de fesomia que els plantejava fra Josep de la Concepció —en destil·lació ornamental i en aparença classicitzant— els allunyés en excés dels seus estereotips més propers i tradicionals. Si els balcons foren el primer pas per reconduir el projecte cap a l'univers formal dels canonges, les finestres representen el canvi definitiu d'orientació cap a una proposta més tradicional. I no serà el darrer lloc on el veurem, aquest esquema:

ben entrat el segle XVIII, encara el retrobarem a la façana de Sant Esteve d'Olot.

Al meu entendre, l'element més trencador i nou del disseny de Pere Costa era, sens dubte, la balustrada cimera. Pere Costa la projectà com un joc escenogràfic, establint un diàleg amb la balustrada ascendent de la monumental escalinata —l'únic element, d'altra banda, que el bisbe Cartañà i els canonges decidiren no aprofitar de la traça de Pere Costa a l'hora de culminar el frontis gironí. Però potser la prova més conculcent de la mentalitat reservada i conservadora dels canonges la tenim en un altre episodi. El 21 de gener de 1731, Pere Costa renuncià a fer-se càrrec del disseny de la gran vidriera del rosetó (apèndix documental Va.bis-Vf)¹⁹¹. En un exercici d'honestedat, l'escultor escriví al canonge Vilabella i li comunicà que no coneixia prou bé l'art del vitrall per fer-se'n càrrec: «[...] moltes dificultats sem objectavam causa no saber jo los conveniens, ni inconveniens, que per las observansas de cortes dels vidres, ploms, y ferramentas y altres accidens se deu tenir present [...]»¹⁹². En endavant, se'n faria càrrec Francesc Saladriga, el mestre vitraller de Barcelona que ja havia assumit la realització de la gran vidriera de Sant Miquel i de la seva immediata restauració arran dels bombardejos francesos. Aprofitant un disseny previ de Pere Costa, Francesc Saladriga havia dissenyat una esplèndida sanefa de vidres de colors que hauria rivetejat la circumferència per la seva part més exterior (figura 11). Al centre, el vitraller havia dibuixat la Verge amb el Nen asseguda en un gran tron. Alertats els canonges per la diferència de preu que hi havia entre el nou vitrall i l'anterior de Sant Miquel, de dimensions semblants, Saladriga es justificà dient que «[...] tindran present lo molt mes art es la

senefa del nou disseny y que es cosa ben intricada y per posarla en obra segons art y pericia es de considerable treball y que se ha de desperdiciar una grossa quantitat de vidres de color al tallar dits vidres seguint puntualment lo rumbo de ella [...] y la diferencia tant gran que hi ya de la nova senefa a la de la altre O, y que sols en lo mitg de aquella hi ya una sola figura sens adorno algun que la acompanye y que en la nova acompanya la figura lo Taulo ab la Arquitectura en perspectiva y lo trono y cadira de Ntra. Sra. y cotejant la dita O, ab lo disseny de la nova demostra aquell la grandissima diferencia de una obra a altre»¹⁹³. Ensumant-se la negativa del capítol, Saladriga ja aventurava una altra opció a la mateixa carta: «[...] això no obstant si a V.M. los apar be que en lloch del Taulo, Trono y Cadira de Ntra. Sra. se fassa una figura de Ntra. Sra. en lo mitg de dita O, corresponent a la altre O, y la senefa conforme está en lo nou disseny se pot fer per mil lliura»¹⁹⁴. No anava gens desencaminat: els canonges escolliren l'opció menys costosa, que evidentment era la més convencional i menys arriscada compositivament. La Mare de Déu asseguda al tron es convertiria, tal com podem veure avui, en una Assumpta de peu dret. L'execució ja no recaigué en Saladriga: l'acabaria fent Aloi Xifreu el 1732¹⁹⁵. Els vidres, a més, foren pintats en fred i a l'oli, en comptes de fer-ho amb el tradicional mètode de cocció. El cost inicial més baix s'acabaria pagant, a la llarga, en una pèssima resistència dels colors al pas del temps¹⁹⁶. Un cop tancada la façana a l'alçada de la volta —les teulades, tal com es veu en la secció lateral del projecte de Pere Costa, quedaven arran de la balustrada¹⁹⁷—, el capítol començà a capficar-se a acabar el campanar. Però això ja és material d'un altre estudi.

xvi. La façana oest donava fora muralla.

191. MARQUÈS, «Els vitralls...», op. cit., p. 273.

192. L'existència de les cartes ja havia estat assenyalada més d'una vegada per Marquès. Això no obstant, no havien estat mai transcrites. ACG, *Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742)*, lligall de cartes de l'obra 1731-32.

193. ACG, *Capsa de papers*

diversos de l'obra (1731-1742), lligall de cartes de l'obra 1731-32, [Carta: Francesc Saladriga, pintor de vidrieres, al canonge Vilavella. 25 de febrer de 1731].

194. *Ibidem*.

195. MARQUÈS, «Els vitralls...», op. cit., p. 273.

196. Pel procés de conservació i restauració dels vitralls barrocs de la catedral de Girona i per les especificitats tècniques

dels vidres, consulteu l'article de Fernando CORTÉS PIZANO, «Conservación y restauración de dos vidrieras del siglo XVIII en la catedral de Girona», a <http://www.fecprv.com/imagenes/pdf/articulo_8_reunio_tec_2001.pdf>. Aquesta versió electrònica és una ampliació de la comunicació presentada per l'autor a *Actes IV forum international sur la conservation et la technologie du vitrail historique: Le vitrail comme un tout, histoire, techniques, deontologie des restitutions et compléments*,

Troyes-en-Champagne, França, 17, 18 y 19 de maig de 2001.

197. Les voltes d'obra, executades el 1803 per substituir els embigats de fusta malmesos, es feren més elevades que les encavallades tradicionals de fusta. Això provocà que, fins l'any 1958, es veiessin les dues grans obertures. Vegeu Gemma DOMÈNECH i Rosa Maria GIL, «La catedral de Girona. Entre l'acabament i la restauració (1010-2003)», *AIEG*, vol. XLV (2004), p. 237-243.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I. Contractes referents al frontispici

Ia. Capitulació de la primera andana de la façana de la catedral de Girona entre el capítol i el mestre de cases Francesc Puig

AHG, Pere Rosselló, Llibre del capítol de la catedral, 1678-1683, ref. Gi-08-564, s. f. / 19 d'agost de 1680

Capitulació nova fabrica Ecclesia Gerundens. En nom de nostre senyor Deu Jesucrist y de la Gloriosa y humil Verge Maria mare sua sie Amen.

De y sobre la construcció y nova fàbrica del Portal major y de la primera andana del frontispici de la seu de Gerona y altres obres baix escrites per y entre lo molt Illustre Capítol de dita Seu de Gerona de una part y Francesch Puig mestre de cases ciutada de Bar^a de altre part se ha feta llohada y firmada la capitulacio y concordia en lo modo y forma devall escrits y següents.

Primerament es pactat y concordat que lo dit Francesch Puig hage de obligarse, com ab thenor del present se obliga y convé y promet al dit molt Illustre Capítol fer y fabricar la primera andana del frontispici de la Seu de Gerona fins a la primera cornisa es assaber fins lo ovol trapat de remat de dita cornisa inclusive que es lo nivell de dita cornisa, no comprenentsi enlat lo frontispici o bancals ahont ha de carregar la segona andana; la qual obra que promet fer dit Francesch Puig ve compendrer la porta major ab dos andanes de columnes per banda y una capella o pastera per porta ab sos socols o plintos dels pedrestals ab ses vases y capitells y resalts de dita fabrica junt ab les dos peanyes de les dos pasteres menos les figures de ditas dos pasteres conforme se demostra ab lo perfil o traça nova tant de la portalada exterior o de fora com de la planta també nova ahont ha de carregar tota la obra ques conte en un pergami y en un paper firmat dels senyors comissaris y de dit Puig. Y promet també fer y prosseguir los pilastres dels costats ab les vases y plintos segons se demostra en dits perfils o trassas y també promet fer y prosseguir fins al nivell de la dita cornisa segons alt se conte que se ha de muntar sinch canes y quatre pams.

Item promet fer en dita porta per igualarse ab lo nivell de la iglesia les quals grades nos demostran en dits perfils.

Item promet que així los muntans de les brancades del Portal y també les columnes y les llandes del dit Portal fara totas integras y senseas de una pessa.

Item que la pedra sera de Padret y brunyida y llustrada.

Item promet fer y prosseguir de part de dintra los respatlles y pilstres conforme se demostran dos que ni ha fets en cada part de dita Iglesia y així mateix promet fer les capelles y lo demés segons se veu en la planta vella de pergami.

Item promet que la pedra correspondra ab la que vuy esta assentada y fara y prosseguira dit Francesc Puig les parets ab carreus en la forma que esta ab dites trasses vella y nova.

Item se obliga y promet tenir per feta y acabada dita obra y entregar aquella dins tres anys proxims del die present en avant comptador y que posara a sos gastos tots los pertrets y bestrets y treballara y posara tot lo que sie necessari per la dita

fabricació y construccio segons requereix lamillor disposicio de la Architectura y pericia de official ben expert.

Item es pactat que sempre y tantes vegades com aparega al molt Illustre Capítol e o als Illustres senyors comissaris per este effecte deputadors pujan visurar o fer visurar per dos personas expertas dita obra es assaber una per cada part. Y axí be regoneixer aquella per prevenir y advertir lo que convinga perques fasse y prosseguesca dita obra ab la deguda perfectio y quant tota dita obra sera acabada hage aquella de esser regoneguda integrament y en cas si trobas alguna falta la age de reparer dit Puig a sos gastos.

Item promet dit Puig que estara pertemps de un any del dia que dita obra sera acabada y entregada y rebuda enavant a la seguretat de dita obra.

Item promet dit Puig que acabada dita obra entregara y restituirá a dit molt Illustre Capítol e o a dit Illustres y molt reverents senyors comissaris les tres trassas, les dos en pergami y una en paper que perfabricar dites obres se li son entregades.

Item es pactat y concordat y lo dit Molt Illustre Capítol conve y promet donar y pagar al dit Francesc Puig per totes dites obres y fabrica de les coses dalt contengudes que aquell se es obligat fer fabricar y construhir y per tots los pertrets que entreran que dit Francesch Puig ha de posar a sos gastos y per lo preu fet de tot lo dalt referit nou mil lliures moneda barcelonesa, aixi que dit molt Illustre Capítol tantsolament ha de pagar aquelles es esta forma ço es tres mil lliures moneda bars^a ara de comptans. Y altres tres mil lliuras en esser mig feta la obra y las restants tres mil lliures quant totes les sobredites obres haura acabades de fer dit Francesch Puig aquelles seran vistes y reconegudas.

Et ideo capitulum et canonici ecclesia Gerundens [...]

Testes Petrus Sala Calligarius Et Joannes Ponti clavaterius vicinatus del Pont Xammar Parrochia de Borgunya de firmis omnium superius nominatorum dempta firma dicti Francisci de Benages fidejussori= Testes vero firma dicti Francisci de Benages botiguerii telarum fidefussoris prefati qui predicta firmavit laudavit et juravit Gerunda dictamet Die in manu et posse D. Narcisi Martorell Nott. Publici Gerunda his vice & nott. Infrascripti interessentis sunt honor. Anthicus Oliva botiguerio telarum et Josephus Campdoras juvenis botigerius telarum Gerunda. Actum G^{da} Die in loco predicto. Die XVIII Augusti MDCLXXX.

Ib. Capitulació de la segona andana entre el capítol i Bartomeu Soriano, mestre de cases de Sant Pere de Riudebitlles, Pere Bets, Jaume Boxó, Joan Alesma i Pere Garau, mestres de cases de Girona

AHG, Pere Rosselló, Llibre del capítol de la catedral, 1690-1693, ref. Gi-08-567, s. f. / 5 de maig de 1691

Capitulació Super Constructione nove fabrica de la segona Endana Portalis Majoris Sedis Gerunda.

En nom de nostre senyor Deu Jesucris y de la Gloriosissima sempre Verge Maria Mare sua Amen.

DE Y SOBRE la Construcció y fabrica de la segona endana del Frontispici de la Portalada major de la Seu de Gerona y obres baix escrites per y entre lo Molt Illustre Capítol de la dita Seu de una part y Barthomeu Soriano Mestre de Cases habitant en la vila de Sant Pere de Riudevilles del Bisbat de Barcelona, Jaume Boxo, Pere Garau, Joan Alesma y Pere Bets mestres de cases de la present ciutat de Gerona de part altre se ha feta, llohada, firmada y jurada la capitulació y concòrdia en lo modo y forma devall scrits y següents.

E Primerament es pactat y concordat que los dits Mestres Barthomeu Soriano, Jaume Boxo, Pere Garau, Joan Alesma y Pere Bets hagen de obligarse com ab thenor del present se obligan y convenan y prometan al dit Molt Illustre Capítol fer y fabricar la segona endana dell frontispici de la portalada major de la seu de Gerona comensant aquella sobre la cornisa de la primera endana ques troba feta fent jugar lo frontispici ab la Architectura de la cornisa fent un encaix al Bussell de la cornisa avuy feta montant aquella fins a la cornisa de dita segona endana inclusive, es a saber fins al ovoltrapat del remate de dita cornisa inclusive dexant en ella lo naixament del frontispici de la tercera endana que dona raho a la segona que es lo nivell de dita cornisa no comprenense en alt lo frontispici o bancals ahont ha de carregar la Tercera endana. La qual obra que prometem fer dits mestres ve compendrer dos endanes de columnes per banda y una capella o pastera per part ab sos socols y plintos dels pedestals abs ses vases y capitells, corculles o patxines ab ses costelles y resalts de ditafabrica junt ab les penayes menos les figures de dites dos pasteres conforme se demostra ab lo perfil o trassa nova tant de la portalada exterior o de defora com de la planta també nova ahont ha de carregar tota dita segona endana ques conte en un pergami firmada dels senyors comissaris y dels dits mestres Barthomeu Soriano, Pere Garau y Joan Alesma.

Item ve també comprendre dita segona endana en lo mig y sobre y en lo dret del Portal, y sobre la cornisa de la Primera endana ja feta un serafí ab sa tovallola ab fruites lo qual ha de bolar en fora a manera de receben o peanya y sobre del dir serafí han de fer una penaya per asiento de la Imatge de Nostra Senyora ab sa pastera, vasa, pilastres, capitells, corculla o patxina ab set costelles y resalts y de cada costat de dita pastera han de fer un pilastre en cada part ab sos resalts y ab tot lo demás que esta delineat y explicat en dit perfil o planta.

Item han de fer y prosseguir los pilastres dels costats ab carreuada de la manera que estan comensats dits pilastres afins al nivell de la segona cornisa segons alt se conte que se ha de muntra quatre canes.

Item prometem que les vuyt columnes, ço es quatre per cada part de dita segona endana, faran totes integras y senceras de una pesa ab ses vases y capitells, alquitravas, frisas y cornisses y la frisa sobre y aplom de dites columnes se ha de fer un cap en cada una conforme se veu en las columnes de dita primera endana.

Item que la pedra hage de esser de Padret brunyida conforme esta la primera endana.

Item prometem en fer y prosseguir de part de dintre en esta forma so es que sobre los pilastres que se troban ja fets han de fer un capitell del modo son los capitells de les capelles y sobre dits capitells han de principiari y fer continuar y acabar los archs de las dos capellas y del Portal de dit frontispici ab llurs cruseros, ab sinch claus en lo crusero del Portal y los demes

cruseros de las dos capellas ab una clau en cada crusero ab sos formarets arrimats a la paret y ab tot lo demás sera necessari y se troba delineat y apuntat en la trassa que per est effecte se ha fet nova en pergami firmada de dits senyors comissaris y de dits mestres.

Item han també y prometem prosseguir de part de dintre tota la paret ab carreuada tot lo ques veu fins al nivell corresponent a la cornisa de defora de dita segona endana com també esta apuntat ab les trasses vella y nova.

Item prometem y se obligan tenir per feta y acabada tota dita obra y entregar aquella dins sinch anys del die present en avant comptadors y que posaran a llurs gastos tots los pertrets y bestrets y terballeran y posaran tot lo que sie necessari per la dita fabricacio y construccio segons requereix la millor dispositio de la Architectuta y pericia de official ben expert.

Item es pactat que dit mestre Barthomeu Soriano haja com se obliga venir fer son domicili en la present ciutat ab sa muller y familia per tot lo mes de setembre proximament y continuar dita sa habitacio en dita present ciutat fins sie acabada y rebuda dita fabrica y no sen puga anar de dita ciutat fins que com esta dit sie entregada dita fabrica si no es tant solament tres mesos cada any dels dits sinch anys que com alt se ha dit ha de esser rebuda y entregada dita fabrica que aquexos se li donen a dispositio declarant que sempre y quant faltas en tot dit temps mes dels dits tres mesos que se li assenyalen per cada un any cayda en pena sinquanta dobles per cada any que contrafara y faltara a mes dels dits tres mesos sino fos cas de alguna legitima causa y impediment.

Item que sempre y tantes vegades com aparega al dit Molt Illustre Capítol eo als Illustres y molt Reverents senyors Comissaris per est effecte deputats y deputadors pugan visurar o fer visurar per dos personas expertas dita obra es assaber una per cada part. Y axí be regoneixer aquella per prevenir y advertir lo que convinga pera ques fassa y prosseguesca dita obra ab la deguda perfectio y quant tota dita obra sera acabada hage aquella de esser regoneguda integrament y en cas si trobas alguna falta la hagen de reperar dit Mesres a llurs gastos.

Item prometem dits Mestres que estaran perntemps de un any del die que sera acabada, entregada y rebuda enavant a la seguretat de dita obra.

Item prometem dits Mestres que acabada dita obra entregaran y restituhan a dit Molt Illustre Capítol eo a dits Illustres y Molt Reverents Senyors Comissaris les dos trasses que per fabricar dites obres se los son entregades.

Item es pactat y concordat y lo dit Molt Illustre Capítol conve y promet donar y pagar als dits mestres Barthomeu Soriano, Jaume Boxo, Pere Garau, Joan Alesma y Pere Bets per totes dites obres y fabrica de les coses dalt contengudes que se son obligats fer fabricar y construir y per tots los pertrets que entreran en dites obres que dits Mestres han de posar a llurs gastos y per lo preu fet de tot lo dalt referit vuyt mil tres centes trenta tres lliures sis sous y vuyt moneda barcelonesa, aixi que dit molt Illustre Capítol tantsolament ha de pagar aquelles en esta forma ço es sinch centas lliures de comptans en posar ma a la obra y lo demás preu a dispositio dels Molt Illustres y Molt reverents Senyors Comissaris tenint consideratio al treball y obra hauran feta y aniran fent.

Item es pactat i concordat que sempre y quant lo que Deu no permete per algun accident de algun cas fortuit que la pro-

videncia humana no pot prevenir vingues a petir la obra algun detriment considerable que en aqueix cas no provenint emperò dit cas fortuit de ser malfeta la construcció de dita fabrica promet lo dit Molt Illustre Capítol esmenar dits Mestres lo tal dany.

E finalment.

Et ideo nos capitulum et canonici [...]

Testes de firmis dictorum Bartholomei Soriano, Jacobi Boxo, Petri Garau, Joannis Alesma, et Petris Bets qui insimul firmantunt Gerunda dicto die sunt Andreas Vidal et Salvator Pons studentes Gerunda; Testes de firma dicti Illustris Josephi de Rovira fidejussoris qui firmavit Gerunda die septima predictorum mesis May et anni Millessimi Sexcentessimi Nonagesimi primi sunt Josephus Salvatella, lignifaber et Salvis Alenya juvenis sartor gerunda, Testes denique de firmis dictorum dominorum canonicorum superius connocorum et congregatorum qui insimul firmarunt et jurarunt in loco capitulari predicto sunt reverendi Petrus Antonisu Rahola et Petrus Ullastres Presbyteri Beneficiati dicta Ecclesia Gerundensis.

Actum Gerunda Die V May MDCLXXXI

Ic. Capitulació entre el capítol i Bartomeu Soriano, Josep Soriano i Joan Soriano, per a la construcció de la tercera andana de la catedral de Girona

AHG, Pere Rosselló, Llibre del capítol de la catedral, 1697-1699, ref. Gi-08-569, s. f. / 7 de maig de 1698

Capitulacio super constructione nova fabrica de la tercera andana portalis majoris sedis Gerunda.

En nom de nostre senyor Deu Jesu Christ y de la gloriosa sempre Verge mare sua Amen.

De y sobre la construcció y fabrica de la tercera andana del Frontispici de la Portalada major de la Seu de Gerona y obras baix escrites per y entre los Illustres y molt Reverents Isidro Çanou, Dr. Agustí Prats, Joseph Regas y de Carbonell en quiscun dret Dr. Ardiaca de Empurdà y Narcís de Font y de Llobregat tots canonges comissaris per est effecte elegits y deputats y tenint ple poder del molt Illustre Capítol de dita seu de una part y Barhomeu Suriano mestre de casas habitant en la vila de Sant Pera de Riudevittas del bisbat de Barsa, Josep Suriano y Joan Suriano sos fills de part altre, se ha feta llohada y firmada y jurada la capitulacio y concordia en lo modo y forma devall escrita y següents.

E primerament es pactat y concordat que los dits mestre Barhomeu Suriano, Josep Suriano y Joan Suriano sos fills hajan de obligarse com ab thenor del present de llur grat y certa sciencia se obligan y convenan y prometan al dit Molt Ille. Capítol y per ell als dits Illtres. Senyors Comissaris fer y fabricar la tercera andana del frontispici de la portalada major de la dita seu de Gerona comensant aquella sobre la cornisa de la segona andana que es troba feta fent jugar lo frontispici ab la arquitectura de la cornissa fent un encaix ab bussell de la cornissa avuy feta muntant aquella fins sota la cornisa y tros de la O de dita tercera andana deixant en ella lo naixament del frontispici del remate no comprenentse en alt lo frontispici o bancals ahont ha de carregar lo remate la qual obra que se obligan fer ve a comprendre dos andanas de columnas per banda y una capella o pastera per part ab sos socols y plintos dels pedestals, ab sas vasas y capitells, cocullas o patxinas ab sas costellas

y ressaltos y també los socols o pedestals de dita tercera andana y los frontispicis ab sos timpanos que han de carregar sobre la cornisa de dita segona andana, junt ab las dos peanyas, menos las figuras de ditas dos pasteras, ço es una per part conforme se demostra ab lo perfil o trassa nova tant de la portalada exterior o de fora com de la planta també nova ahont ha de carregar tota dita tercera andana ques conte en un pergami firmada de dits senyors commissaris y de ell dit Barhomeu Suriano.

Item ve comprendre dita tercera andana que sobre lo cornisa de la pastera de nostra senyora de la segona andana han de fer los socols o pedestals ab sos banchs y los frontispicis ab son timpano y peanya conforme assenyala la planta.

Item ve tambe comprendre que han de fer y prosseguir los taulons se troban en la trassa sota la cornisa de dita tercera andana

Item han de fer y prosseguir fent una figura de un angel aportant una creu y un calser ab la figura de una hostia tallant la pedra del angle de la grossura que requirira per afer lo relleu y per a que encaixe dintra la paret a effecte que la figura tinga tota la firmesa que requereix per la duracio y perseverancia de restar immobill segons demana la Arquitectura y antes de assentar y posar dita pedra tingan obligacio de haver a dits senyors commissaris per a que se pugan regonexer si estara ab la qualitat y perfeccio que es deu.

Item han de fer y prosseguir los pilastres dels costats ab carreuada de la manera que estan comensats dits pilastres ab la primera y segona cornisa que se ha de montar tres canas y dos palms antes que menos com requirira dita obra.

Item que las vuyt columnas ço es quatra per cada part de dita tercera andana faran totas integras y censeran de una pessa de bona pedra ab sas vasas y capitells, alquitravas, frisas y cornisas y a la frisa sobre y a plom de ditas columnas se ha de fer un cap en cada una alla ahont resalta lo ressalt de dita columna conforme se veu en las columnas de ditas primera y segona andana.

Item que tota la pedra haja de esser bona y censera de Padret brunyida conforme estan la primera y segona andana.

Item ve comprendre que las pedras que estan sobre las columnas que fan alquitrava y friso tenen de estar ab tres pedras com se veu ab la planta y en las lineas dels punts de la lletra A. Y han de fer las juntas a manera de pedras de archs y se fara en tres pedras comprenent las dos dels costats, las dos columnas cada pedra fent per manera que fas en totas tres las volades que se demostren en las plantas y demes ames que entren y carreguen dins del ferm de la paret tres palms o mes ab particular advertencia que estas pedras que estan sobre columnas tenen de estar ben enmetxadas ab unas pessas de bronze o de la mateixa pedra axi com tambe han de estar los capitells ab las columnas que entren mitg palm en cada part y ditas pessa o metxas las faran fortas ab betum o llaca feta de cals y oli.

Item han de proseguir de part de dintra tota la paret ab carrehuada tot lo ques veu fins al igual de la fi y nivell de dita tercera andana conforme demostra la planta o trassa y fer quinze finestras o las que seran necessarias en correspondencia y proporcio de las que ja se troban fabricadas dins la iglesia ab sos archs y volta tot de pedra picada conforme demostra la trassa y son fetas las del rodador de la iglesia.

Item ve comprendre que la part de la O que com dalt se ha dit han de fer de part de fora la hajan de continuar ab la mateixa perfectio en la cara que mira dintra la Iglesia las quals pedras

que faran las motlluras de dita O hajan de esser entrecrusades unas ab altres.

Item prometen y se obligan tenir per feta y acabada tota dita obra y entregar aquella dins quatre anys proxims del dia present en avant comptadors y que posaran a llurs gastos tots los pertrets y bestrets y treballaran y posaran tot lo que sia necessari per la dita fabricació y construcció segons requereix la millor disposicio de la arquitectura y peritia de official expert.

Item no obstant lo que dalt se ha referit y explicat han de restar sempre obligats en servir y complir integrament tot lo que esta designat y compres en las plantas trassas o perfils disposades en dos pergamins que se han ordit lo un per lo que compren la fabrica de part de fora y lo altre per lo que enclou la fabrica de part de dintra.

Item que sempre y tantas vegadas com aparexera a dit molt Illustre Capítol eo Illtres molt Rnts. Senyors Comissaris per est effecte deputats o deputadors pugan visurar o fer visurar y recognexer per dos personas expertas es asaber una per cada part tot lo que se haura fabricat en dita oba y aixi fer mirar aquella per prevenir y advertir lo que convinga perque axi se fasse y prossegueca dita obra ab la deguda perfectio y quant tota dita obra sera acabada haja de esser aquella regoneguda integrament y en cas si trobas alguna falta prometen dits pare y fills Sorianos repararla a llurs gastos.

Item prometen dits pare y fills Surianos que estaran per temps de un any de die que sera acabada entregada y rebuda en avant a la seguretat de dita obra.

Item axi mateix prometen que acabada la dita obra entregaran y restituiran a dit molt illustre capítol eo a dit Illtres y molt Rnts Senyors Comissaris las dos trassas que per fabricar ditas obras se les son entregades.

Item que hauran de defer y decubrir a llurs gasto la teulada que vuy se troba sobre la segona andana del dit frontispici y conduir tant las teulas com la fusta en una de las oficinas de la dita iglesia que los sera assenyalat y ordenat por lo senyor obrer y que acabada dita tercera andana tornaran cobrir a llurs gastos aquella en la conformitat esta vuy havenlos lo dit molt illustre Capítol de donar tot lo pestret necessari per tornar cubrir aquella.

Item es pactat y concordat y los dits illustres i molt Rnts. Senyors Isidro Çanou, Dr. Agustí Prats, Joseph Regàs y Carbonell en p. D. Dr. Ardiaca de Empurdà y Narcís de Font y Llobregat tots canonges commissaris elegits per dit molt Illtre. Capítol y tenint per est effecte ple poder convenen y prometen als dits Barthomeu Suriano present, Josep Suriano y Joan Suriano sos fills absents per totas las ditas obras y fabrica de las cosas dalt contengudas que se son obligats fer y fabricar y per tots los pertrets que entraran en ditas obras que dits Pare y fills Sorianos han de posar a llurs gastos y per lo preu fet de tot lo alt referit vuyt mil lliuras moneda Barna. Axi que dit molt Illtre Capítol tant solament ha de pagar aquellas en esta forma y ab sinch iguals pagas es a saber la primera en comensat de posar ma a la obra que haura feta a la paga que hauran de rebre y si antes del temps hauran acabada la dita fabrica prometen pagarlos tot lo preu en esser acabada regoneguda y rebuda la dita obra.

E finalment

Et ideo nos dicta partes laudante approbantes [...]

Testes de firmis dictorum Illum. Adm. Rd. Domin. Commissariorum dicti Bartholomei Suriano insimul firmantunt

sunt Rdi. Petrus de Portos y Prim et Narcissus Gispert pbri. Beneficiati sedis Gerunda. Testes vero firma dicti Bernardini Alsina fidejussori qui firmavit et juravit Gerund. Dicto die sunt Miquel Cossana et Baudilius Cossana ejus filius lignifabri Gerunda. Testes autem firma dicti Illtr. Dni. Stephani Sala y Caremany fidejussoris qui firmavit et juravit Gerunda die octava praedictum mensis et anni sunt Gregorius Cruellas de familia Magci. Joseph Moret V.I.D. de Regio Concilio in Reg. Auda. Pntis. Cathalonia Principatus. Et Bartholomeus Ginebreda agla. loci de Vilademuls. Testes vero firma dicto Josephi Suriano qui firmavit et juravit Gerunda Die XVIII martiy millo sexmo. Nonagesimo nono sunt Gislenus Martorell et Josephus Soler scriptores Gerunda= Testes autem firma dicti Joannis Soriano qui firmavit Gerunda Die XXIII may predicti anni MDCXXXVIII sunt Josephus Ramis studens et Josephus Soler scriptor Gerunda.

Id. Capitulació entre el capítol i els mestres de cases Joan Alesma i Esperança, Antoni Cisterna, Francesc Ferrer, Francesc Cuquet i Francesc Padrijas, a compte de la construcció de la meitat interior de la rosassa de la catedral de Girona

AHG, Pere Rosselló, Llibre del capítol de la catedral, 1703-1705, ref. Gi-08-571, s. f. / 28 de juny de 1705

Capitulació.

En nom de Nostre Senor Deu Jesuchrist y de la Gloriosa sempre Verge Maria Mare sua sie Amen.

De y sobre lo preu fet y obras baix escritas per y entre los Illustres y molt reverents señors Joseph Regas y de Carbonell en quiscun dret Doctor Ardiaca de Ampurdá, Francisco de Puig també en quiscun dret Doctor, Sacristà segon, Don Emanuel Cayetano Ferer y Narcis de Font y Llobregat tots canonges commissaris per este effecte ellegits y tenint ple poder del Molt Illustre Capítol de la Santa Iglesia Cathedral de Gerona de una part, Joan Alesma y Esperansa, Antoni Cisterna, Francico Ferrer, Francesc Cuquet y Francesc Padrijas tots mestres de cases de la present ciutat de Gerona, despres de haverse subhastada y lliurada a ells en lo encant publich per lo corredor la tabba que es estada firmada per lo dit preu fet de altre part se ha feta llohada, firmada y jurada la capitulacio y pactes en lo modo y forma devall escrits y següents.

E Primerament es pactat y concordat que los dits Joan Alesma y Esperansa, Antoni Cisterna, Francisco Ferrer, Francesc Cuquet y Francesch Padrijas mestres de cases hagen de obligarse, com ab thenor del present capítol de llur grat y certa Ciencia se obligan y convenan y prometan al dit Molt Illustre Capítol y per ell als dits Illustres Señors Comisaris en fer y fabricar la mitat de la O que se ha de fer en lo frontispici del portal major de la part de dintre de dita iglesia entenen per dita mitat una cana de gruix de tot lo rodedor de dita O, de aquellas dos canas de gruix que te la paret que es feta en dit frontispici la qual mitat ha de compondrer quant en dita part de dintre tot lo rodedor de dita O, fent las cartelas y molluras com se conte en la trassa sels ha entregada y brunyint tota la pedra de dita part de la O conforme es lo demes del Portal que esta de la part de defora. Axí que dita O reste cumplida per la part de dintre dexant lligadas per poder lligar quant se fara la altre part de dita O, de la part de fora una pedra part altre, poch mes

de un palm no entenent comprendre vidre ni ferro, sino lo que concerneix a la perfeta fabrica de bon mestre de casas pratiche y expert.

Item prometan y se obligan en clourer de carreuhada tot lo que mira a la part de dintre de dita Iglesia des de la dita O fins a clourer ab lo arch doble de dita Iglesia fet de carreus perfetament tot allo que no consta ab lo preu fet donat sots diada de disset novembre prop passat fins a collar ab lo dit arch doble com lo demana la mateixa fabrica y se designa en la dita trassa.

Item prometan y se obligan unir tots los carreus que han de posar sobra la dita O, ab la carreuada que se trobara feta y se anira fent en los dos costats de dita O, y fer tota la paret de dita pedra detras de dits carreus que sera necessari igualantla tota y unintla ab las parets que seran fetas y se faran en dits costats.

Item prometan y se obligan desfer tota la paret vella que es de la part de dins de dita Cathedral exceptat la paret o tros de paret que es de polseras que yha als costats de dita paret vella porque esta ja es compresa ab lo dalt dit preufet podentse servir de la pedra que sera necessaria y prometan tambe traure tota la pedra que sera necessaria y prometan tambe traure totala pedra que no hauran menester y no entrara en dita fabrica en los claustros o ambits de la Cathedral o circuit de la part de fora de la dita Cathedral y Claustros de ella axi com aparexera a dits Señors Comissaris y netejar y traure tot lo cal sobre y runa y tot lo demes que haura restat de la sobras del present preufet y aportar devant la casa ahont habita lo Mestre de Capella de dita Cathedral o alli ahont assenyalaran dits illustres señors comissaris sols sie serca dita Cathedral.

Item se obligan y prometan que tots lo que conte en los capitols de la present capitulacio y preufet tot ho faran be y degudament y hi dexaran ben acabat y per fet conforme es us y costum entre bons y pratiche mestres de casas.

Item es convingut y pactat que no se donara altre cosa als dits mestres de casas sino lo que com baix ab altre capítol se expressara, se son obligats y han offerit en la ultima dita quant han acceptadas y sels es lliurada la tabba es a saber per totas las canas de paret que haura fabricadas en dita mitat de la O y carreuhada, es a saber de sexanta quare pals superficials per quiscuna cana de las ques comprendran en dita mitat de dita O y de cent noranta dos palms per quiscuna cana de las ques comprendran en dits carreus. Declarant que lo molt Illustre Capítol no los ha de donar altre coses sino es lo que com baix ab altre capítol se expressara està ajustat per quiscuna cana y ells han offert per tot lo preufet que tot lo demes ha de correr per compte y carrech de dits mestres de casas declarant tambe que resta a arbitre de dit Molt Illustre Capítol y de dits Señors Comissaris de fer apresurar la obra de dit preu fet axi y conforme los apareixera

Item los dits Illustres Molt Reverents Señors Comissaris per paga de tot lo sobredit preu fet y obra que en la present capitulacio los dalt dits Mestres de Casas se obligan fer y fabricar convenan y prometan donar y pagarlos es a saber per quiscuna cana de totas las canas que hauran fabricadas y se contindran en la dita fabrica de dita mitat de dita O, com dalt esta designat de sexanta quatre palms per cana superficials trenta vuit lliuras moneda barcelonesa y per quiscuna cana de totas las canas ques comprendran y se contindran en la carreuhada que son obligats fer des de la dita O, fins a clourer ab lo dit arch doble de dita Iglesia com també está dalt designat de cent noranta dos palms

per quiscuna cana, onse lliuras moneda Barna. Y los dits preus prometan pagarlos en esta forma. Es a saber doscentas lliuras a bon compte encontinent que dits mestres de cases comensaran y posaran ma a la obra y despres los aniran pagant segons lo que aniran fabricant y hauran treballat corresponent la obra que hauran feta a la paga que igualment se los correspondra y hauran de rebre y en esser acabadas totas las obres del present preu fet y vistas y reconegudas y rebudas aquellas sels fara tots lo cumpliment del que importara lo que los sera degut lo que prometan attendre, servir y cumplir sots obligacio de ls bens, reddits y emoluments del dit Molt Illustre Capítol llargament ab totas renunciacions necessarias y ab jurament.

Item los dalt nomenats Joan Alesma y Esperansa, Antoni Cisterna, Francisco Ferrer, Francesch Cuquet y Francesch Padrijas mestres de cases acceptant com acceptan ab lo present tot lo sobredit preu fet y la obligacio y carrech de fer totas las obras dalt contengudas de llur grat y certa Ciencia convenan y prometan als dits Illustres Molt Reverents Señors Comissaris y al dit Molt Illustre Capítol que faran y fabricaran be y degudament segons lo us y costum de bons y pratiche mestres de cases y procehiran continuadament y dexaran be y perfetament acabadas y fetas totas las sobreditas obras en lo modo y forma dalt en los precedents capitols expressadas y que pagaran al notari y corredor llurs salaris totas las quals coses prometan attendre, servir y cumplir sots pena y escriptura de ters sens despres requesta de dies com aparexera als dits Illustres Señors Comissaris ab selari de procurador dins Gerona de deu sous y fora aquella de vint sous per quiscun die ab restitucio de tots danys y despesas obligantne perço llurs personas y tots y sengles bens y drets llurs y de cada hu de ells assoles tant mobles com immobles presents y esdevenidors haguts y per haver ahontsevulla que sien etiam privilegiats en quasevol manera renunciant als beneficis y drets de dividir y cedir les accions, novas constitucions y a la epistola del Divo Adrià y consetut de Barcelona, parlant de hu o molts. Insolidum obligats y a totas gracias, privilegis, cessio de bens, y a llur for propi ab submissio de qualsevol altre, ahont se haura recors y facultat de varia i constitucio de procuradors de tots los escrivans y nuncios de las corts reals y ecclesiastica de Gerona, y dels Machs Veguers y regints les veguerias de Barcelona, Gerona, y Besalú y altres ahont haura recors llargament en deguda forma y ab jurament. E Joseph Bosch corredor publiche de Gerona fa relacio mitgensant jurament que ha encantat publicament lo dit preu fet y la tabba que era ordida y formada per respecte de aquell y de llicencia dels sobredits illustres señors comissaris ha lliurada aquella als mestres de casas dalt nomenats que han acceptat lo dit preu fet y offert fer totas las sobreditas obras per los preus dalt expressats y axi per esser restats en la ultima dita los ha lliurada aquella.

Testes Josephus Boris et Joannes Boris ejus filius ambo liginifabri Gerunda.

Actum Gerunda XXVIII Juny MDCCV

Ie. Capitulació del preufet de la paret interior de la façana de la catedral de Girona entre el capítol i els mestres de cases Jaume Bages, Josep Cisterna, Antoni Cisterna, Jaume Boria, Bernardí Alsina, Pau Huguet i Bartomeu Soriano
AHG, Pere Rosselló, Llibre del capítol de la catedral, 1703-1705, ref. Gi-08-571, s.f/ 17 de novembre de 1704

Capitulatio frontispitii Sedis

En nom de Nostre señor Deu Jesuchrist y de la Gloriosa sempre Verge Maria Mare sua sie Amen.

De y sobre lo preu fet y obras baix escritas que se han de fer y fabricar en lo frontispici de la part de dintre de la Portalada Major de la Seu de Gerona per y entre los Illustres y Molt reverents señors Joseph Regas y de Carbonell en quiscun dret Dr. Ardiaca del Ampurdà, Isidor Çanou, Francisco de Puig en q. DD Sachristá segon y Narcís de Font i de Llobregat en q. DD tots canonges Comissaris per est effecte elegits y tenint ple poder del Molt Illustre Capítol de la Santa Iglesia Catedral de Gerona de una part. Jaume Pagès, Joseph Cisterna, Antoni Cisterna, Jaume Boria, Bernardí Alsina, Pau Huguet y Barthomeu Soriano tots mestres de casas de la present ciutat de Gerona después de haverse subastada y lliurada â ells en lo encant publich per lo corredor la tabba que era estada formada per lo dit preu fet de altre part se ha feta, llohada, firmada y jurada la capitulació y pactes en lo modo y forma devall escrits y següents.

E primerament es pactat i concordat que los dits Jaume Pages, Joseph Cisterna, Antoni Cisterna, Jaume Boria, Bernardí Alsina, Pau Huguet y Barthomeu Soriano mestras de casas hagen de obligarse com ab tenor al present de llur grat et certa ciencia se obligan y convenan y prometan al dit molt Illustre Capítol y per ell als dits Illustres señors comissaris de fer tota la carreuhada de la part de dins del dit frontispici dexant tant solament lloch per poder fer la O, ab sos gruixos de motlluras comensant la dita paret de set palms de gruix fins alsada de deu palms y retirar-la un palm y pujant altres deu palms en alsada retirar-la altre palm y de alli en amunt fins a clourer ab lo arch de sinch palms de gruix i mitja O en amunt tenen de pujar los costats de dita carreuhada a plom dexant lligadas una part altre que lo menos lligue un palm y en las dits Illustres señors comissaris vullen mudar o afegir alguns carreus a un costat o altre de la O prometan ferho segons los ordenaran y voldran dits señors comissaris.

Item se obligan y prometan que tant las unas filadas de una part com de la altre totes las posaran y faran venir a un mateix nivell no essent mes altas las unas que les altres y que la dita carreuhada estara ben picada y callantada conforme lo demés que esta fet en dita catedral.

Item prometan que tot lo que conte a la una part de carreuhada tambe prometan fer a la altre part de la mateixa forma.

Item se obligan y prometan de desfer aquell tros de paret vella de una part y de la altre a llurs gastos encara que se podran servir a la pedra per fer las parets del dit preufet.

Item se obligan y prometan posar tots los bestrets y gastos tant de compra com de fer treginar la pedra, cals, arenas y tot lo demés y també la fusta per bastidas y cordas aixi que corra tot per llur compte.

Item se obligan y prometan de netejar la ruhina que haura restat de las obras del dit preu fet en dita catedral per ocasió del treball de aportar aquella devant la casa ahont habita lo mestre de Capella a la part ahont diran los dits Illustres señors Comissaris.

Item se obligan y prometan que tot lo que se conte en los capítols de la present Capitulació y preu fet tot ho faran be y degudament y ho dexaran ben acabats y perfet conforme es us i costum entre bons y pratichs mestres de casas.

Item es convingut e pactat que no se donara altra cosa als dits mestres de casas sin lo que com baix ab altre capítol se expressara se son obligats y han offerit en la ultima dita quant han acceptada y sels es lliurada la tabba es â saber per totes las canas de paret que y haura fabricadas de cent noranta dos palms per quiscuna cana anant comprès en ditas canas tota la pedra picada que sera menester declarant que lo molt Illustre capítol no los ha de donar altre cosa sino es lo que com baix ab altre capítol se expressara esta ajustat per quiscuna cana y ells han offerit fer tot lo preu fet que tot lo demés ha de correr per compte y gastos de dits mestres de casas.

Item es pactat que en comensar la obra de dit preufet prometan dits Illustres señors comissaris pagar â dits mestres de casas dos centas lliuras a bon compte y después los aniran pagant segons lo que aniran fabricant y hauran treballat corresponent la obra que hauran feta a la paga que igualment se los correspondra y hauran de fer y en esser acabada totes las obras del dit preufet y vistas y reconegudas y rebudas aquelles sels fara tot lo compliment de lo que importara lo que los sera degut.

Item per paga de tot lo sobredit preufet y obras que en la present capitulacio se obliguen los dalt nomenats mestres de casas fer y fabricar prometan los dits illustres señors comissaris donar y pagarlos a raho sinch lliuras quinse sous moneda Bar^{sa}. per quiscuna cana de totes las canas de paret que hauran fabricadas y se contindran y hauran entrat en la fabrica y construccio de totes las sobreditas obras com dalt esta designat de cent noranta dos palms per quiscuna cana. Per lo qual preu de ditas canas han promes y se son obligats dits mestres de casas restant en la última y ulterior dita quant han empres tot lo sobredit preufet y promes fabricar las obras dalt expresadas acceptant la tabba que sels es estada lliurada y lo dit preu prometan pagarlos en lo modo y forma que en los precedents capítols esta contingut sots obligacio dels bens redditos y emoluments del Molt Illustre Capítol llargament ab totes renunciacions necessaries y ab jurament.

Item los dalt nomenats Jaume Pagès, Joseph Cisterna, Antoni Cisterna, Jaume Boria, Bernardí Alsina, Pau Huguet y Barthomeu Soriano mestras de casas acceptan com ab lo present acceptan tot lo sobredit preufet y la obligacio y carrech de fer totes las obras dalt contingudas de llur grat y certa ciencia convenan y prometan [...]

Testes Ignatius Boris lignifaber et Joannes Ferrer curritor Colli Gerunda. Actum ante Portale Apostólico dicto Gerundam Ecclesiam. Die XVII novembris MDCCIII.

Postea vero die XVII decembris supra dicti anni MDCCIII superius nominati Jacobus Pages, Josephus Cisterna, Jacobus Boria, Paulus Huguet et Barthomoleus Sariano Magistri domorum Gerunda attendentes que despres de haverse entregat â ells y a Antoni Cisterna y Bernardí Alsina la tabba y fet i firmat lo acte de capitulació sobre incertat ab la promesa de fer y fabricar ells totes las obras en dita capitulacio contingudas per preu sinch lliuras quinse sous moneda barcelonesa per quiscuna cana de totes las canas de paret que se contindran y hauran entrat en la fabrica y construccio de totes las sobreditas obras com en ella esta designat de cent noranta dos palms per quiscuna cana han comparegut Joseph Tarragó, Joseph Mir i Joan Mir mestras de casas de la present ciutat los quals han asisenat lo dit preufet y offert â dits Illustres y molt reverents señors comissaris fer y fabricar las sobreditas obras per la sisena part menos de

ditas sinch lliuras quinze sous per quiscuna cana la qual sinsena part menos ve a importar per quiscuna cana desanou sous y dos diners axi que deducida y rellevada la dita sisena part importa lo preu de quiscuna cana de paret se contindran en dit preu fet quatre lliuras quinze sous y deu diners moneda barcelonesa y com ells dits Jaume Pagès, Joseph Cisterna, Jaume Boria, Pau Huguet y Barhomeu Soriano hagen pogut i podan per la fadiga retenirse lo dit preufet deducida la dita sisena part. Perço ells dits Jaume Pagès, Joseph Cisterna, Jaume Boria, Pau Huguet y Barthomeu Soriano (attes que los dits Antoni Cisterna y Bernardi Alsina qui eran companys llurs en dita capitulacio han desistit y renunciat)

Volent usar com usan de fadiga ab tenor del present de llur grat y certa ciencia convenan y prometan a dits Illustres y Molt Reverents señors Comissaris y se obligan y prometan en donar obra ab tot effecte y perfeccio de totes las obras que se obligaran ab lo dalt mencionat acte de capitulació fer y fabricar del tenor del qual estan plenament cercionats tant per la firma que feren quant sels lliura la tabba del dit preufet com per la lectura que ara novament los es estada feta del mateix acte y capitols contenguts en dita capitulacio es a saber a la dita raho de Quatre lliuras quinze sous y deu diners moneda Barcelonesa per quiscuna de las sobreditas canas que entraran y se compendran en la fabrica y construccio de totes las sobreditas obras resultants del dit preufet lo que prometan attendrer, servir y cumplir sots las mateixas obligacions, clausulas y renunciacions contengudas y estipuladas en lo sobredit acte de capitulacio llargament en deguda forma y ab jurament. E los dits Illustres y Molt Reverents señors Joseph Regàs y de Carbonell, Isidro Çanou, Francisco de Puig, Narcís de Font y Llobregat Comissaris presents acceptant la dita nova obligacio convenan y prometan pagar als sobrenomenats Jaume Pagès, Joseph Cisterna, Jaume Boria, Pau Huguet i Barthomeu Soriano per totes las obras en dit acte de capitulacio contengudas a la dita raho de quatre lliuras quinze sous y deu diners moneda barcelonesa, per quiscuna de las canas se contindran en dit preu fet sots obligacio dels bens y emolumens del dit molt Illustre Capitol. De quibus & Acta Gerunda [...]

II. Transcripció dels textos de les traces

IIa. ACG, Disseny de l'alçat de la façana. 26 de juny de 1680. Pergamí. 97,5 cm d'alt x 65,5 cm d'ample. Miquel Llavina, escultor

Perfil de la primera andana que finéix en la ratlla que es veu aquí de la portalada major de la Seu que ha de fer Fco. Puig mestre de cases de Barcelona segons lo capitulació rebuda en poder del Sr. Rosselló nott. a 19 agost 1680. [Firmants] Lo Rv. Joseph Regàs/ Lo canonge Narcís Burgués./ Lo canonge Varneda/ Lo canonge Agustí Prats/ Fco. Puig mestre de casas.

IIb. ACG, Disseny de l'alçat de la façana. 29 de maig de 1681. Pergamí. 81 cm d'alt x 57 cm d'ample. Fra Josep de la Concepció, arquitecte

[Al centre] Esta es la trassa de planta y per fer la pra.[primera]

andana y la trassa nova feta feta per lo pare Joseph de la Concepció carmelita descalç que vuy a 29 maig 1681 esta concertat que sens alterar lo preu haja de fer mestre Fco. Puig en la portalada de la Seu de Gerona segons lo capitulació ab acte rebut en poder de Pere Rosselló nott. Public de Gerona a [19?] agost 1680./ Y axí be que de[u]rá de fer [...] antecedent encara que la [...] sia firmada dels infra [dictos?]» [Els firmants són els mateixos que la traça anterior]

[A la dreta] Advierten los oficiales que hoy esecutaràn esta fàbrica que las janbas o brancals del Portal, com son totes de dalt a baix de una pesa, se tenen de engafetar ab bonas gafas de Bronse y enplomadas. Las quals se agafaran dende dits brancals ab las pedras del respall del Portal.

Las Pedras que estan sobre las columnas que ían alquitrava, y friso, advertan que tenen que estar ab tres peanas com se veu en las lineas depenents de la lletra A y se faran las juntas a manera de pedras de Gerona y se farà en tres pedras com aquí se demostra comprenent las dos dels costats las dos columnas. Cada pedra fent per manera que tasan totes tres las voladas que aquí se demostren en las plantas y de mes a mes que entran o carregan dins del ferm de la paret dos palms y mig o tres o mes si [e]s pot fer. Y advierten que estas pedras, dich les que estan entre columnes, que tenen de estar totes enmatchadas ab unas peças de Bronse ab la base; los capitells ab las columnas fent per manera que entren mig paím en cada part y estàs peças o mechas se faran fortas ab betum, o llata feta de cals y oli.

Quan se farà la segona andana advierte lo oficial que per a guardar o prevenir la llinda del portal que no se rompé. Se té de fer al pedestal que done sobre de dita llinda una pedra que fase a manera de pedra de arch, com se veu en la linea de punts en lo puesto de dit pedestal al costat del serafí y tovallola ab fruitas, la qual pedra també té de volar enfora a manera de recebent o peana per aposento de la trona de Nostra Senyora y al [?]ncora (?) que ya [?] la pedra es lo que cobre la obertura ques té de deixar en dita pedra i las peças de la cornisa pera que la llinda no se rompé.

IIc. ACG, Disseny de la rosassa. 25 de novembre de 1729. Paper pintat. 36,5 cm d'alt x 47,3 cm d'ample. Agustí Soriano, mestre de cases

Perfil de una part de la endana de la seu de Gerona que consisteix de lo ultim cornisam que vas se troba fet fins a la motllura mes alta de la O que se ha de fer ab lo qual se dona remate als balcons y tambe sobra les columnades observant la porsio del modo que te la obra que es feta pues que es mes alavada del que demostra la traça vella y per eix fi y asert se a fet lo present dib[ui]x lo qual demostra la mitad del preufet que vull se dona.

La O sera feta ap lo imatges modo de la la part de fora com y es feta la part de dintra. Las dos figuras de esperança y caritat seran un poch mes robustas que la de la Fe que es en obra vuy dia per ser estas en paratge mes adequat.

Lo demés de remates seran com en la present se demostra fet per Agustí Soriano mestre de cases.- Dor. y Cng. Joh[Josep] Vilabella Coms.-Narcis de Font y Llobregat Cge.Coms.-Dr. Y cange. Miquel Baco -Antoni Sisterna maÿor-Frco. Farrer mestra de casas.

IId. ACG, Disseny del quart cos (acabament de la façana). 28 de gener de 1730. Tela pintada. 90 cm d'alt x 40 cm d'ample. Pere Costa, escultor

Scala mensoria per midir los presents perfils y plantes.

Perspectivas lo remato —o cornisa lo se ha fet per definició— de las portas dels balcons.

Delineació de la definició del frontis de la portalada de la Catedral de Gerona ab los adornos necessaris per difinir la HO y per assentar las estatuas de la Esperansa y de la Caritat. Ideat per Pera Costa; Escultor de Barna. Fet en Gerona a 28 Janer de 1730.

Explicació de la planta interior y exterior de la paret de la definició del frontis de la Catedral de Gerona. N.º 4.

A. Finestras exteriors del Frontis.

B. Finestras interiors, las quals donan claror sobre la volta de la Iglesia prenenla de las exteriors.

E. Corrador que va de un caragol a laltre y per mirar a las finestras exteriors.

C. Escala que passa sopra la volta de la Iglesia y baxa al corredor y finestras exteriors.

D. Caragol que puja al últim de la Fàbrica.

[A sota D, al marge esquerre] Nivell de la volta.

Perfil cortat sobre la línia de la planta desde la + a la + ont se demostra la obra interior per la testa de la paret, signat de n.º 3 y segat al sentro de la HO.

Advertencias de la planta y perfils. —Tot lode color carmessi señala la paret cortada per demostrar los gruixos y massissos y los carregaments que han de tenir las pedras dins lo macís de la paret y los gruixos, dullas, com y també los lligaments, cortes de archs, baxans de escalas; y lo de escuy demostra los fondos, perfils y plant del edifici. També se adverteix que lo matex ques demostra delineat ab la mitat de lo plant, signada de n.º 4, beis (?) deu fer lo mateix la altra mitat corresponent a la que està delineada. Com en la mitat del perfil interior signat de n.º 5 que aixi deu correspondrer puntualment de la altra mitat per frenta del corte interior. Venerable Narcís de Font, Canonge, Comissari—Canonge Venerable Joseph Arquer, Comissari—Canonge Venerable Miguel Bacó, Comissari—Francisco Ferrer—Antoni Sistema—Joseph Sistema.

[A la dreta]: Perfil de la bolada que han de tenir les pedres per fixar las cartelas qui an de sostenir las figuras.

[Sota el núm. 4]: Planta de la Obra se deu fer dins la paret per definició del frontis de la Catedral de Gerona, de la qual sols serà fet la mitat, aixi com del perfil sota delineat.

[Sota el núm. 5]: Perfil cortat sobre la línia de la planta que pasa de a a b, ab lo qual se demostra la obra interior vista per March del corrador y escala que passa sopra de la volta de la iglesia.

[Al marge dret]: Línia que asseñala lo basant de la taulada.

III. Instruccions del notari romà Ferrari sobre la causa pia del vestuari

IIIa. Carta solta en foli sense data ni any en què el canonge Francesc Dorca dóna part al comissari de l'obra, el canonge Guitart, de l'informe del notari romà Ferrari. 9 de setembre de 1698

ACG, Lligall de cartes dels segles XVII-XVIII, adjuntada a la carta núm. 259

In primo luogo domanda la Congregatione che habbia la fabrica della Chiesa Cathedrale e della Mensa Episcopale

A questo effetto si doverano esaminare testimonii che minuta m^{be} riferischino li Corpi d'entrata di chiascheduna e l'annue rendite e l'anne rendite et all'incontro lo spese e pesi continui ingegnandosi di fare apparire maggior l'uscita che l'entrata e specialmente far constare la deterioratione dell'entrate e spésé fatte tanti dalla Mensa quanto dalla fabrica per occasione delle Guerre spriganto il tempo da quanto comminciorono et inculcare in specie l'imposizione del censo di 4/m ducati d'oro di camera fatta dal capitolo per redimersi dalla consigna delle campane et altri metalli delle Chiese e specialmente far la prova che a quanto censo succombe la fabrica

In oltre si potrebbe far riconoscere al Delegato della Congregatione li libri dell'entrata et uscita della fabrica e mensa per un decennio in dietro dalli quali aseparisca esser maggior l'uscita che l'entrata e per non fare un volume d'estrattioni poverá Monsig. Vescovo attéstare hever fatto questo confronto nei libri e che d'anno in anno si ès stata la mancansa dell'entrata ò pure farne far fede da un suo computista deputato à questo effetto che attestí il ristretto del conti del dare et havéré, e uscita di ciaschedun anno da un decennio in dietro come fi é detto et il valore si fara calcolare in scudi d'oro.

In 2do. Luogo si cerca se vi siano benefisii semplici ò residuiali nella cathedrale e di che rendite siano detratti li pesi.

In questo sarà facile o per tabilla o per esame di testimonii provar la quantita e qualità de benefisii loro rendite e pesi provando la debirioratione à causa delle guerre et altre calamitá provando che detratti li pesi li pesi non resta il congruo sostenimento de Benefitiati iuxta qualiatem persona et dignitatis

In 3º luogo si cerca su sopra il Vesconato Dignitá Canonicati, lo altri Benefitii si trovino riservate pensioni.

Questa sarà una prova facile da farsi con l'esibizione delle Bolle dalle quali constará di dette riserve e Monsig. ne potrà attestare facendole anche constará che le pensioni adhuc vigent e si pagano.

In 4º luogo si cerca se veramente si tratti di una reparatione necessaria e pui tosto di una frabrica voluptuosa in tutto ó in parte per maggior decoro della Chiesa.

In questo si doveranno esaminare li pratici e periti architetti e frabri che attestino la mala costruttione del muro antico della facciata e della facilitá di poter cadere e che non era possibile ristorarla con altro messo che di aggiungere la facciata di pietra che collegata con il muro della chiesa rimpendina la nomina che minacciana la facciata antica fatta per modo di sprovisione (?) e che non tornava conto di il muro vecchio perche sempre correva i l medemo pericolo et in sostrara (?) doveranno questi signori con li raggioni architettoniche provare o dare ad intendere la necessita precisa di far questa facciata e che meglio e con piú sicura maniera si provedera al presente et al futuro bisogno facendola di pietra e se bene porta anche ornamento questo non altera la spesa e quello di piú parerá

In 5º luogo si cerca se la Chiesa Cathedrale sia Parochiale

In questo si doverá far constare che non é Parochiale unica della Città, ma particolare e qual numero di parochiani contenga e di chede sorte ét in specie che la maggior parte delli

habitants són els eclesiàstics que constitueixen el clero de la Catedral dels seus oficials i ministres i que són de les més petites de la Ciutat

En 6º lloc es cerca si es pot exigir i si es pot haver pogut exigir alguna contribució del poble

En que si caldria provar que tota la Ciutat està en misèria i que tots els seculars són pobres i que han patit grans calamitats per causa de les guerres i altres infortunis i per altres pesos regis i també que contribueixen a les seues parròquies per funció extraordinària.

En 7º lloc es cerca quant i a què fins al present de les rendes del vestuari de la fàbrica o d'altres emoluments.

En aquest cas semblaria bé més enllà de la prova transmetre el que està present de la façana i en que forma ha de perfeccionar-se amb la seua planta i delimitació.

En 8º lloc es fa de la facultat de compulsar l'instrument del llegat del vestuari de l'1227 i altres escriptures concernents a la causa de la qual fou dit pel Capítol voler-se compulsar també la permuta feta de pany en diners perquè aquestes coses antigues a temps memorables no serà fàcil trobar-se si bé es pot examinar testimonis de pública veu i fama que aquest llegat de pany i estat sempre sota la llibre administració i disposició del Bisbe i Capítol unitament amb la dignitat i que sempre han tingut facultat de commutar, permutar, distribuir i aplicar en qualsevol ordinat el fundador o per privilegi apostòlic o per altres raons.

En 9º lloc es fa de la facultat al Delegat de fer depositar en arribar de totes les rendes del Vestuari

En aquest cas s'avertia que si bé la lletra parla de depositar en arribar per suggerir les disputes si procuri que no resti diners en predi de l'atrasat acció no es pretenda que aquell cada sota el depositeu si procuri subït d'extraure'l en pagament dels artistes i operaris que faran creditors de aquesta obra o altra.

IV. Escalinata

IVa. Contracte entre el bisbe Miquel Pontich i Pere Cases, mestre de cases de Vic, per a la construcció de l'escala de la seu. 15 de juliol de 1690

ADG, Notaria, ref. G-141-02997, folis 1 i 2v.

Capitulació per la fàbrica de la escala de la Seu

En nom de Nostre Senyor Deu sie Amen.

De y sobre las cosas baix escritas per y entre lo Ill^m. Y R^m. Señor Don fr. Miquel Pontich per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona del Consell de Sa Mag^t de una part y Pere Cases Mestre de Casas de la ciutat de Vich de part altre es estada feta, firmada y jurada la Capitulació y concordia en lo modo y forma baix escrits y següents.

El primerament es pactat y concordat que dit Mestre Pere Cases ha de obligarse, com ab tenor del present de son grat y certa sciencia se obliga fer de nou tota la escala de la seu de la present ciutat de Gerona ab tres repartiments y quiscun dells ab dos baluards ço es en lo primer repla, ò repartiment, altres dos en lo segon y los restants dos en lo repla devant la iglesia circuyhint tota dita fàbrica de vasas, balustrada y cornisas ab las molluras,

amplaria y forma de escalons conforme la escala y Balustrada en lo mateix puesto principiada de bona pedra y bona obra rebedora, segons las traças que dit Pere Cases te entregadas, firmadas de sa ma y de la de Su Illma señoria, tot a sos gastos com ab altre capítol se dira dins lo temps de dos anys començadors de die de la firma de la present capitulació en avant comptadors. I dita escala ha de fer y perfeccionar en lo modo següent.

Primo, per proporsio de dita escala y obra dit Pere Cases sie tingut y obligat en desfer la andana de la escala que de present se troba feta y alçar y allargar la nova que ha de fer dins lo carrer lo que sie convenient a proporsio de dita obra, y axi mateix haja de desfer las cornisas, balustres, vasas y lo demás que convenga y assentaro después a proporsio de la nova escala fahedora.

Item és pactat que dit Pere Cases no tinga obligació de fer nous los dos baluards vells que es troban fets en lo repla de la escala vella, pero per quant se ha de alçar la escala tinga obligació de alçar dits baluards y repla de las pedras necessaries per igualarse ab lo primer repla o repartiment.

Item es pactat que en cas que dit Pere Cases per fer la primera andana de dita escala, vulla valerse de pedras de que esta feta dita primera part de escala, dels balustres, cornisas y basas tant de dita escala, com de dits dos primers baluards, ho pugua fer liberament pero estiga obligat de repicar totas las pedras de dita escala y balustrada vellas de que voldra valerse.

Item que aja de fer arrencar los dos pedestals dels primers poms y assentarlos més avall a deguda proporsió de manera que no sobren per principi de la escala més de tres o quatre graons.

Item es pactat que dit Pere Cases haja de fer totas las gradas, vasas, cornisas dels balustres y los pedestals boxardats¹⁹⁸ i axi y conforme esta la obra que vuy se troba feta y los balustres y los poms que se hauran de assentar sobre los pedestals, tallentats. Lo demás dels replans de dita escala, com també los carreus que faltaran en las parets dels costats fins la vasa dels balustras aja de ser Bruquejat¹⁹⁹, conforme se troba en la paret de present feta, excepto los Baluards, que ha de fer de Obra Rustica en la testera y costats, axí conforme se troban y estan obrats los dos Baluards de la escala començada.

Item es pactat que dit Pere Cases haja de fer vasas, balustrada y cornisa als costats y a tots els baluards de tota dita escala ab las molluras ab la mateixa distancia, proporsio y mida del tros de escala y balustrada que vuy se troba feta y entorn los pedestals de dita escala haja de assentar y posar una bola a proporsio conforme esta pintada en la traça la qual dega encaixar ab una agulla de ferro per major firmesa y dega també lligar las cornisas, una ab altre de una baga de ferro.

Item es pactat que en orde al últim repla de la escala que ha de fer devant lo portal major de dita Iglesia, que dit Mestre Pere Cases no tinga obligació de enllosar sino tot lo enfront de la dita escala conforme se demostra ab una linea de punts en la planta, des dels granos fins als llandars y pedestals de la Portalada de dita Igla.

Item es pactat y concordat que dit Mestre Pere Cases a costa y compte seu tinga obligació de fer trancar, aportar, picar,

198. Buixardats (la buixarda és un martell de la superfície del qual té puntes).

deriva de *broquet* (o llana), eina que serveix per escampar el morter. Si és així, *bruquejar* deu referir-se a l'acció de posar morter.

199. Suposo que aquesta forma verbal

assentar todas las pedras necesarias per dita obra, com també dega y aja de pagar y fer apostar tota la calç, arena, pedras de paredar y finalment tot lo necessari per acabar y perfeccionar dita obra, lo qual promet donar acabada per tot dit temps a Vs. y costum de bon oficial mestre de cases, axi conforme se conte en las traças y perço se obliga sa persona y bens llargament y ab jurament y per major seguretat ne dona fermaça al Mg^{ch}. señor Gaspar Canal y de Prat ciutedà honrat de Barna. en la ciutat de Vich domiciliat lo qual aja de obligarse per dit Pere Cases tant en vida com en mort ab obligacio de tots sos bens, com baix firmara.

Item es pactat y concordat que dit Ill^m. y R^{vn}. señor Bisbe haja, com ab tenor del present capítol conve y promet donar y pagar a dit mestre Pere Cases per tota dita fabrica y construcció de dita escala en la forma que dalt esta dit y especificat sis mil lliuras moneda barcelonesa y vint y sinch quarteras de blat pagadores ditas sis mil lliuras ab nou pagas, ço es, per primera paga quant se començara la obra, trescentas lliuras. Per segona paga quant se començara de assentar la primera andana quatrecentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per tercera paga assentada dita primera andana y començant a treballar per la segona setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per quarta paga a mitx treball de la segona andana altres setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per quinta paga acabada se assentar dita segona andana altres setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per sisena paga quant se començara de treballar la tercera y ultima andana altres setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per la setena paga quant estiga mitx assentada dita tercera andana semblants setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Per la octava paga quant estiga assentat lo ultim grauho de dita escala altres setcentas catorze lliuras sinch sous y nou diners. Y finalment acabada del tot dita obra, vista y reconeguda per dos mestres praticchs en lo art de mestre de cases. Un per part de Su Illma. señoria y altre per part de dit M^c. Pere Cases, y acceptada aquella les restants mill lliuras à compliment de ditas sis mil per lo preu fet de dita obra; y las ditas vint y sinch quarteras de blat ab dos pagas, ço es dotze quarteras y mitja enquiscun de dits dos anys.

Et ideo nos dicta partes laudantes, approbantes, ratificantes et confirmantes [...]

Testes Petrus Pla et Bartholomeus Areny clerici de familia dicti Ill^m R^{mi}. Epi. de firmis sua Ill^{me} et R^{ve}. Dominationis. Et dicti Petri Cases tantum.

IVb. Modificació del contracte entre el bisbe Miquel Pontich i Pere Cases, mestre de cases de Vic, per a la construcció de l'escala de la seu, post quem 15 de juliol de 1690

ADG, Notaria, ref. G-141-02997, folis 37v. i 38v.

Moderatio Capitulationis aliàs facta pro fabrica et constructione principalis scala cathedralis ecclesia sedis Gerunda.

En nom de Nostre Señor sie Amen.

Lo Ill^m y R^{vm}. señor Don Fr. Miquel Pontich per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona del concell de Sa Mag^t. y lo honorable Pere Cases Mestre de Cases de la ciutat de Vich sabent i atenent que ab acte publich rebut en la present scrivania episcopal de Gerona en poder del nott. baix scrit als quinze del mes de juliol propassat fongh feta y firmada capitulació y concordia entre dit Ill^m y R^{vm} señor Bisbe

de una y dit Honor. Mestre Pere Casas de part altre, en y sobre la nova construcció y perfecció de la escala del portal major de la santa Iglesia Cathedral de dita present ciutat en la forma y manera, fabrica y obra, y ab las circunstancias en dit acte de capitulació y concordia llargament expressadas, a la qual en tot y per tot volen y entenen ditas parts se aja relacio y ques dega estar y se estiga en aquella, menos en lo que baix se dira. Pero per quant ab lo ultim dels items de dita capitulació y concordia contenint la quantitat de diner que dit Ill^m y R^{vm} señor bisbe devia donar y pagar à dit Mc Pere Cases per tota dita obra, considerada millor la materia de despres ensà se rebe notable equivocació: per lo tant todas ditas parts desitjant reparar aquelles y establir lo que tant solsament dega ferse y observarse lo dit Mestre Pere Cases renunciant com ab tenor de la present renuncia a la paga y satisfacció de las sis mil lliuras y de las vint y sinch quarteras de forment que sa Illma y R^{vma} señoria per tota dita obra ab dit ultim item y capítol promet donar y pagarli y exonerant, com axi mateix en virtut de la present exonera a sa Illma de dita obligació y receptant dit Ill^m y R^m señor Bisbe las renunciacio y exoneracio sobre ditas y apartantse todas ditas parts del contengut y expresat en dit ultim item en quant conte la paga y satisfacció de ditas sis mil lliuras y de las vint y sinch quarteras de forment han feta, firmada y jurada altre capitulació y concordia ab la moderacio, modo y forma y pactes baix scrits y següents.

È primerament entre ditas parts es pactat, transigit y concordat que dit Mestre Pere Cases prometrà axi com en virtut del present capítol promet fer y perfeccionar dita obra axi y conforme esta expressada en dita primera y als chalendada capitulacio y Su Illma y R^{vma} señoria promet semblantment en virtut del present capítol donar y pagar à dit Mc Pere Cases à ses liberas voluntats per cada cana dels escalons de dita escala tres lliuras dotze sous en moneda barcelonesa.

Item per cada un dels balustres ques posaran y assentaran en dita escala una lliura setze sous de dita moneda.

Item per cada cana de les bassas de dita escala en que se assentaran dits balustres tres lliuras sotze sous de la mateixa moneda.

Item per cada cana de las cornissas que se assentaran sobre dits balustres semblants tres lliuras dotze sous barcelonesas

Item per cada cana dels enllosats dels replans y baluarts de dita escala sinch lliuras deu sous de la moneda.

Item per cada pilastra que te las puntas de las cornisas que ha de fer mitx balustre à cada part tant dels cantons com los del mitx uns ab altres tres lliuras deu sous barc.

Item per cada cana dels carreus se posaran en dita obra tant rustichs per lo frontispici dels Baluarts com llisos per las parts dels costats que hauran de pujarse donarà y pagarà Su Illma y R^{vma} señoria a dit Pere Cases sis lliuras axi mateix de moneda Barc.

Item per cada piramide y pom ab los perns, plom y ferro tres lliuras setze sous de dita moneda.

Item es pactat, transigit y concordat entre ditas parts que dit Me Pere Cases per dita obra y construcció de escala se puga valer y ajudar de tota pedra del tros de escala y repla que es trobave fet. Y Su Illma y R^{vma} señoria en virtut del present capítol promet a dit Mc Pere Cases que repicada y assentada conforme deu estar pendrela y en compte y pagarles respectivament com dalt esta dit y als preus de sobre expressats.

Item és pactat, transigit y concordat entre ditas parts que dit Me Pere Cases à tots sos gastos aja de fer ò fer fer y assentar o fer assentar tota dita obra, pagar la calç y pedra y las traginas tant de dita pedra com de la arena y calç y mans de mestres y manobres de manera que de Su Illma y Rv^{ma} señoria per dit effecte no aja ni estiga obligat de pagar cosa alguna si sols per las peças y canas resp.[ectives] de la Pedra, ço es peça per peça y cana per cana conforme dalt esta expressat. Y Su Illma y Rv^{ma} señoria en adiuntori de totas ditas cosas y per lo gasto de la ferramenta que se haura de menester per treballar, fer y adobar las pedras per tota dita obra acabada y assentada que sie ab tota perfeccio promet donar y pagar à dit Mc Pere Cases cent lliuras moneda barcelonesa y vint y sinch quarteras de forment à sas liberas voluntas.

Item és pactat, transigit y concordat entre ditas parts que Su Illma y Rv^{ma} señoria aja de donar i pagar, com en virtut del present capitol promet donar y pagar à dir Me Pere Cases à bon compte de la sobre dita obra las partidas de diner que serà menester à proporció de lo que se anira fent y treballant. I dit Mc Pere Cases promet donar y acabar y perfeccionada tota dita obra per de assi un any i mig del dia de la firma de la pnt.[present] capitulació y concordia en avant comptadors. En cas emperò que si per cas dit Me Pere Cases a la fi de dit temps se olvidas o dexas de donar per acabada y per perfeccionada dita obra, que dit Ill^m y Rv^m señor Bisba tinga facultat u llibertat de ferla prosseguir y perfeccionar per los mestras y avantatges que vulla à la propia utilitat y conveniencia no obstant lo dalt capitulat y concordat.

Et ideo nos dicta partes laudantes, appobantes, ratificantes et confirmantes predictam [...]

Testes hujus sunt Ill. et Admi. R^{du}s. Dmi. Isidorus Bertran Archidiaconus Majores Canonicus sedis et D. Felix Brussi S^a major Curia Ecc^a G^{da}.

V. Cartes relatives a la figura de l'Esperança i la rosassa

Va. Carta 1: Carta de Pere Costa al canonge Vilabella. 29 de setembre de 1732

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742)

Molt senyor meu:

Al aribo de Bonifaci en esta me ha dit que quant se despadí de vostra mercè no gosà demanar cosa a vostra mercè, no obstant de averli dit vostra mercé si se li ofaria, y passà a manllevar sis rals de vuit a sa cunyada, muller del coch del senyor bisbe, ab que estimaré a vostra mercé los hi fasa entregar, que los quals tindré per rebuts, com axí ho confio de vostra mercé. La dita muller del coch dit no sé si li entregarà esta carta ho si per altri lay farà donar, que segons diu Bonifaci la dexà desganada.

També me ha fet relació de la estatua de la Esperansa, de la qual quedo content, lo que nom esperava menos, pues sé la abilitat de dit Bonifaci.

A no ser estat una inflama a modo de insendi de orina auria ja tres semanas seria aquí, però, segons lo que vuy me ha dit lo metje, prest nos veurem, y en lo interim me mane lo de son agrado.

Déu a vostra mercé guarde molts anys.

Barcelona y setembre 29 de 1732.

Besa las mans de vostra mercè
son segur servidor,
Pera Costa, escultor
Senyor canonge Joseph Vilabella

Va.bis. Carta 1a: Francesc Saladriga, pintor de vidrieres, al canonge Vilabella. 24 de desembre de 1730

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Ill. Sr. Dr. y canonge Joseph Vilavella.

Molt Sr. Meu. Lo Sr. Pere Costa me a entregat la de V.M. y Comunitat lo plan de la ferramenta de la O, de la Portalada principal de eixa Catedral y lo dissenyo de la figura de N^a Sr^a del que me so sumament alegrat pues considero esser tant a proposit com se puga idear per sa gran disposicio aixi de la imatge de N^a Sra com de la Architectura y talla que la acompaña y a demés les vius desitgs que tinch de continuarme en servirlos entrare gustosissim per la gran disposicio que acompaña la idea de dit dissenyo. Per lo vinent donare avis de las circunstancias de la ferramenta y repartiment della per a que pugan en seguida donar lo preufet de dita ferramenta que per raho del tropell de vidrieras en que me topo no es estat possible remetrero est correu: precio sumament lo favor de tenirme tant present y sempre me manen avis me toparan promiste als ordres de V. S^{as}. quedo Spt. a la divina Magd. Lo g. Felis y dilatats a. com Supco y desitjo Barna. y desembre 24 1730. Son afectat y desitjos servidor. Francisco Saladriga pintor de vidrieras

Vb. Carta 2: Francesc Saladriga, pintor de vidrieres, al canonge Vilabella. 30 de desembre de 1730

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Ill. Sr. Dr. y canonge Joseph Vilavella.

Molt Sr. Meu. Lo correu passat respoungui a la afavorida de V.M. y donant-li avis com est correu remetria la plan de la ferramenta de la vidriera de la O de la portalada de la Iglesia Cathedral lo que executo al pnt. per medi del Sr. Pere Costa escultor: van los dos papers junts ço es lo del Sr. Costa per los gruixos y amplarias deuen tenir las barras y lo altre perque las distancias dels panys quadrats que an de correr tots a una medida an de tenir tres palms justos del mitg del forat ahont passa lo pern que fa forta la una barra ab la altre y tots ben iguals sens distincio de un a altre: també va en dit plan lo numero de barretas primas que se han menester y ganxos, xavetas y planxas pera que pugan enterament donar lo preu fet de dita ferramenta que es quant al pnt. se me ofereix dir a V.M. Quedo sempre a sa obediencia. Supt. Ocasions de son servei y sempre que se oferesca y mane enviare lo disegno que estich treballant. Barcelona 30 de desembre 1730. Son sempre servidor. Franch. Saladriga pintor de vidrieras.

Ill. Sr. Dr y canonge Joseph Vilavella

Vc. Carta 3: Pere Costa, escultor, al canonge Vilabella. 31 de desembre de 1730

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Ill. Sr. Dr. y canonge Joseph Vilavella.

Molt Sr. meu. Lo Sr. Frch. Saladriga me ha entregat los plans adjunts de la ferramenta de la O de la portalada de exa iglesia, lo un dells es lo que ha fet dit Saladriga ab las distancias y demás explicació de las ferramentas de dita vidriera. Creuré que será explicat per entendrero lo qui aurá de executar y lo restant deu explicarse ab la carta per V.M. que sont ab esta y los plans remeto V.M. veja en lo que sia convenient manarme que gustosissim emplearé al servei de V.M. Barna. Y desembre 31 de 1730. Son segur servidor Pere Costa escultor.

Vd. Carta 4: Pere Costa, escultor, al canonge Vilabella. 21 de gener de 1731

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Molt Sr. Meu. Com en lo correu antepassat anan las cartas extraviadas no arribi la de VM. fins lo dia 10 y com apres aquesta anar Areñys tampoc pogui lo correu pasat responder pues ara responnent diré a VM. com lo dibuix per la vidriera de la O de la Iglesia de exa ciutat lo ha fet lo Sr. Frch. Saladriga considerant fora mes astat per omitir lo molt cansancio que per dit afecta avia jo de dar á dit Sr. per soltar[saltar?] las molts dificultats sem objectavam causa no saber jo los conveniens, ni inconveniens, que per las observansas de cortes dels vidres, ploms, y ferramentas y altres accidens se deu tenir present y com per esta cosa ningu millor que dit Sr. Saladriga persó ningú a bé en que ell lo fes y tenir en si allanadas las dificultats que amí se me corrían. VM. me pot dir que jo no he complert a lo que VM. me ordená de fer dit dibuix manifestantme ser així lo gust de VM y perque VM compregna no fou fugir dest treball, si es convenient y gust de VM. me podrá manar en axò y en lo que tinga gust que estich prompta per lo que VM se li oferesca.

Antes de aix lo Sr. Saladriga se conferí ab mi y juntament me entregá lo dit dibuix junt ab la inclusa lo dibuix he remès a VM. per mans den Carreras qui lo entregá a VM y crech será antas de rebre esta y en cas dit Carreras retardas causa de las plujas pera VM fer mirar en la casa ont posa y tindra per endavant esta noticia.

Tambe me ha insinuat lo Sr. Saladriga com fora convenient lo promoure en part lo armason de la ferramenta de dita O, causa que seguim la matexa ordenansa que te delineada no pot venir al mig la Ntra Sra ab lo trono ni demás adornos que la acompanyan y persó he dit á dit Sr. fes nova planta de dita ferramenta considerant també fora convenient que dit Sr. S[è]bas aquí al temps del ajust de dita ferramenta per explicar al mañá ab mes claredat lo consistent della.

En quant a la mía anada aquí será prest que sols aguardo lo terminar una cobransa la qual necessita de ma persona y folgaria fosen ocasió que lo Sr. Saladriga agués de anar aquí per lograr la sua bona companyia y en lo que a VM se li oferesca me mana aquí Déu guardi molts anys. Barcelona. Janer 21 de 1731. Pere Costa escultor

Ve. Carta 5: Francesc Saladriga, pintor de vidrieres, al canonge Vilabella. 18 de febrer de 1731

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Molt Sr. Meu. Rebo la afavorida de V.M. de 15 del corrent en que se serveix participarme haver comunicat a eixos Ad. ma ultima carta en la qual expressi ser precis y necessari per treballar la vidriera de la O, un plazo precís y necessari respecte a esser la senefa y taulo de Ntra. Sra. Cosa entretingue a obrarla ab la perfecció que requereix y demostra lo disegno de tal manera que a lo menos es menester un any i mitg per fabricar dita vidriera.

Veig la comunicació de sos favors y protecció y que me afavoreix prevenirme que ab tota lliura y ingenuitat diga a VM. lo que pot costar dita vidriera feta ab los colors que demostra lo dissenyo y los quadros del camp de vidres blancs dire a VM que dita vidriera es grandissim cost y treball com no dupto jo experimentan ab lo dissenyo y que son cost son mil y quatre centas lliuras assegurant que es major valor pero desitjan la continuacio de sentir al Molt Ille. Capítol e fet tota reflexió sobre lo cost y me apar que en dita demanda reconeixeran esser lo cost a tota proporció. Quedo suplicant molts ocasions de son servey [etc...] Barna. Febrer 18 de 1731. Son sempre servidor Franch. Saladriga pintor de vidrieras.

Al Sr. Costa doni las Memorias y me digue que estava en partir molt prest.

Vf. Carta 6: Francesc Saladriga, pintor de vidrieres, al canonge Vilabella. 25 de febrer de 1731

ACG, Capsa de papers diversos de l'obra (1731-1742). Lligall de cartes de l'obra (1731-32)

Molt Sr. Meu. Rebo la del V.M. de 22 del corrent en que es servit dir que havent comunicat a eixos Ssrs. lo cost de la vidriera esser mil y quatre centas lliuras y a mes de que sen admiran a la vista del que la altra no costa de molt esta quantitat sobre ser mes gran pues sols costa mil lliuras: jo me persuadesch y tinch per cert que VM. y eixos Ssrs. tindran present lo molt mes art es la senefa del nou dissenyo y que es cosa ben intrincada y per posarla en obra segons art y pericia es de considerable treball y que se ha de desperdicar una grossa quantitat de vidres de color al tallar dits vidres seguint puntualment lo rumbo de ella.

Deixo a la consideració de VM y eixos Ssrs. la diferencia tant gran que hi ya de la nova senefa a la de la altre O, y que sols en lo mitg de aquella hi ya una sola figura sens adorno algun que la acompanye y que en la nova acompanya la figura lo Taulo ab la Arquitectura en perspectiva y lo trono y cadira de Ntra. Sra. y cotejant la dita O, ab lo dissenyo de la nova demostra aquell la grandissima diferencia de una obra a altre: VM. y eixos Ssrs. tingan per cert que encara que la O de la portalada es mes petita a de menester mes temps per treballar la nova senefa que no la senefa y figura de la altre: això no obstant si a V.M. los apar be que en lloch del Taulo, Trono y Cadira de Ntra. Sra. se fassa una figura de Ntra. Sra. en lo mitg de dita o, corresponent a la altre O, y la senefa conforme está en lo nou dissenyo se pot fer per mil lliuras.

Pero en vista de que eixa Sta. Igla. Cathedral titular de Nta. Sra la te en trono y cadira y atenent y considerant lo haver tingut la fortuna de haver servit de eix Molt. Illtre. Capítol y los vius desitjos que tinch de continuarla en servirlos me dedico gustós a la disposició de V.M. y de eixos Ssrs. Aixi en lo tocant al preu com en la disposició y execució de dita O, quedo sempre per a servir VM. Supt. Ocasions de son agrado y a la divina May. Lo gde. Dilatats Ad. Barna febrer 25 de 1731. Son afectat i desitjós Servidor Franch. Saladriga pintor de vidrieras.